

LOVORIKE ZA ŽENSKU GLAVU

Rodna dimenzija književnog
nagrađivanja u Bosni i Hercegovini

ADISA BAŠIĆ
AJLA DEMIRAGIĆ

LOVORIKE ZA ŽENSKU GLAVU

Rodna dimenzija književnog
nagrađivanja u Bosni i Hercegovini

Impresum

Naslov

Lovorike za žensku glavu: Rodna dimenzija književnog nagrađivanja u Bosni i Hercegovini

Autorice

Adisa Bašić i Ajla Demiragić

Izdavač

TPO Fondacija

Lektura

mr. sci. Amer Tikveša

Recenzentice

prof. dr. Anisa Avdagić
prof. dr. Tatjana Rosić Ilić

Dizajn naslovnice

Adna Muslija

DTP

Neven Misaljević

Štampa

Dobra knjiga d.o.o.

Sarajevo, 2024.

ISBN 978-9926-422-45-5

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem **62276358**

British Embassy
Sarajevo

Ova publikacija je nastala u sklopu projekta University and Gender Mainstreaming (UNIGEM) koji podržava Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

LOVORIKE ZA ŽENSKU GLAVU

Rodna dimenzija književnog
nagrađivanja u Bosni i Hercegovini

ADISA BAŠIĆ
AJLA DEMIRAGIĆ

Sarajevo, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	7
2. Sistem književnog nagrađivanja i pitanje roda: šta su književne nagrade i kome (ili čemu) one služe?	17
2.1. Književne nagrade i problem rodnog jaza na primjerima nekoliko prestižnih međunarodnih i regionalnih književnih nagrada	23
3. Rodni aspekti bosanskohercegovačkih književnih nagrada	35
3.1. Interpretacija prikupljenih podataka o književnim nagradama	40
Češće nagrađivanje ženskih drama i prvijenaca	47
Geto dječije književnosti	48
Preostali problemi s bosanskohercegovačkim književnim nagradama	49
3.2. Intervjui s književnicama: analiza sadržaja	57
Žene u žirijima	61
Poseban značaj regionalnih i evropskih priznanja	63
Korist od književnih nagrada	64
Problemi s nagradama	70
Nepравde i negativni komentari	74
4. Zaključna razmatranja	79

5. Dodatak: intervjui s književnicama	85
FERIDA DURAKOVIĆ Značajne su mi one nagrade koje nisam dobila	86
LAMIJA BEGAGIĆ Važno mi je čije ime nosi nagrada.....	91
LANA BASTAŠIĆ Mizoginija je nataložena u načinu na koji čitamo.....	97
LEJLA KALAMUJIĆ Književne nagrade ne smiju biti jedini put za vrednovanje književnosti.....	101
MAGDALENA BLAŽEVIĆ Sve dok se veselimo što je nagradu napokon dobila žena, nismo ravnopravni ..	105
MIHAELA ŠUMIĆ Nagrade su mi dale priliku da se lakše povežem sa čitateljskom publikom	110
NIKOLINA TODOROVIĆ Žiriranje nosi veliki teret odgovornosti	114
SELMA ASOTIĆ Čitav taj cirkus nagrada i književnih natječaja imao je skoro poguban utjecaj na moje pisanje	119
SENKA MARIĆ Kad sam saznala da sam dobila prvu nagradu mislila sam da je greška	124
TANJA STUPAR-TRIFUNOVIĆ Svaka nagrada je bila kao bodrenje jer čovjek na književnom putu često posustane	131
Pogovor i zahvale	137
Literatura	141
O autoricama	147
Registar pojmova i imena	149

1. Uvod

IAKO VEĆINA recentnih istraživanja i izvještaja o poziciji umjetnica i djelatnica u polju kulture naglašavaju da je u posljednjih desetak godina ostvaren stanoviti napredak, veliki broj njih i dalje se suočava s različitim oblicima rodno uvjetovane diskriminacije. To se ogleda u različitim mehanizmima i praksama: od slabije podrške produkciji i distribuciji ili predstavljanju njihovih umjetničkih djela,¹ do toga da im je često otežan, a ponekad i posve uskraćen, pristup stabilnim izvorima finansiranja i tržištu rada.² Iako je broj žena profesionalno angažiranih u institucijama kulture i kreativnoj industriji u pravilu veoma značajan, još uvijek su visoko kvalificirane žene u polju kulture manje plaćene od muškarca, češće rade u lošim radnim uvjetima i rijetko zauzimaju ključne menadžerske pozicije.³ Istraživanja realizirana u nekim od zemalja regiona potvrđuju takve trendove. Tako je u pojedinim oblastima kulturne industrije, poput izdavaštva,

¹ Primjerice, prema projektu *Žene u glazbi* i prikupljenim statističkim podacima, u okviru kojeg je ispitan repertoar 111 orkestara diljem svijeta (u 30 zemalja) u sezoni 2023 - 2024., samo 7,5 % uvrštenih djela napisale su žene, i to uglavnom bjelkinje (5,8 %). Podaci preuzeti s web-stranice: <https://donneuk.org/research-new/> (pristupljeno 30. 6. 2024). Do sličnih podataka se dolazi i kada se istraživanja vrše na razini pojedinih država. Tako su, primjerice, u Austriji nagrade za izvanredno umjetničko životno djelo, između 1950. i 2022, primila 102 muškarca i samo 14 žena. Podaci preuzeti iz izvještaja koji je dostupan na web-stranici: <https://www.viennacontemporary.at/en/gender-inequalities-in-the-art-world> (pristupljeno 30. 6. 2024). Slična tendencija uočena je i u okviru istraživanja „She is Music“, koje su realizirali djelatnici i djelatnice Glazbene škole u Varaždinu, tokom 2023. godine. Prema tom istraživanju, od 679 kompozicija uvrštenih na odabrane koncertne programe iz sezone 2021/22 u Hrvatskoj, tek 46 komada, odnosno 6,77 %, napisale su kompozitorice. Podaci preuzeti s web-stranice: <https://zip.com.hr/najave-i-dogadanja/rodna-perspektiva-u-glazbi-kroz-projekt-she-is-music-putevima-proslosti-do-ravnopravne-buducnosti> (pristupljeno 30. 6. 2024). O poziciji umjetnica i kulturnih radnica u okviru pojedinih grana umjetnosti vidjeti, pored ostalog: Alvis, Falck i McQueen (2015); C. Vincent, A. Coles i J.B. Vincent (2021); Lauzen (2022).

² Navedeno prema podacima prezentiranim u izvještaju „Women in art and culture - Artists, non Musers“ koji je dostupan na web-stranici: [web-stranici: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/689366/ EPRS_ATA\(2021\)689366_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/689366/ EPRS_ATA(2021)689366_EN.pdf) (pristupljeno 1. 7. 2024).

³ Vidjeti više u izvještaju „Gender inequalities in the cultural sector“ (2016) koji je dostupan na web-stranici: <https://cultureactioneurope.org/files/2016/05/Gender-Inequalities-in-the-Cultural-Sector.pdf> (pristupljeno 1. 7. 2024). Usp. i podatke Gender Equality Indexa koji su dostupni na web-stranici: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country>

prisutan veliki rodni jaz u plaćama, dok je u nekim granama umjetnosti, odnosno umjetničkim profesijama detektiran problem podzastupljenosti žena i slabe inkluzije.⁴

Sudeći prema nekim statističkim podacima, može se utvrditi da je pozicija žena u polju književnosti značajno bolja u odnosu na druge grane umjetnosti.⁵ Međutim, u mnogim aspektima profesionalnog života književnica i dalje je prisutan rodni jaz i problem podzastupljenosti. Najprije, još uvijek je naglašen rodni jaz u iznosu honorara,⁶ u medijskoj vidljivosti,⁷ poziciji koju zauzimaju kao spisateljice specifičnih žanrova, a posebice u praksama književno-kritičke valorizacije ženskog stvaralaštva (kroz slabiju zastupljenost u antologijama, povijesnim pregledima ili udžbenicima i školskim lektirama). Rodni jaz je izrazito naglašen u polju književnog nagrađivanja, naročito kada se uzmu u razmatranje one najutjecajnije književne nagrade.

Kada se pitanje tretmana književnica razmatra u regionalnom kontekstu, općenito govoreći, može se utvrditi da, iako su u posljednjih dvadeset godina mnoga djela književnica s prostora nekadašnje Jugoslavije imala vrlo dobar prijem kod čitatelja/čitateljica, te su dobila i visoke ocjene kritike, a nerijetko i međunarodna priznanja, i dalje je relativno mali broj književnih ostvarenja autorica prepoznat kao umjetnički vrijedan i na odgovarajući način nagrađen na nacionalnoj ili regionalnoj književnoj sceni.

⁴ Vidjeti više u: Bogojević (2013); Avlijaš et al., (2013); Lovrić i Franić (2019), Mikić (2020).

⁵ Analizirajući podatke Goodreads, Bookstata, Amazona i Nacionalne kongresne knjižnice, Joel Waldfogel (2023) je ustanovio da je među objavljenim književnim djelima udio djela koje su objavile književnice porastao s oko 20 % u (1970-ima) na preko 50 % do 2020. godine. Od 2016. godine, barem na prostoru SAD-a, 63 % ukupnog broja književnika i književnica su žene. Istovremeno, Amerikanke i više čitaju. (Up. podatke dostupne na web-stranici: <https://today.yougov.com/society/articles/21379-reading-books-men-women>) Kada su u pitanju čitateljske navike Evropljana i Evropljanki, u mnogim zemljama EU žene čitaju više, posebice fikciju, te češće posjećuju biblioteke i kupuju knjige. (usp. Matamoros, 2020)

⁶ Zanimljivo je da ne samo što književnice dobijaju slabije honorare, već su i knjige autorica u prosjeku 9 % jeftinije od knjiga koje potpisuju muškarci. (Nav. prema Weinberg i Kapelner, 2018). Mnoge književnice su svjedočile da su njihovi rukopisi dobijali više prilika za objavljivanje kada su ih slale pod muškim pseudonimima.

⁷ Pitanje medijske vidljivosti, posebice u utjecajnim specijaliziranim časopisima za književnost je iznimno važno ali i donekle kontroverzno. Kada je organizacija VIDA 2014. godine prvi put objavila rezultate istraživanja, otkrivajući da je 65 % do 75 % prostora u prestižnim časopisima, poput *Harpersa*, *The New Yorkera* i *The Atlantica*, posvećeno isključivo književnicima, neki su tvrdili da su ovi podaci nepouzdana, odnosno netačni, dok su drugi u narednim godinama pokušali da daju doprinos rješavanju problema podzastupljenosti književnica. No i naredna mjerenja realizirana u okviru projekta VIDA (2018) i *Stella Count* iz Australije utvrdila su da se djela književnica i nebinarnih osoba slabije i rjeđe prikazuju u časopisima. Štoviše, uočen je i jaz u broju kritičarki koje pišu recenzije za utjecajne magazine, te da su samo tri časopisa u međuvremenu ostvarila rodni paritet na tom planu.

O rodnom jazu u okviru regionalne književne scene rječito govori podatak da niti jedna od prestižnih i književno relevantnih nagrada koje se dodjeljuju na ovom prostoru i zemljama iz okruženja nije ostvarila rodni paritet u broju laureata i laureatkinja.

Sociološka istraživanja književnosti ustanovila su da su književne nagrade na Zapadu, od kraja 19. stoljeća do danas, postale važan segment kulture književne produkcije. One direktno utječu, s jedne strane, na procese distribucije i promocije književnih djela i afirmacije autora i autorica, kao i na procese prijema i recepcije (ili, jezikom književne industrije, potrošnje) u okviru interpretativne čitateljske zajednice, s druge strane. Nadalje, kao važan vid javnog priznanja i časti književne nagrade se tretiraju i kao poseban vid kulturnog kapitala. Ujedno, baš kao i književni kanon, i književne nagrade su polje uključivanja i isključivanja određenih književnih aktera kroz sistem nagrađivanja i svojevrsnog sankcioniranja.

O važnosti književnih nagrada u polju kulture govori i činjenica da je u posljednjih dvadeset i više godina objavljen veći broj radova i studija koje su izučavale različite aspekte književnih nagrada (English 2004, 2018; Squires, 2007; Tomašević i Horvat, 2012; Driscoll, 2014; Cain 2018; Flood 2017). Isto tako objavljen je i izvjestan broj istraživanja i radova koji su istraživali književne nagrade iz rodne perspektive (Demoor, Saeys i Lievens, 2008; Flood, 2015; Heller i Stevens, 2015; Dane 2020).

Premda će u uvodnom poglavlju ove studije biti ponuđen vrlo kratak osvrt na opće prilike u kulturi književnog nagrađivanja na globalnom (međunarodnom) i regionalnom nivou, ova studija se prvenstveno fokusira na bosanskohercegovački kulturni kontekst koji, kao i svaki drugi, ima svoje specifičnosti. Stoga je

bitno istaknuti da su se bosanskohercegovačke književnice suočavale s mnogobrojnim izazovima u procesu izgradnje ženske književne kulture od konca 19. stoljeća do danas.

Iz dijahronijske perspektive promatrano, može se utvrditi da su pripadnice svake generacije imale vrlo sličan društveni tretman i status: nisu bile poticane da pišu ili da nastave svoje književne karijere, bile su oštro kritizirane, ignorirane, marginalizirane i sustavno (u okviru akademskih i drugih kulturnih i obrazovnih institucija, kao i relevantnih organa vlasti i institucija) zanemarivane i nepriznate. Kao važan pokazatelj izostanka javnog priznanja i komemoriranja književnica u BiH mogu se navesti rezultati istraživanja⁸ koje otkriva da su, prema odlukama predstavnika i predstavnica izvršnih vlasti, samo četiri književnice i jedan fikcionalni ženski lik zaslužile da se po njima nazovu neke od osnovnih škola u BiH.

Ovaj podatak se dodatno usložnjava ako imamo u vidu da najveći broj škola, njih šest, i to isključivo na prostoru Republike Srpske, nosi ime književnice iz Srbije Isidore Sekulić, koja nije živjela ili profesionalno djelovala na prostoru BiH, tri škole u Federaciji imenovane su po hrvatskoj spisateljici dječije književnosti, slavnoj Ivani Brlić-Mažuranić, koja također nije službovala ili na neki drugi način bila posvećena razvoju kulture u BiH. S druge strane, dvije sarajevske škole dobile su ime po književnicama. Prva je Umihana Čuvidina, koja slovi za prvu muslimansku pjesnikinju koja je stvarala na bosanskom jeziku, čiji pjesnički opus, doduše, nije sačuvan, odnosno kao jedino sačuvano djelo koje se pripisuje ovoj pjesnikinji navodi se pjesma *Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije*. Druga je Nafija Sarajlić, učiteljica koja pripada prvoj generaciji školovanih muslimanki i koja je, prije udaje za istaknutog bh. književnika iz prve polovine 20. stoljeća, u periodici objavljivala poeziju i prozne crtice i koja za života nije objavila niti jednu samostalnu zbirku poezije ili priča. Riječ je, dakle, o književnicama-početnicama, čija književnost, kao takva,

⁸ Podaci o broju škola koje nose imena književnica navedeni su prema istraživanju Lamiye Begagić, objavljenom u tekstu pod naslovom „Nomen est omen: čitajući nazive osnovnih škola u BiH: nije za žensko škola“. U ovom istraživanju se navodi još jedan podatak koji se tiče rodne perspektive: od 587 škola na prostoru BiH, koje su obuhvaćene analizom, njih 318 nosi ime po nekoj znamenitoj ličnosti, od kojih je samo osam žena. Pored četiri književnice (Isidore Sekulić, Ivane Brlić-Mažuranić, Umihane Čuvidine i Nafije Sarajlić) i fiktivne heroine Stojanke majke Knežopoljke, čast da se po njima nazovu škole dobile su još učiteljica Fatima Gunić, koja je poginula u učionici zajedno sa svojim učenicima 1992. godine, kraljica Katarina Kosača, te narodna heroína Berta Kučera. Tekst je dostupan na web-stranici: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/nije-za-zensko-skola/> (pristupljeno 22. 6. 2024.)

nije mogla izvršiti značajan utjecaj na razvoj bh. književne scene. Ovakve odluke o imenovanju osnovnih škola po iznimno malom broju književnica (naspram ekstremno velikog broja škola koje nose imena književnika), koje su pritom ili slavne književnice iz susjedstva ili književnice-početnice, stvaraju vrlo štetne i netačne predodžbe o nepostojanju važnih bh. književnica čiji rad bi zaslužio ovaj vid javnog priznanja.

O odsustvu javnog priznanja ženskog književnog stvaralaštva zorno svjedoči i podatak da nijedna bosansko-hercegovačka književnica nije dobila književnu nagradu za životno djelo.

M etodološko-analitički okvir rada

Polazna tačka istraživanja bila je pretpostavka da se različiti aspekti neravnopravnosti autorica u polju književnosti mogu istraživati i kroz samo jedan aspekt kao što je složeni sistem književnog nagrađivanja budući da se i u ovom sistemu uočavaju isti problemi horizontalne i vertikalne segregacije kao i dominacija muškog sistema vrijednosti. U tom smislu, tretman prilikom dodjeljivanja (a češće nedodjeljivanja) književnih nagrada autoricama korespondira s položajem književnica unutar polja književnosti i kulture u cjelini. (usp. Demoor et al. 2008)

Osnovna zamisao ove studije jeste da se na temelju rodne analize sistema književnog nagrađivanja utvrdi status književnica u kontekstu bosanskohercegovačke kulture nagrađivanja, te da se na temelju tih podataka ponude odgovori na pitanja tretmana i valorizacije književnog doprinosa autorica i javne procjene vrijednosti i značaja njihovih književnih ostvarenja. Istovremeno, na osnovu interpretacije prikupljenih svjedočenja o osobnim iskustvima i percepciji književnih nagrada bh. književnica-laureatkinja, može se bar donekle odrediti na koji način su književne nagrade doprinijele razvoju njihovih karijera te njihovoj afirmaciji i boljoj vidljivosti.

Ova knjiga ima za cilj, s jedne strane, da odredi stupanj rodnog jaza u sferi književnog nagrađivanja i da detektira i opiše glavne uzročnike neravnopravnog tretmana književnica u procesima književnog nagrađivanja. S druge strane, namjera studije je da identificira set mjera i okvirnih preporuka koje bi mogle osigurati zadovoljavajuće pomake na planu vidljivosti književnica i eliminaciji njihovog neravnopravnog statusa u polju kulturne i književne produkcije.

U okviru studije korištene su kvalitativne metode poput intervjua, analize sadržaja i komparacije, kako bi se otkrile specifičnosti rodne diskriminacije u bh. kulturi književnog nagrađivanja. Ove metode i principi su afirmirani u okviru feminističke teorije stajališta, a koja metodologiju rada bazira na istraživačkim procesima koji se u velikoj mjeri oslanjaju na svakodnevna iskustva i perspektive žena.

Nakon kraćeg teorijskog prikaza glavnih karakteristika složenog aparata nagrađivanja kroz prizmu rodne pristrasnosti u procesima književnog nagrađivanja i rodnog jaza u okviru prestižnih književnih nagrada, slijedi rodna analiza i interpretacija podataka prikupljenih u okviru dvije faze istraživanja. U centralnom dijelu studije, najprije su prezentirani, a potom i interpretirani podaci prikupljeni u okviru istraživanja koje je imalo za cilj da utvrdi koje književne nagrade (tip nagrade, naziv organizatora ili utemeljitelja, način finansiranja) se dodjeljuju (ili su se dodjeljivale) u periodu od 1996. godine do danas na prostoru BiH, ko su bili članovi i članice žirija i, na koncu, ko su dobitnici i dobitnice nagrada. Ovo istraživanje je obavila Nidžara Ahmetašević u periodu od početka maja do sredine jula 2024. godine.

Za potrebe ove studije, podaci su najvećim dijelom prikupljeni na temelju pretrage arhivske građe različitih institucija (od kulturnih društava, centara kulture na nivou općina, ministarstava kulture na kantonalnim i entitetskim nivoima, pozorišta te izdavačkih kuća ili odbora kulturnih manifestacija) i napisa iz medija. Drugi set podataka prikupljen je na osnovu direktnog kontakta s različitim kulturnim radnicima i radnicama kao što su organizatori i organizatorice ili voditelji i voditeljice pojedinih književnih manifestacija ili odbora koji dodjeljuju književna priznanja. Prilikom prikupljanja podataka ispostavilo se da u nekim slučajevima nije bilo jednostavno doći čak ni do osnovnih informacija o imenima dobitnika, odnosno dobitnica nagrada. Ustanovljeno je da većina institucija i organizacija koje su dodjeljivale (i koje još uvijek dodjeljuju) nagrade nemaju arhive ili one nisu digitalizirane i dostupne za online pretraživanje niti su podaci o kriterijima za natječaje ili obrazloženja dodijeljenih nagrada i priznanja svaki put dostupna na web stranicama organizatora. Pored toga, uočeno je da ni medijsko izvještavanje o nagradama nije uvijek precizno i/ili tačno, pa su se podaci prikupljeni posredstvom medija morali provjeravati komparacijom više medijskih izvora. Ujedno, mediji su često izostavljali informacije o članovima i članicama žirija, o užem izboru kandidata i kandidatkinja i djela za određene nagrade, ali i podatke o izvorima finansiranja ili sponzoriranja i novčanom iznosu nagrada.

Podaci koji nisu bili dostupni u medijskim tekstovima ili na web stranicama organizatora književnih nagrada, prikupljeni su direktnim kontaktom. Međutim, i sami organizatori su dostavljali nepotpune informacije ili uopće nisu imali podatke za pojedine godine ili za nagrade koje su se u međuvremenu prestale dodjeljivati. Pošto za neke nagrade nije bilo moguće dobiti detaljne informacije, fokus istraživanja je na onim nagradama gdje su prikupljeni podaci cjeloviti.

U drugom dijelu centralnog poglavlja su prezentirani i nalazi utemeljeni na kvalitativnom istraživanju rodnog aspekta književnih nagrada u Bosni i Hercegovini koje je realizirano kroz intervjue s deset bosanskohercegovačkih autorica različitih generacija (najstarija je rođena 1957. godine, a najmlađa 1998. godine), koji su vođeni u pisanoj formi i koje je obavila koautorica ove studije Adisa Bašić.

Za ovo istraživanje bilo je važno da odabrane književnice kontinuirano pišu i objavljuju, da pripadaju različitim generacijama, da su nagrađivane za različite književne vrste, da dolaze iz svih dijelova BiH i da zauzimaju različite identitarne pozicije. Svaka od njih ima objavljenu barem jednu knjigu i dobitnica je barem jedne relevantne književne nagrade. One žive u Sarajevu, Banja Luci, Mostaru, a neke od njih trenutno su nastanjene u inostranstvu. U istraživanju su sudjelovale sljedeće autorice: **Selma Asotić** (1992), **Lana Bastašić** (1986), **Lamija Begagić** (1980), **Magdalena Blažević** (1982), **Ferida Duraković** (1957), **Lejla Kalamujić** (1980), **Senka Marić** (1972), **Tanja Stupar-Trifunović** (1977), **Mihaela Šumić** (1998) i **Nikolina Todorović** (1995).

Preliminarni razgovori s većinom autorica obavljani su najprije usmeno (uživo ili telefonski), u periodu maj - juni 2024. godine, a nakon toga su formulisana uniformna pitanja. Pitanja su autoricama dostavljena mejlom. Nakon što su pristigli odgovori, u nekim slučajevima zatražene su kraće dopune ili dodatna objašnjenja, a ponegdje su autorice dale i komentar koji nije nužno odgovor na postavljeno pitanje ali je prepoznat kao važan. Književnice su uz odgovore u mejlu poslale i svoju kratku pismenu saglasnost da se njihovi odgovori koriste i objave u ovoj publikaciji o rodnom aspektu književnih nagrada u izdanju TPO Fondacije.

Cilj ovih intervjuja bio je da osvijetli lično iskustvo nagrađivanih autorica s valorizacijom ženskog književnog stvaralaštva u bosanskohercegovačkoj kulturnoj sredini. One su ohrabrene da odgovaraju opširno jer je ovo prvo i jedinstveno istraživanje ove vrste koje može ostati kao koristan izvor informacija i budućim istraživačima i istraživačicama književnosti ali i društvenih prilika, sociologije književnosti, kulturne historije ili položaja žena u BiH. Intervjui daju uvid u to kako su stvari funkcionirale za one autorice koje su uspjele da prevaziđu nemilosrdno negativnu statistiku i okolnosti u književnom svijetu koje ženama ne idu na ruku.

Pored poglavlja u kojem su analizirani i interpretirani prikupljeni podaci i odgovori književnica, ključna mjesta i specifični stavovi svake ispitanice kao i njihova zajednička iskustva, u Dodatku su i intervjui s književnicama priloženi u integralnom obliku. Odgovori autorica nude svojevrsne profesionalne i lične profile svake od njih i pregršt podataka o njihovom radu i životu koji prevazilaze

okvire i interes ovog istraživanja (odnos prema sopstvenom stvaralaštvu, agilnost i ambicija, samopouzdanje, reakcije na književne kritike ili na negativne komentare sredine, podrška porodice i prijatelja, odnos s izdavačima i urednicima, odnosno urednicama, razmišljanja o položaju žena u književnosti). Sve to može biti koristan materijal za istraživačice koje će se u budućnosti baviti srodnim temama. Otuda se činilo uputnim ponuditi javnosti njihove odgovore u cijelosti kao jednu malu arhivu znanja o životu bosanskohercegovačkih književnica ovog vremena.

2. Sistem književnog nagrađivanja i pitanje roda: šta su književne nagrade i kome (ili čemu) one služe?

U KONTEKSTU teorijskog određenja književne nagrade, odnosno sistema književnog nagrađivanja važno je imati na umu da se, u pravilu, književne nagrade dodjeljuju na temelju unaprijed zadanih kriterija koji određuju sam karakter, odnosno tip književne nagrade. Polazeći od pitanja čemu ili kome književne nagrade služe može se preciznije definirati tip, ali i osnovna intencija i svrha nagrade. Pa tako, ako književna nagrada težište stavlja na pitanje procjene *književne vrijednosti* djela, onda se takve nagrade mogu promatrati kao način valoriziranja prvoklasnih književnih ostvarenja ili mogu biti vid potpore i promocije specifičnih književnih formi, odnosno način podsticanja razvoja književnosti (primjerice, kroz nagrađivanje književnih prvijenaca). Ako se, pak, uspostavlja direktna korelacija između nagrade i autora, odnosno autorica djela, onda takve nagrade mogu biti u službi afirmacije književnika ili književnice ili se mogu odrediti kao način finansijske (ili neke druge) potpore autoru, tj. autorici, ili mogu biti sredstvo osnaživanja onih književnika i književnica koje su po nekoj osnovi diskriminirane. Kada se u prvi plan stave interesi ili vizija izdavačke kuće ili nekih drugih političkih, kulturnih ili privrednih subjekata, književne nagrade se mogu tumačiti kao poticaj za prodaju knjiga ili kao način ostvarivanja nekog

drugog interesa izdavačke industrije, vid promocije političkih ili poslovnih subjekata nekog društva, itd.

Međutim, neovisno o tipu ili nakani nagrade, uspostavljeni sistem književnog nagrađivanja je nužno promatrati kao složeni književno-kulturni fenomen koji na različite načine djeluje na polje kulture. Zato se izučavanjem književnih nagrada zapravo nastoje ponuditi odgovori na složena pitanja kao što su pitanje prepoznavanja i vrednovanja književnih zasluga književnih ostvarenja ili autora, odnosno autorice, pitanje komercijalnog uspjeha djela i njegovog kulturnog priznanja u svijetu kulture, utjecaja koje književne nagrade ostvaruju na percepciju čitatelja i čitateljica itd. Upravo zato je u posljednjih dvadesetak godina nastao veći broj radova u kojima se ispituje kako književne nagrade, odnosno sistem književnog nagrađivanja, utječe na pojedine segmente književnosti, poput književne produkcije⁹ i čitateljske recepcije¹⁰ ili popularizacije i valorizacije kao i početne faze kanonizacije.¹¹

Imajući u vidu da se u ovoj studiji istražuje problem podzastupljenosti žena u sistemu književnog nagrađivanja, u narednim paragrafima će se, u osnovnim linijama, ukazati na to kako se održava rodni jaz i kako se kroz sustavnu diskriminaciju književnica u postupcima procjene vrijednosti i nagrađivanja vrši svojevrsno simboličko nasilje, pa i rodno uvjetovano ekonomsko nasilje.

Najprije valja napomenuti da je zapadno društvo zasnovano na sistemu vrijednosti koji su od perioda antičke Grčke pa sve do danas uglavnom nametali bijeli, heteroseksualni muškarci, pripadnici srednje i vladajuće klase. Oni su kreirali dominantnu kulturu dok su svi ostali, posebice žene, bile percipirane i tretirane kao (potlačene) pripadnice podskupine koje nisu uživale

⁹ Mnoga istraživanja potvrdila su direktnu korelaciju između književne nagrade i komercijalnog uspjeha djela (James, 2014; Peters, 2018). Stoga, pojedine izdavačke kuće na temelju nagrađenih djela vrše i procjenu popularnosti žanra (teme ili nekog drugog segmenta djela), te prilikom selekcije novih rukopisa favoriziraju ona djela koja nastaju u sličnom ključu kao i nagrađene knjige (usp. Giorgi, 2012). To je, dakako, problematično jer se na taj način ograničavaju autorske slobode autora i autorica.

¹⁰ U više istraživanja dokazano je da djela koja osvoje neku od prestižnih nagrada izazivaju pojačan interes kod publike, jer se nagrade i dalje vrlo često percipiraju kao oznaka kvalitete ili književne izvrsnosti (usp. Burroway, 2019).

¹¹ Nagrađena književna djela skoro uvijek imaju bolju medijsku vidljivost i privlače pozornost stručne i akademske zajednice. Istovremeno, djela nagrađena prestižnim nagradama se češće prevode na druge jezike te ostaju popularna duži period (usp. Casanova, 2012) i vrlo često postaju kanonska djela nacionalne/svjetske književnosti. S druge strane, same književne nagrade doprinose formiranju kanona u početnoj fazi. O načinima na koje nagrade utječu na formiranje kanona vidjeti više u: Stevie Marsden i Claire Squires (2019).

ista prava niti su imale isti pristup polju kulturne i umjetničke produkcije. Ovaj vid podređivanja jedne skupine vrijednosnim sustavima druge Pierre Bourdieu definira kao simboličko nasilje koje je *nježno nasilje, neprimjetno i nevidljivo* (2001: 2) upravo zato što se unutar (patrijarhalne) kulture muške vrijednosti percipiraju kao “normalne”, po sebi razumljive i nepromjenjive.

Kada se književne nagrade promatraju kao institucionalizirani vid kulturnog kapitala,¹² i kao one koje „proizvode kulturnu vrijednost“ (English, 2009: 51), a laureatima i laureatkinjama osiguravaju simbolički kapital¹³ i ostvarivanje ekonomske dobiti,¹⁴ u kontekstu rodne analize nužno se nameće pitanje načina na koje nagrade i sistem nagrađivanja utječe na književnice i njihov profesionalni rad. Budući da književne nagrade doprinose profesionalnom razvoju i napredovanju u karijeri i da su jedan od načina “borbe” u pokušaju sticanja kulturnog kapitala, posljedično, rodni jaz u polju književnih nagrada sugerira da su književnicama limitirane i otežane mogućnosti pravednije borbe za čast i legitimaciju i za ostvarivanje profita.¹⁵

Uzroci rodnog jaza u sistemu nagrađivanja koji su do sada detektirani u teorijskim radovima i istraživanjima uglavnom se dovode u vezu s pitanjima kriterija selekcije i ocjene književnih djela na temelju dominantnih društvenih predodžbi o tome što je vrijedna književnost ili ko je značajan (važan) autor, odnosno autorica.

Najprije valja istaknuti da jedino velike (novčane)¹⁶ i najviše

¹² Bourdieu navodi da se ovaj institucionalizirani vid kulturnog kapitala odnosi na „vjerodajnice (akreditivne, vjerodostojne potvrde) i kvalifikacije poput diploma ili naslova koji simboliziraju kulturnu kompetenciju i autoritet“ (Bourdieu, 1993: 75). Dakle, iako sam Bourdieu nije izričito spomenuo književne nagrade, većina teoretičara i teoretičarki je kao polaznu osnovu koristila njegove postavke, te tretirala književne nagrade kao specifičan oblik kulturnog kapitala.

¹³ Bourdieu smatra da „osvajanje prestižne književne nagrade pobjedniku/ici dodjeljuje titulu koja povećava njegov/njezin kulturni autoritet i osigurava simbolički kapital koji dugoročno, i pod određenim uvjetima, jamči i ekonomsku dobit“ (1993: 75).

¹⁴ Goff smatra da se “ekonomska dobit” u kulturi književnog nagrađivanja sastoji kako od same novčane nagrade tako i od zarade ostvarene porastom prodaje knjiga nakon osvajanja nagrade. Pritom dobitnici i dobitnice prestižnih književnih nagrada, poput *The Booker* nagrade ili *Nobelove nagrade*, mogu očekivati porast prodaje štampanih primjeraka, objavljivanje novih izdanja, povećani interes sponzora, a sve to će nužno dovesti i do rasta prihoda i ostvarivanja ekonomskog profita. (usp. Goff, 1991: 152)

¹⁵ U studiji posvećenoj analizi stanja u Australiji Alexandra Dane je ustvrdila da mnogi književnici i književnice ne mogu živjeti od pisanja i da im novac od nagrada osigurava finansijsku stabilnost. Međutim, oni, odnosno one kojima nije omogućen jednak pristup nagradi gube i finansijsku potporu. (2020: 129)

¹⁶ Kao najznačajniji element u sposobnosti nagrade da ostvari kako kulturni tako i komercijalni učinak ističe se visina novčanog iznosa nagrade.

rangirane (internacionalne ili nacionalne) nagrade imaju jasno izražen utjecaj na autore i autorice, na percepciju čitatelja ili prodaju knjiga (usp. Johns, 2020), dok ostale uglavnom imaju ograničen domet utjecaja (Tomašević i Horvat, 2012). Da bi sačuvale status visokorangirane nagrade, prestižne nagrade nastoje da osiguraju da se prilikom procesa izbora djela te autora i autorica procjene vrše na temelju relevantnih književnoteorijskih i estetskih kriterija.¹⁷ Naravno, valja imati na umu da se nagrade mogu dodjeljivati i na temelju nekih drugih kriterija - političkih, ideoloških, moralnih itd. Međutim, budući da je iznimno mali broj prestižnih nagrada *od povjerenja* ostvario rodnu ravnotežu u broju nagrađenih književnika i književnica, postavlja se pitanje gdje treba tražiti uzroke rodne diskriminacije – u procesu procjene izvrsnosti i valjanosti djela ili autora i autorica.

Ne samo u književnosti, već u svim granama umjetnosti još uvijek je prisutna *evaluacijska pristranost* prema muškim umjetnicima.

Kako navodi Ridgeway „općenito se smatra da su književnice manje kompetentne pa im se zbog toga vrlo rijetko dodjeljuju ista priznanja kao književnicima“ (2011: 78). Kao jedan od razloga zašto se umjetnice percipiraju kao manje kompetentne navodi se da su umjetničke karijere izrazito muškocentrično strukturirane.¹⁸

¹⁷ Nives Tomašević i Jasna Horvat naglašavaju da se nagrade koje zadovoljavaju dva kriterija – vrsnoću sudaca i sutkinja (akademski i visoko obrazovanih pojedinaca i pojedinki potvrđenog moralnog i etičkog kodeksa), te važnost institucije koja dodjeljuje nagradu – mogu tretirati kao nagrade od povjerenja. Po mišljenju ovih autorica, takve nagrade gube na vjerodostojnosti jedino u periodu ekonomske, kulturne, obrazovne te moralne stagnacije društva. (usp. 2012:65) Ipak, čak ni ove nagrade od povjerenja, kao što su nagrade akademija i drugih renomiranih znanstvenih i kulturnih institucija, ne mogu se pohvaliti time da su ostvarile rodnu ravnotežu, što potvrđuje tezu da same kompetencije i znanstvena izvrsnost ne garantiraju i rodnu nepristranost u procesima selekcije i nagrađivanja.

¹⁸ Istražujući rodnu nejednakost u umjetničkim karijerama na temelju rodnih i umjetničkih arhetipa, Diana Miller (2016) je izdvojila veći broj razloga zbog kojih žene vrlo često ne mogu da ostvare uspješne umjetničke karijere. Pored ostalog, Miller je detektirala da je kod umjetnika, za razliku od umjetnica, „više naglašena spremnost da djeluju kao poduzetnici i rade na samopromociji i preuzimanju

Kao drugi uzrok se spominje to što se društvena percepcija vrijednog i važnog umjetnika i nadalje gradi na arhetipu umjetnika kao muškarca,¹⁹ što dovodi do toga da se norme koje su proizašle iz ovog arhetipa, u procesima vrednovanja književnih ostvarenja ili samih autora i autorica, primjenjuju kao univerzalne te se kao takve nameću ženama i LGBTQIA+ osobama.²⁰

Sudeći prema statističkim podacima koji se prikupljaju u okviru nekih feminističkih projekata mapiranja žena u polju umjetnosti, arhetipska figura muškarca kao umjetnika zapravo podrazumijeva figuru bijelog (mrtvog ili starog) književnika. Književne kompetencije autorica se uglavnom mjere u odnosu na figuru Pisca.²¹ Istovremeno, žensko pismo, odnosno stilske, žanrovske pa čak i tematske specifičnosti ženskog književnog stvaralaštva²² tretiraju se kao manjinske, manje vrijedne, a nerijetko i kao

(poslovnog) rizika” (2016: 120). Štoviše, od umjetnika se očekuje da budu strastveni u svom poslu i da svoju umjetnost stavljaju ispred svih drugih dužnosti. Zato je uspješna umjetnička karijera uvijek u sukobu sa strukturom domaćeg života u kojoj su prioritet djeca i kućanske odgovornosti (2016: 122), zbog čega mnoge umjetnice odustaju ili ne mogu da stvaraju u kontinuitetu. Isto tako, umjetnička karijera sastoji se od nepravilnih rasporeda i dugog i nepouzdanog rada i često uključuje putovanja u inozemstvo. Ako umjetnički rad postane uspješan, povećava se i broj obaveza oko promocije i sudjelovanja na novim takmičenjima. I dok se odsustvo muškaraca tolerira ili podrazumijeva kao dio posla, za žene to u pravilu nije slučaj. Također, rodna pristranost dovodi do različitih iskustava koje umjetnice imaju s urednicima i urednicama i izdavačima, jer se one često percipiraju kao manje ozbiljne (usp. 2016: 119), što dovodi do toga da umjetnicama češće nedostaje samopouzdanje i vjera u vlastite sposobnosti, a što je ključno za uspješno obavljanje gore spomenutih poduzetničkih poslova. Miller još navodi i da su različiti oblici asocijalnog ponašanja i nepristojni javni nastupi još uvijek društveno prihvatljivi samo za muškarce. Isto tako, spol ili seksualnost umjetnika rijetko kada se dovode u vezu s procjenom njegove umjetnosti. Ovo su samo neki od primjera društveno strukturiranih percepcija i procjena koje, kako navodi Miller, stavljaju umjetnice u nepovoljan položaj (usp. 2016: 125). Još neka istraživanja o rodnoj pristranosti naglašavaju važnost roda za profesionalnu i umjetničku književnu karijeru. Tako je otkriveno i da postoji razlika u duljini trajanja karijere autorica u odnosu na autore (usp. Ekelund i Mikael Börjesson, 2002). Tuchman i Fortin (1984) su u okviru svog istraživanja otkrili dokaze o razlici u plaćama književnica u odnosu na književnike te su dokazali da su priznanja na temelju spola još uvijek itekako prisutna u polju književnosti.

¹⁹ Kako je pokazala vrlo zanimljiva anketa o percepciji evropske kulture, koju je proveo Goethe Institut tokom 2013. godine, i na koju je odgovorilo preko 22.000 osoba iz cijele Evrope, na pitanje o najznačajnijim evropskim umjetnicima i umjetnicama iz bilo koje grane umjetnosti, jedino su ispitani i ispitanice iz Grčke među deset najznačajnijih umjetnika naveli i jednu umjetnicu, svjetski poznatu operisku divu Mariju Callas. Rezultati istraživanja dostupni su na: <https://www.Goethe.De/Ins/Be/Prj/Eli/Erg/Enindex.html>. (pristupljeno 5. 6. 2024.) O različitim faktorima koji dovode do održavanja muškog arhetipa umjetnika i do maskulinizacije figure umjetnika, vidjeti više u Tuchman i Fortin (1984).

²⁰ U ovom radu se ne razmatra status ili problem povezan s neupitnom diskriminacijom i segregacijom LGBTQIA+ osoba u polju književnosti jer kod nas postoji vrlo malo dostupnih podataka o tom pitanju na temelju kojih bi se mogle napraviti usporedbe ili donositi neke uopćene konstatacije o sličnostima ili razlikama u statusu i tretmanu. Međutim, u dijelu istraživanja gdje su intervjui s književnicama, zastupljene su i autorice koje pripadaju LGBTQIA+ populaciji i pišu o queer temama.

²¹ O pitanju statusa figure Pisca u kontekstu književnosti s prostora nekadašnje Jugoslavije vidjeti više u Rosić (2008).

²² Tako je primjerice uočeno da, premda se u zadnjih nekoliko godina povećao broj književnica koje su dobile prestižne nagrade, i dalje je vrlo mali broj nagrađenih djela koja ne tematiziraju tzv. velike književne teme, već se baziraju na prikazima svakodnevnice ili tzv. malim (intimnim) temama.

posve trivijalne. S druge strane, muškarci pišu “ozbiljne” knjige “teškog” sadržaja u kojima se opisana svakodnevnica nikada ne interpretira kao intimna (ili mala) već gotovo u pravilu kao velika univerzalna tema.

Nadalje, kao još jedan uzrok rodnog jaza u sistemu nagrađivanja navodi se to što puno češće vrijednosne sudove (plasirane kroz samorazumljivu tezu o postojanju univerzalno vrijedne književnosti čije se vrijednosti, pak, pokazuju i dokazuju „isključivo“ univerzalnim estetskim kriterijima) donose muškarci koji su u velikom broju slučajeva i jedini selektori ili članovi žirija/komisija.²³ **Iako su članovi (a ponekad i članice) uglavnom stručnjaci i stručnjakinje iz polja književnosti s dugogodišnjim iskustvom, ugledni kritičari i kritičarke, urednici i urednice, mnoge od njih su rodno slijepe i rodno nesenzitivne osobe.** Ujedno, kako su članovi i članice komisija za dodjelu nagrada nerijetko bivši (a koji put i bivše) laureati (laureatkinje), o tome koliko mogu biti rodno neosviješteni pa čak i otvoreno seksistički nastrojani najbolje ilustrira izjava laureata *Nobelove nagrade* za književnost Vidiadhara Surajprasada Naipaula da nijedna žena ne može pisati dobro poput njega.²⁴ Stoga ne iznenađuje da one, odnosno oni koji insistiraju na rodnoj neutralnosti i univerzalnim književnim vrijednostima prilikom selekcije i nagrađivanja jesu najzaslužniji što i danas postoji ogroman rodni jaz kako među laureatima i laureatkinjama tako i među članovima i članicama žirija koji dodjeljuju nagrade. Kada se, pak, razmatra učešće žena u komisijama za dodjelu nagrada, valja voditi računa o problemu imenovanja žena kako bi se ostvario privid jednakosti, odnosno da bi se marginalizirane skupine uvjerile kako je osiguran “glas”, odnosno lice autorizirano da govori u ime skupine i samo o pitanjima direktno povezanim s tom skupinom, što bi u slučaju žena bila pitanja iz oblasti rodne tematike (usp. Bourdieu, 2001).

²³ Poziciji i značaju članova i članica žirija posvećeno je nekoliko istraživanja. Tako je, primjerice, istražujući karijere članova i članica žirija velikih književnih nagrada Wouter De Nooy (1988) otkrio da oni uglavnom imaju uspješne, dugotrajne karijere u polju književnosti i da uživaju veliku reputaciju u društvu. James English (2009) je, pak, ustanovio da je položaj koji neka nagrada zauzima u polju kulture usko povezan s položajem i ugledom koji uživaju članovi i članice žirija ili komisija. Veliki broj istraživanja pokazao je da su žene podzastupljene u žirijima i drugim tijelima koja se bave dodjelom nagrada.

²⁴ Navedeno prema članku „Riječ spisateljica: Što je ostalo od ‘godine žena u književnosti’?“ *Nacional* 847, 2012. tekst dostupan na web-stranici: <https://www.nacional.hr/rijec-spisateljica-sto-je-ostalo-od-godine-zena-u-knjizevnosti/> (pristupljeno 8. 6. 2024).

2.1. Književne nagrade i problem rodnog jaza na primjerima nekoliko prestižnih međunarodnih i regionalnih književnih nagrada

Kako bismo, u osnovnim linijama, ilustrirali problem rodnog jaza u okviru kulture književnog nagrađivanja, u ovom potpoglavlju ćemo ponuditi kratak osvrt na najznačajnije književne nagrade na globalnom nivou i u regionu.

U teorijskim radovima prevladava mišljenje da književne nagrade kakve danas poznajemo svoj nastanak duguju prvim modernim evropskim akademijama – poput Accademie della Crusca, koja je osnovana u Firenci između 1582. i 1583. godine ili Francuske akademije koju je, po nalogu kralja Luja XIII, pokrenuo kardinal Richelieu 1634. godine – jer se upravo u tim institucijama stvaraju preduvjeti za razvoj modernog sistema književnog nagrađivanja kroz ustaljivanje standarda nominacije i izbora laureata i laureatkinja (usp. Tomašević i Horvat, 2012: 54).²⁵

Do velikog porasta broja književnih nagrada dolazi tek u 19. stoljeću, posebice nakon utemeljenja *Nobelove nagrade* za književnost koja će, kako navodi English u knjizi *Economy of Prestige*, na presudan način podstaknuti razvoj moderne kulture književnog nagrađivanja. I baš zato što je *Nobelova nagrada* „postala orijentir u socijalnom, institucijskom i ideologijskom smislu“ (2005: 50) znakovito je da je i ova nagrada, koja je, vjerovatno, i najviše istražena, postala ogledni primjer nagrade koja je u preko stotinu godina postojanja dodijeljena iznimno malom broju književnika.

²⁵ Tomašević i Horvat, pozivajući se na Wingertona (1994), naglašavaju da je književna akademija određivala temu i formu pisanja i te uvjete su takmičari i takmičarke morali da ispoštuju. Na ovaj način, s vremenom je uspostavljen standard za nominiranje i nagrađivanje autora i autorica i djela koja su napisana u skladu s književnim (stilsko-tematskim) konvencijama epohe ili zahtjevima komisija. (usp. 2012: 54)

Do sada je samo 14 % od 114 *nobelovih nagrada*²⁶ za književnost dodijeljeno književnicama. Samo je šesnaest žena dobilo *Nobelovu nagradu* za književnost i od toga je bilo najviše Evropljanki (**Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf, Grazia Deledda, Sigrid Undset, Nelly Sachs, Wislawa Szymborska, Doris Lessing, Herta Müller, Elfride Jelinek, Svetlana Aleksijevič, Olga Tokarczuk, Annie Ernaux**), zatim četiri književnice iz Sjeverne Amerike (**Pearl Buck, Toni Morrison, Alice Munro i Louise Elizabeth Gluck**), te jedna Južnoafrikanka (**Nadine Gordimer**) i jedna Latinoamerikan-ka, odnosno Čileanka (**Gabriela Mistral**). Najstarija dobitnica Nobelove nagrade za književnost je **Doris Lessing**, koja je imala osamdeset i osam godina kada je 2007. dobila ovu nagradu, a samo jedna dobitnica je crne rase, dok su sve ostale bjelkinje. Prvi put nagrada je dodijeljena književnici u osmoj godini njenog postojanja (1909. godine), dok u periodu između 1966. i 1991. nije dodijeljena nijednoj književnici. Svakako ohrabruje činjenica da se u posljednje četiri godine dva puta dodijelila ženama, ali se mora istaknuti da su to i nadalje bijele žene koje stvaraju u okviru zapadnoevropskog kulturnog kruga.

Pored znakovitog rodnog jaza u broju nagrada dodijeljenih ženama i muškarcima, te problema pristranosti žirija i izdavačkih kuća čija imena se često vežu uz dobitnike i dobitnice nagrada,²⁷ *Nobel* je, kako ukazuje Winegarten, postao kontroverzan i po tome što su laureati mahom bijelci, stariji od šezdeset godina.²⁸ Zbog toga se ova nagrada počela percipirati kao svojevrsan kanon prominentnih bijelih pisaca (usp. Winegarten 1994: 64).

Kada su u pitanju druge prestižne međunarodne i nacionalne nagrade za književnost, uočen je sličan rodni jaz u broju laureata/laureatkinja. *Pulitzerova nagrada* za književnost, utemeljena 1917, je nagrada koja se po svom prestižu i utjecaju najčešće poredi s *Nobelovom nagradom*. Slično kao i *Nobelova nagrada*, i *Pulitzerova nagrada* za književnost je, u 107 godina koliko se dodjeljuje, uručena samo trideset i jednoj književnici.

²⁶ Za ovu i ostale nagrade podaci su navedeni na temelju informacija koje su dostupne na zvaničnim web-stranicama nagrada ili na Wikipediji.

²⁷ Najčešće se spominje Izdavačka kuća *Hanser Verlag* u kojoj su objavljena djela trinaest nobelovaca, dok je njen urednik Michael Kruger zaslužan za barem sedam nobelovaca, koji su tek nakon objavljivanja u ovoj kući dobili tu nagradu.

²⁸ John Baffes i Athanasios Vamvakidis su analizirali životnu dob laureata i laureatkinja i otkrili da je najveći broj njih nagradu dobio u dobi od 61 do 65 godina (2011: 2).

The Booker nagrada za fikciju, ustanovljena je 1968. i dodjeljuje se najboljem romanu na engleskom jeziku koji je napisala osoba nastanjena u zemljama Commonwealtha, Zimbabveu ili Irskoj. Nagradu je do sada dobilo osamnaest autorica (oko 32 % od ukupnog broja nagrađenih).

The Man Booker International, pokrenuta 2004. godine, danas predstavlja jednu od najprestižnijih nagrada na svijetu. Tu nagradu do sada je dobilo šest književnica (oko 30 % od ukupnog broja nagrađenih) i jedna nebinarna osoba.

Deutscher Buchpreis utemeljena je 2005. godine i dodjeljuje se za najbolju knjigu objavljenu na njemačkom jeziku s prostora Njemačke, Austrije i Švicarske. Ova nagrada se svakako ističe po tome što je u cijelosti ostvarila rodni paritet. Naime, do danas je ovu nagradu osvojilo devet žena i jedna nebinarna osoba (što je oko 53 % od ukupnog broja nagrađenih). Međutim, za razliku od ove nagrade, koja je, kao i *The Booker International*, mlada nagrada, jedna druga prestižna njemačka *Goetheova internacionalna nagrada grada Frankfurta (Goethepreis der Stadt Frankfurt)* pokazuje znatno drugačiju sliku. Nagrada je utemeljena 1927. godine, a od 1959. godine dodjeljuje se svake tri godine, i do danas je imala samo pet laureatkinja.

S druge strane, jedna nagrada s relativno dugom tradicijom, *Ingeborg Bachmann* (utemeljena je 1977. godine i imenovana po austrijskoj književnici), skoro je dosegla paritet. Do danas je nagrađena dvadeset i jedna književnica (što je 44,68 % od ukupnog broja dobitnika i dobitnica).

Nagradu *Cervantes*, ustanovljenu 1976. godine, svake godine dodjeljuje Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta Španije. Ovu nagradu je dobilo samo pet žena (10 % od ukupnog broja nagrađenih).

Nagrada *Strega*, dodjeljuje se od 1947. godine u Italiji, i ovu nagradu je dobilo jedanaest žena (oko 15 % od ukupnog broja nagrađenih).

Poljsku nagradu *Nike (Nagroda Literacka „Nike“)*, koja je utemeljena 1997. godine, do sada je dobilo sedam žena, a nobelovka **Olga Tokarczuk** dobila ju je dva puta (što je 30 % od ukupnog broja nagrađenih).

Jedna od najprestižnijih i najpoznatijih francuskih nagrada je *Prix Goncourt*, koja je ustanovljena dvije godine nakon *Nobelove nagrade*, 1903. godine. U više od 120 godina njenog postojanja samo dvanaest autorica je dobilo ovu nagradu (oko 10 % ukupnog broja nagrađenih).

Čak ni nagrada sa ženskim predznakom nije garant pariteta u ovom domenu. Francuska nagrada *Prix Femina*, koju su pokrenule dvadeset i dvije spisateljice 1904. godine, kao odgovor na književnu nagradu *Goncourt*, koju dodjeljuje isključivo muški žiri, a zbog čega ovu nagradu dodjeljuje žiri u čijem sastavu mogu biti isključivo žene, dodijeljena je više puta muškarcima nego ženama. Naime, do sada su četrdeset i dvije književnice (oko 35 % od ukupnog broja nagrađenih) dobile ovu nagradu. Ipak, uprkos tome što ni ova nagrada do sada nije ostvarila rodni paritet, *Prix Femina* je nagradila znakovito veći broj žena u odnosu na mnoge druge nagrade, naročito *Goncourt*.²⁹ Svakako je puno važnije na primjeru ove nagrade uočiti da su ženski žiriji manje skloni diskriminaciji na temelju roda.

Na kraju, kao izvanredan primjer rodnog sljepila koje je dugo bilo prisutno unutar kulture nagrađivanja i koje se tek u posljednjih dvadesetak godina nastoji eliminirati, valja spomenuti jednu od najpoznatijih ženskih (britanskih) nagrada za književnost. Nagrada *Women's Prize for Fiction* osmišljena je 1992. godine kao reakcija jednog broja književnika, književnica i kulturnih radnika i radnica na odluku žirija da u 1991. godini ne nominira niti jednu književnicu za *The Booker* nagradu, uprkos činjenici da su više od polovine romana objavljenih u toj godini napisale autorice. Ova alternativna nagrada je formalno pokrenuta tek četiri godine kasnije, te je od utemeljenja do danas, zbog česte promjene donatora, tri puta mijenjala naziv: *Orange Prize for Fiction*, *Baileys Women's Prize for Fiction*, a od 2018. godine ponovo nosi naziv *Women's Prize for Fiction*. Ova nagrada je bila oštro kritizirana zbog navodne diskriminacije, pristranosti feministički orijentiranih članica žirija, pa čak i seksizma, usprkos tome što je razlog njenog pokretanja bila podzastupljenost žena u britanskoj kulturi nagrađivanja, a njen cilj je da se autoricama osigura bolja vidljivost i da se finansijski potpomogne njihov profesionalni rad.³⁰

²⁹ O utjecaju i značaju ove francuske nagrade vidjeti više u Holmes (2016).

³⁰ Pored ove nagrade, danas postoji veći broj nagrada u Evropi i svijetu koje se dodjelju isključivo književnicama. Međutim, mnoge od ovih nagrada imaju problem s osiguravanjem stabilne finansijske potpore ili predviđaju vrlo male novčane iznose. Kao uspješnije nagrade izdvajaju se nagrada *Liberatur*,

Diskriminatorne prakse prema autoricama uočene su i u kontekstu nominacije žena za prestižne nagrade koje se dodjeljuju za specifične književne vrste ili podvrste koje su se tradicionalno tretirale kao “muški” žanrovi. Tako se, primjerice, u okviru znanstvene fantastike kao jedna od najpoznatijih i najprestižnijih izdvaja nagrada *Hugo* koja je nazvana po Hugou Gernsbacku, pronalazaču, spisatelju i izdavaču, koji je pokrenuo jedan od pionirskih časopisa specijaliziranih za znanstvenu fantastiku, a koja je znatno drugačije koncipirana u odnosu na gore spomenute nagrade.³¹ Ova nagrada utemeljena je 1953. godine i rodni jaz u domenu laureata i laureatkinja bio je prisutan veoma dugo. Izračunato je da su do 2019. u 74 % slučajeva autori dobili nagradu za najbolji roman, odnosno 78 % za priču. No zaokret u broju nominiranih i nagrađenih autora i autorica i ne-bijelih osoba desio se već od 2010. Nekoliko godina kasnije, zbog ovog naglog porasta broja nominiranih žena, oformile su se čak dvije čitateljske skupine koje su protestirale, smatrajući da se nominacija i izbor nagrada pretvara u ljevičarske lekcije o razlici i pozitivnoj diskriminaciji.

Općenito promatrano, situacija u regiji je čak i lošija u odnosu na globalne trendove u ovom domenu. U zemljama koje su nastale na prostoru nekadašnje Jugoslavije i u kojima se književnost piše na bosanskom/

utemeljena 1987. u Njemačkoj, dok se posebno ističe, kao pozitivan primjer, *Stella Prize*, književna nagrada koja se dodjeljuje isključivo australskim ženama slaveći žensko stvaralaštvo dok se istovremeno, kroz niz paralelnih inicijativa i programa, nastoji ukazati na nužnost promjene kulturnih obraza koji i dalje favoriziraju i privilegiraju muškarce. Praksa je, međutim, pokazala da odvojene nagrade za žene nisu nužno najbolje rješenje. Neke autorice smatraju da su na taj način getoizirane te da ta nagrada dodijeljena u posebnim okolnostima nema puni prestiž i značaj.

³¹ Pored ostalih, specifičnost ove nagrade ogleda se u samom procesu nominacije i izbora nagrade. Za ovu nagradu mogu se nominirati prozna djela (romani, novele, kratke priče) dostupna na engleskom jeziku, i to je jedini formalni uvjet za nominaciju. Čak se i procjena da li je prijavljeno djelo napisano u ključu znanstvene fantastike i fantastike prepušta glasačima i glasačicama koji, pak, u trenutku glasanja za najbolji roman moraju biti članovi i članice Svjetske znanstveno-fantastične konvencije (World Science Fiction Convention – Worldcon).

crnogorskom/hrvatskom/srpskom jeziku, i dalje je prisutan negativan trend i niti jedna od najutjecajnijih književnih nagrada nije ostvarila značovit iskorak u ublažavanju rodnog jaza u okviru kulture i prakse književnog nagrađivanja.

Jedna od najpoznatijih nagrada s ovih prostora je *NIN-ova* nagrada za najbolji roman godine na prostoru Srbije (do 1993. ova nagrada se dodjeljivala za jugoslavenski roman) po izboru beogradskog magazina *NIN*. Nagrada je utemeljena 1954. godine, a do danas ju je dobilo tek sedam spisateljica (10 % od ukupnog broja nagrađenih). Tek je trideset i četiri godine od njenog utemeljenja ova nagrada prvi put uručena književnici – bilo je to 1989. godine, kada je za roman *Forsiranje romana rijeke* nagradu dobila **Dubravka Ugrešić**.³² Pored toga, uočeno je i to da je do 2010. godine relativno mali broj književnica ulazio u uži izbor za nagradu te da je među selektorima i članovima žirija bilo iznimno malo žena. Situacija po ovom pitanju se donekle popravlja u posljednjim godinama, pa su tako, primjerice 2019. godine, čak četiri romana književnica bila u užem izboru.³³

Čini se da je do ovog pomaka došlo prije svega zahvaljujući predanom radu feministički orijentiranih književnih teoretičarki i kritičarki. Jedna od članica žirija *NIN-ove nagrade* bila je i ugledna teoretičarka Vladislava Gordić Petković, koja je 2013. održala i predavanje³⁴ posvećeno pitanju statusa književnica. Gordić

³² Pored **Dubravke Ugrešić**, nagradu su dobile: **Svetlana Velmar Janković**, *Bezдно* (1995), **Grozdana Olujić**, *Glasovi u vetru* (2009), **Gordana Ćirjanić**, *Ono što oduvek želiš* (2010), **Ivana Dimić**, *Arzamas* (2017), **Milena Marković**, *Deca* (2021) i **Danica Vukičević**, *Unutrašnje more* (2022).

³³ Bili su to romani: **Prekasno Branke Krilović**, *Odustajanje Jelene Lengold*, *Uhvati zeca Lane Bastašić* i *Deseti život Saše Savanović*.

³⁴ Predavanje pod naslovom „Dobre žene i dobre knjige: književne nagrade i književne nepravde“ održano je u okviru festivala Pro Femina 2013.

Petković je, pored ostalog, ukazala na dva važna problema – prvi, koji se odnosi na proces selekcije, u kojem članovi i članice žirija najprije čitaju između 120 i 164 romana, koliko se obično objavi u jednoj godini, a potom utvrđuju pet ili šest knjiga koje ulaze u uži izbor; drugi problem se odnosi na činjenicu da vrlo mali broj književnica ulazi u uži izbor te da, istovremeno, mali broj žena dobija priliku i čast da bude u žiriju.

Nagradu *Meša Selimović* za najbolji roman, dodjeljuju *Večernje novosti* i Udruženje izdavača i knjižara Srbije i Crne Gore (od 2007. samo Srbije) od 1988. godine. Do danas su samo dvije autorice dobile ovu nagradu. U godini kada je utemeljena, nagrađen je roman koji je iste godine dobio i *NIN-ovu nagradu – Forsiranje romana rijeke* Dubravke Ugrešić, a potom će ovu nagradu dobiti još samo **Svetlana Velmar Janković** za roman *Lagum* sada već daleke 1990. godine. Nagrada *Desanka Maksimović* utemeljena je 1994. godine i dodjeljuje se za sveukupni doprinos srpskom pjesništvu. Do danas, ovu nagradu je dobilo samo pet pjesnikinja³⁵ (što je 15, 6 % od ukupnog broja nagrađenih).

Bolje prakse se ne uočavaju ni u slučaju nagrada koje se dodjeljuju u Hrvatskoj. Tako je, primjerice, uglednu nagradu *Goranov vijenac* za poeziju, koja je utemeljena 1971. godine, do danas dobilo samo devet pjesnikinja.³⁶ Jedna druga prestižna nagrada za poeziju koja je pritom i internacionalna *Zlatni vijenac poezije (Златен Венец на Поезијата)*, dodjeljuje se svake godine na Struškim večerima poezije, a utemeljena je 1956. godine, također je uručena jako malom broju autorica. Prvi put je jednoj ženi, pjesnikinji **Desanki Maksimović**, ovo priznanje dodijeljeno 1988. godine, a nakon toga je nagrađeno još samo pet pjesnikinja.³⁷ *Njegoševa nagrada*, utemeljena je 1963. godine u Crnoj Gori. Ovu nagradu za životno djelo književnika i književnica koje su stvarale na nekom od južnoslavenskih jezika do sada su dobile samo dvije književnice³⁸. Nagrada *Zlatni suncokret*, poznata i kao *Vitalova nagrada*, je književno priznanje koje finansira Fabrika „Vital“ iz Vrbasa, a ustanovljena je 1996. Ova nagrada

³⁵ Radmila Lazić, Mirjana Stefanović, Tanja Kragujević, Ana Ristović i Zlata Kacić.

³⁶ Nagrađene su sljedeće pjesnikinje: Vesna Parun, Jagoda Zamota, Anka Žagar, Andrijana Škunca, Jasna Melvinger, Sonja Manojlović, Gordana Benić, Dorta Jagić i Vesna Biga.

³⁷ Nancy Morejón, Ana Blandiana, Margaret Atwood i Carol Ann Duffy.

³⁸ Desanka Maksimović i Dubravka Ugrešić.

dodjeljuje se za različite književne vrste, a do danas su nagradu primile samo tri književnice³⁹ (oko 10,7 % od ukupnog broja nagrada).

Od nagrada koje imaju dužu tradiciju, a kod kojih se uočava ravopravan tretman autora i autorica izdvaja se prva žanrovska nacionalna nagrada *Sfera* za najbolje SF-ostvarenje (znanstvenu fantastiku, *fantasy* i nadnaravni horor), koja se u Hrvatskoj dodjeljuje od 1981. godine. Nagrađeni autori i autorice primaju plaketu Društva za znanstvenu fantastiku „Sfera“. Kao i u slučaju gore spomenute internacionalne nagrade *Hugo* i ova nagrada je napravila znakovit iskorak po pitanju nagrađivanja autorica u posljednjih dvadeset godina. Kako navodi Milena Benini, u istraživanju o autoricama i čitateljicama SF- književnosti u Hrvatskoj, “od 72 do sada dodijeljene nagrade „Sfera“ za područje književnosti, 18 su ih dobile žene. Zanimljivo je primijetiti dvije pojedivosti: kao prvo, izraziti raskorak u odnosu na većinu drugih naših, “strednjostrujaških” književnih nagrada, koje žene nagrađuju u znatno nižem postotku, ako uopće, te, isto tako, ujednačenu 25 % prisutnost žena – i to bez ikakvih “pozitivno-diskriminirajućih” smjernica. (Budući da ne postoji “registar” aktivnih hrvatskih SF-autora i autorica, nemoguće je odrediti točnu prisutnost broja žena među autorima. Procjene se, međutim, kreću upravo oko 25 %.)” (Benini, 2007: 77). Ovaj pozitivni trend se nastavio i do danas te je od 2007. godine do danas nagradu dobilo osamnaest autorica u kategorijama: minijatura, kratka priča, priča i roman.⁴⁰

Ni novije nagrade ne pokazuju značajniji pomak po ovom pitanju. Nagrada *Fric* za najbolju knjigu fiksijske proze u Hrvatskoj, koja je pokrenuta 2016. godine i koju dodjeljuje nedjeljnik *Express*, dodijeljena je samo jednoj književnici.⁴¹ Nagradu *Janko Polić Kamov*, koja se od 2014. godine dodjeljuje za najbolje književno djelo na hrvatskom jeziku samo jednom je dobila autorica.⁴²

³⁹ Svetlana Slapšak (za roman *Ravnoteža*); Tanja Stupar-Trifunović (za roman *Otkako sam kupila labuda*) i Milica Vučković (za roman *Smrti ishod atletskih povreda*).

⁴⁰ U navedenom periodu nagradu su dobile sljedeće autorice: Milena Benini (2010, 2016. i 2020), Katarina Brbora, Sanja Tenjar, Irena Hartmann, Tanja Radović, Zrinka Pavličić, Tanja Tolić, Vesna Kurilić (2013, 2018), Veronika Santo (2017. i 2019), Tatjana Vujanović, Srebrenka Peregrin (2021, 2023), Nataša Govedić, Morea Baničević, Irena Rešeta, Nikolina Pavleković, Mihaela Marija Perković, Luna Tatjana Val.

⁴¹ Ivana Šojat dobila je nagradu za roman *Sama*.

⁴² Nagradu je 2021. dobila Martina Vidaić za roman *Trg, tržnica, nož*.

Kada je u pitanju *Tportalova nagrada* koja se također dodjeljuje za najbolji roman godine napisan na hrvatskom i objavljen kod hrvatskog izdavača, uočava se znakovit iskorak u odnosu na ostale spomenute nagrade. Nagradu je 2008. godine utemeljio internetski portal *Tportal.hr* i do danas su pet puta nagrađeni romani koje su napisale autorice⁴³ (što je oko 31 % od ukupnog broja nagrađenih).

Među književnim nagradama u Hrvatskoj značajno mjesto ima *V.B.Z. književna nagrada* za najbolji neobjavljeni roman godine na hrvatskom jeziku i drugim štokavskim jezicima, kao i čakavskom i kajkavskom književnom jeziku. Ova nagrada se dodjeljuje od 2002. godine, u okviru izdavačke kuće V.B.Z., i do danas ju je dobilo osam književnica⁴⁴ (oko 36, 4 % od ukupnog broja nagrađenih). No, za ovu nagradu se rukopisi prijavljuju pod šifrom, a u slučaju anonimnih konkursa broj ženskih dobitnica je uvijek veći nego u slučaju nagrada koje se dodjeljuju za već objavljena djela.

Usprkos ovim nadasve nepovoljnim statističkim pokazateljima stanja po pitanju rodnog jaza u polju kulture nagrađivanja kako na širem, globalnom planu, tako i u regionalnom kontekstu, u posljednjih pet godina se uočava određeni napredak. Neke izdavačke kuće iz regiona poput „Kontrasta“ ili „Štrika“ aktivno rade na afirmaciji i ponovnom otkrivanju zaboravljenih autorica, ali i novih književnih nada. Nagrada *Štefica Cvek* ustanovljena je 2022. godine kao regionalno priznanje Udruženja „Pobunjenе čitateljke“. Izboru laureata i laureatkinja prethodi istraživanje regionalne književne produkcije iz prethodne godine i presjek preporuka knjiga većeg broja kulturnih radnica i radnika, spisatelja i spisateljica, te književnih kritičara i kritičarki. Ova je nagrada samo jedna u nizu regionalnih inicijativa koje se bore protiv rodne diskriminacije i za kulturu koja će biti inkluzivna i koja će svima omogućavati iste uvjete.

*Ženska čitaonica*⁴⁵ Odbora za spisateljice P.E.N. Centra u BiH također je jedan od nedavnih pozitivnih primjera u afirmisanju ženskog književnog stvaralaštva. Inicijativa je nastala s ciljem

⁴³ Nagrade su dobile: **Sibila Petlevski** (*Vrijeme leti*); **Dubravka Ugrešić** (*Lisica*); **Marija Andrijašević** (*Zemlja bez sutona*), **Magdalena Blažević** (*U kasno ljeto*) i **Tea Tulić** (*Strvinari starog svijeta*).

⁴⁴ Nagradu su dobile: **Nura Bazdulj Hubijar** (*Kad je bio juli*); **Jelena Marković** (*Escajg za teletinu*); **Sveltana Gjoni** (*Nula nemo*); **Ankica Tomić** (*Naročito ljeto*); **Marina Vujičević** (*Susjed*); **Marina Šur Puhovski** (*Divljakuša*); **Olja Raičević Knežević** (*Katarina, velika i mala*).

⁴⁵ Pokretačice projekta su Lejla Kalamujić, Lamija Milišić i Adisa Bašić. Detalji su dostupni na web-stranici: <https://penbih.ba/2020/09/zenska-citaonica-fabrika-knjizevne-kritike/>

promovisanja kritičkog pisanja o djelima autorica i smanjivanja postojećeg rodnog disbalansa u kritičkim prikazima djela⁴⁶. Uz podršku Goethe Instituta i Federalnog ministarstva kulture održana je serija radionica za mlade kritičarke i kritičare – u tri godine, od 2020. do 2023. godine, izabrano je preko stotinu recentnih djela autorica iz Bosne i Hercegovine, regije i Evrope, o kojima su napisane i objavljene književne kritike.⁴⁷ Čitaonica je obuhvatala i intervjuje s književnicama i prevoditeljicama te podcaste o književnim prethodnicama, a mnogim mladim kritičarkama i kritičarima iz cijele BiH omogućila je prvo profesionalno iskustvo i angažman.

I premda je neupitno da je u regionu prisutan trend devalvacije književnih nagrada pojavom uistinu velikog broja takvih priznanja, o čemu će biti nešto više govora u okviru poglavlja o situaciji u BiH, treba imati u vidu iskustva književnica koja govore da su im, koliko god bile male, književne nagrade i priznanja pomogli da prevaziđu barijere u često nemilosrdnoj književnoj industriji. Tako je srbijanska književnica **Milica Vučković**, čiji je roman *Smrtni ishod atletskih povreda* (Booka, 2021) ušao u uži izbor za *NIN-ovu nagradu*, govoreći o važnosti književnih nagrada za mlade, neafirmirane umjetnike i umjetnice navela da je tek nakon što je dobila nagradu Matice srpske za prvu knjigu, njen aktuelni izdavač odlučio da pročita rukopis njenog prvog romana. Do tog trenutka niti jedna izdavačka kuća nije željela čak ni da ga pročita.⁴⁸

⁴⁶ Istraživanje „Pobunjenih čitateljki“ pokazalo je da se i do dva puta češće piše o knjigama književnika nego književnica. Detalji monitoringa dostupni su na web-stranici: <https://bookvica.net/category/izdanja/monitoring-knjizevne-kritike/>

⁴⁷ Uz uredništvo Maje Abadžije, članice kolektiva književnih kritičarki „Pobunjene čitateljke“.

⁴⁸ Navedeno prema tekstu koji je dostupan na web-stranici: <https://www.euronews.rs/kultura/aktuelno-iz-kulture/36309/jesmo-li-postali-rasadnik-knjizevni-nagrada-i-ko-je-vrhunski-sudija-kritickari-ili-citaoci/vest> (pristupljeno 27. 7. 2024.)

3. Rodni aspekti bosansko-hercegovačkih književnih nagrada

ZA POTREBE OVOG ISTRAŽIVANJA utvrđeno je da će se prikupiti i analizirati isključivo podaci o nagradama koje se dodjeljuju u BiH. Prilikom prikupljanja podataka, najprije su istražene službene internet stranice organizatora nagrada, a tamo gdje one nisu postojale korišteni su portali kao i arhivska građa pojedinih printanih i elektronskih novina. Nakon toga su putem direktnog kontakta (telefonom ili putem e-maila) s organizatorima dopunjavani oni podaci koji nedostaju. Neki od organizatora nisu odgovorili na upite ili su tvrdili da im traženi podaci nisu dostupni dok su neki vrlo brzo dostavili tražene podatke.

Na temelju prikupljenih podataka iz gore opisane istraživačke faze, identificirano je 55 književnih nagrada koje su se od 1996. godine dodjeljivale ili se još uvijek dodjeljuju na teritoriji Bosne i Hercegovine. Imajući u vidu već navedene probleme s prikupljanjem relevantnih podataka, može se pretpostaviti da utvrđeni broj književnih nagrada u BiH u navedenom periodu nije konačan, ali je svakako ilustrativan i daje dobru osnovu za rodno utemeljenu analizu. Na osnovu utvrđenih nagrada može se konstatirati da je njihov broj prilično velik za tako malu sredinu kakva je BiH, na prvi pogled čak i iznenađujuće velik. Međutim,

u nedostatku relevantnih uporednih podataka,⁴⁹ a na temelju jedinog identificiranog znanstvenog istraživanja ove problematike na regionalnom planu (Tomašević i Horvat, 2012; Horvat 2017)⁵⁰ veliki broj evidentiranih književnih nagrada nikako nije specifikum Bosne i Hercegovine. Istražujući osnovne odlike i specifičnosti književnih nagrada, te njihov utjecaj na izdavačke kuće, Tomašević i Horvat su ustanovile da inflacija nagrađivanja zapravo prerasta u hiperinflaciju koja posljedično uzrokuje zbrku u književnoj, tržišnoj, medijskoj afirmaciji kako djela tako i autora i autorica, urednika i urednica, te izdavača (usp. 2012: 92).

Što se tiče kategorija za koje se pojedinačne nagrade u BiH dodjeljuju, uočava se značajna raznolikost. Zastupljene su različite kategorije – prvi ili najbolji roman, priča, knjiga poezije, prevod, dramski tekst, dječija književnost, mladi autori i autorice, nagrade za životno djelo, za esej, za neobjavljenu knjigu priča. Rijetke su nagrade koje se dodjeljuju u više kategorija.⁵¹ Nisu identificirane nagrade koje se isključivo dodjeljuju za jednu književnu podvrstu ili žanr ili za nove forme koje se razvijaju u okviru elektroničke / internet književnosti. Kada je riječ o inicijativama koje se tiču afirmacije ženskog stvaralaštva i pozitivne diskriminacije u polju književnosti u BiH, svakako je indikativno da je u navedenom periodu identificirana samo jedna nagrada koja se dodjeljuje isključivo ženama.⁵²

Postoji određeni broj književnih nagrada u BiH koje su utemeljene u posljednjih nekoliko godina.⁵³ Od 55 nagrada identificiranih ovim istraživanjem, njih jedanaest je ugašeno, a neke među

⁴⁹ U jednom novinskom tekstu se spominje podatak da je Predrag Čudić oko 2007. godine objavio popis od 387 književnih nagrada u okviru srpskog književnog polja. Podatak naveden prema tekstu Tomislava Markovića objavljenog 2017. Tekst je dostupan na web-stranici: <https://balkans.aljazeera.net teme/2017/3/25/srbija-svjetski-rekorder-po-broju-knjizevnih-nagrada> (pristupljeno 10. 8. 2024).

⁵⁰ U diplomskom radu koji istražuje književne nagrade u Hrvatskoj, identificirane su 84 nagrade (usp. Horvat, 2017). Usporedbe radi, u okviru istraživanja književnih nagrada u Flandriji Heymans (2001) je identificirao preko 160 nagrada te je ustvrdio da konačan broj nagrada nije moguće odrediti upravo zato što se vrlo često istovremeno neke nagrade pokreću dok se druge gase (nav. prema Demoor at al., 2008: 30).

⁵¹ Nagrada 25. novembar magazina *Stav* dodjeljuje se u tri kategorije: životno djelo, knjiga godine te neobjavljeni rukopis mladih pisaca. Nagrada *Fra Grgo Martić* dodjeljivana je u šest kategorija – najbolja zbirka poezije, najbolja knjiga proze, najbolji poetski prvijenac, najbolji prozni prvijenac, najbolja književna studija inspirirana likom i djelom fra Grga Martića ili Bosnom Srebrenom te najbolja knjiga za djecu.

⁵² Riječ je o nagradi *Anka Topić* koju HKD Napredak Vitez i Žepče dodjeljuje trima bosanskohercegovačkim pjesnikinjama za najbolju prvu knjigu poezije u posljednjih šest godina.

⁵³ Npr. nagrada 25. novembar magazina *Stav* za mladog pisca (2020), *Književna nagrada Andrićevih dana* (2022), ili nagrada *Kolja Mičević* (2023).

njima su se dodjeljivale samo jedne ili tokom nekoliko godina.⁵⁴ Ipak, postoje i dugovječne nagrade, kakve su npr. *Meša Selimović* (od 2001), *Godišnja nagrada Društva pisaca BiH* (od 1953), *Kočičevo pero* (od 1995) ili *Antun Branko Šimić* (od 1998).

Većina nagrada dodjeljuje se svake godine, a znatno manji broj njih predviđa intervale od dvije, tri ili više godina.⁵⁵ Prema dostupnim informacijama, uglavnom se dodjeljuju plakete i slična priznanja te odgovarajući novčani iznosi, koji se u najvećem broju slučajeva kreću oko nekoliko hiljada konvertibilnih maraka. Maksimalni iznosi su 7.000 KM (*Meša Selimović, Godišnja nagrada Društva pisaca BiH, Fra Grgo Martić*) odnosno 10.000 KM (toliko je na početku iznosila nagrada za životno djelo *25. novembar* ali je kasnije smanjena na 5.000 KM; Planjaxova nagrada *Dječiji osmijeh* za najbolju knjigu za djecu i omladinu u BiH nominalno iznosi 10.000 KM ali u propozicijama stoji da je pola od toga novčani iznos a pola izdavanje knjige). Osim toga, neke nagrade podrazumijevaju i objavljivanje i promociju rukopisa.⁵⁶

Izvori finansiranja književnih nagrada također variraju. Najveći broj njih finansira se iz budžetskih sredstava različitih nivoa vlasti ili javnih ustanova. Manji broj je rezultat privatne inicijative, bilo da je riječ o udruženjima⁵⁷ ili poslovnim subjektima.⁵⁸

Kao što je već navedeno u uvodnom dijelu, uslovi konkursa i procedure selekcije u najvećem broju slučajeva nisu dovoljno transparentni. Prema dostupnim podacima, anonimni konkursi su rjeđi nego nagrade za već objavljena djela – zabilježeno je desetak nagrada s takvom praksom. Nagrade za objavljena djela uglavnom biraju selektori, a javni konkurs na koji se autori i autorice mogu sami prijaviti praktikuje se u slučaju nekoliko književnih nagrada.⁵⁹ Pored toga, a što je posebno zabrinjavajuće

⁵⁴ Npr. *Književna nagrada naklade ZORO* (2004. – 2008.), *Preporodova nagrada za nauku, umjetnost i književnost* (dodijeljena 2002. i 2005.) te *Planjaxova nagrada za najbolju knjigu poezije u BiH* (1999 – 2004).

⁵⁵ Npr. *Preporodova nagrada* dodjeljivana je svake treće godine, a nagrada *Anka Topić* odnosi se na period od šest godina.

⁵⁶ Npr. nagrada *25. novembar* magazina *Stav* podrazumijeva i objavljivanje knjige mladih autora i autorica u tiražu od 1000 primjeraka.

⁵⁷ Npr. nagrada *Milenko Stojičić – najgladnija knjiga na svijetu*, koju dodjeljuje Klub umjetničkih duša u Mrkonjić Gradu.

⁵⁸ Npr. niz književnih nagrada koje dodjeljuje Planjax.

⁵⁹ Npr. *Književna nagrada Andrićevih dana*, nagrada *Milenko Stojičić – najgladnija knjiga na svijetu*, nagrada *Stazama djetinjstva*.

iz perspektive javnosti i legitimiteta procesa selekcije, uočava se i to da kriteriji i obrazloženja nagrada često nisu javno dostupni.

Među 55 književnih nagrada detektovanih ovim istraživanjem dominiraju one koje nose naziv po znamenitim ličnostima iz kulture i povijesti BiH, naročito književnosti. Naravno, postoje i nagrade koje nisu posvećene konkretnim osobama – kao što su npr. nagrade *Mali princ* ili *Bosanski stećak*. Ipak, od 30 identifikovanih nagrada koje su nazvane ili posvećene znamenitim ličnostima, samo dvije nose naziv po ženama – nagrada *Anka Topić* i Planjaxova nagrada *Nafa Bukvić* za književni prvijenac. Ovaj evidentni rodni disbalans u nazivima nagrada još jedan je simptom kontinuiranog zanemarivanja znamenitih žena u povijesti književnosti i kulture u BiH.

Iako ni ti podaci nisu uvijek dostupni, može se reći da odluku o laureatima i laureatkinjama u pravilu donosi višečlani stručni žiri. Pritom, u nekoliko slučajeva takve odluke donosi stalni stručni žiri, a uočava se i praksa prema kojoj su iste osobe članovi i članice istih žirija nekoliko godina zaredom. S jedne strane, to nije iznenađujuće, s obzirom na to da je riječ o maloj književnoj i kulturnoj sredini, koja ne nudi prevelik broj osoba koje književnim nagradama mogu dati potrebni stručni i simbolički kapital. S druge strane, takva situacija ukazuje na nedovoljne napore književnih i kulturnih institucija da se taj krug osoba od književnog i stručnog ugleda i integriteta proširi i izvan kruga očiglednih autoriteta.

S obzirom na oskudnost dostupnih informacija, teško se može steći cjelovita i konačna slika kada je riječ o zastupljenosti žena u stručnim žirijima koji su dodjeljivali književne nagrade od 1996. do danas. Ipak, dostupne informacije su barem ilustrativne i svakako se može utemeljeno pretpostaviti da nude pouzdan uvid u cjelinu ove kompleksne problematike. Naime, od 438 pozicija članova i članica stručnog žirija u okviru svih književnih nagrada u BiH u relevantnom periodu, a koje su mogle biti identificirane tokom ovog istraživanja, njih 98, odnosno oko 22 %, pripadalo je ženama. Također se uočava da su žiriji sastavljeni u cijelosti od muškaraca veoma raširena pojava, a neke nagrade iz godine u godinu u sastav stručnog žirija uključuju samo muškarce.⁶⁰ Treba voditi računa o tome da žene čak i kad su u žiriju ne mogu

⁶⁰ Primijećeno je također da se i od relativno malog broja žena koja se uopće pojavljuju u žirijima, neke ponavljaju po više puta. Ako u nagrađivanju učestvuju iste osobe, onda to stvara privid rodne zastupljenosti, ali smanjuje ukupni broj žena koje zaista imaju moć odlučivanja.

osigurati da rodna ravnopravnost prilikom dodjele nagrade bude ispoštovana. Također, bez obzira na to što je žiri nagradio neku knjigu, ne znači da su svi članovi i članice žirija bili saglasni s tim izborom. Odluke nisu nužno jednoglasne i nekada stručnjaci i stručnjakinje koji arbitriraju mogu jednostavno biti nadglasani, a neka knjiga biti nagrađena bez obzira na njihov izbor, senzibilitet, sud ili rodnu osviještenost.

Kada je riječ o laureatima i laureatkinjama, uz sve pomenute ograde koje se tiču dostupnosti relevantnih podataka, može se zaključiti da je paritet spolova u bosanskohercegovačkom književnom kontekstu veoma daleki ideal. **Na anonimnim konkursima žene u prosjeku dobivaju 33 % nagrada a kada je ime autora, odnosno autorice poznato, onda je procenat dvostruko manji i iznosi 16 %.** Slika je još nepovoljnija kada se uzmu u obzir nagrade koje se dodjeljuju u jednoj kategoriji i samo jednom autoru ili autorici. Tako je npr. *Godišnju nagradu Društva pisaca BiH* dobilo tek 14 % žena, *Veliku nagradu Ivo Andrić* 6 % žena, dok *Kočićevu nagradu* u 29 godina njenog postojanja nije dobila niti jedna žena.

3.1. Interpretacija prikupljenih podataka o književnim nagradama

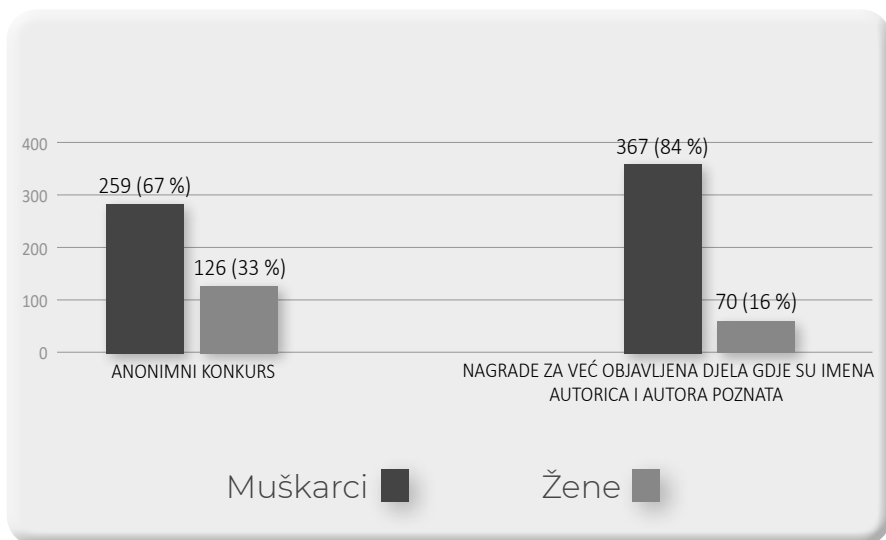
Istraživanje književnih nagrada u Bosni i Hercegovini donijelo je veliki broj izazova, a to se u prvom redu odnosi na slabu dostupnost i ažuriranost podataka. Međutim, uprkos otežavajućim okolnostima vrlo je jasno da je rodni aspekt veoma značajno pitanje jer su žene u apsolutno nepovoljnom položaju što se tiče književnih nagrada. Ovo istraživanje pokazalo je jednu veoma značajnu stvar – da je nagrađivanje izrazito nepravedno kada se radi o nagradama za već objavljene knjige i za životno djelo, a da je situacija znatno bolja kada se posmatraju rezultati na anonimnim konkursima. Šta to znači? Bosanskohercegovačko društvo nedvojbeno ima problem s tim da žene posmatra kao vrhunske umjetnice a činjenica da u našoj zemlji ne postoji niti jedna autorica nagrađena za životno djelo to najdrastičnije pokazuje.⁶¹

⁶¹ Dvije nagrade koje se dodjeljuju za životno djelo (*25. novembar* i *Velika nagrada Ivo Andrić*) nemaju nijednu dobitnicu.

Nagradu *25. novembar*, od utemeljenja 2016. godine do danas dobila je samo palestinska autorica **Adania Shibli** za najbolju knjigu godine 2023.

Rodna neravnopravnost u dodjeljivanju nagrada najjasnije je vidljiva iz toga što žene čak dvaput češće bivaju nagrađene na anonimnim nego na javnim konkursima.

Dakle, kada članovi i članice žirija pred sobom imaju samo tekst koji ocjenjuju, ne znajući da li se radi o muškarcu ili ženi, autorice u prosjeku osvajaju trećinu nagrada (33 %) a kad su imena

poznata onda dvostruko manje (16 %).⁶² Zanimljivo je pitanje zašto na anonimnim konkursima žene ne čine polovinu nagrađenih, s obzirom na to da one čine polovinu ukupne populacije (i ti razlozi su možda i tema za neko drugo istraživanje) ali na osnovu nekoliko podataka ipak možemo iznijeti neke pretpostavke.

Rodno najizjednačeniji procenti su kod nagrade *Mak Dizdar* koja se na manifestaciji Slovo Gorčina dodjeljuje u Stocu.

⁶² Za ove procenete uzete su u obzir nagrade koje se dodjeljuju barem osam godina, imaju kontinuitet i moguće je doći do podataka.

Od nagrada koje se dodjeljuju anonimno, to su Nagrada za najbolju neobjavljenu prvu zbirku pjesama *Mak Dizdar* (Slovo Gorčina Stolac), Nagrada za najbolju priču *Zija Dizdarević* (Fojnica), Nagrada za najbolji originalni dramski tekst na bosanskom jeziku *Alija Isaković* (Preporod, Sarajevo), Nagrada za kraće satirične forme *Dr. Esad Sadiković* (Prijevor), Nagrada za priču *Bugojanska vaza* (Bugojno), nagrade *Zlatna sova* i *Sovica* (Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Istočno Sarajevo), Nagrada *Fra Grgo Martić* (Kreševo, dodjeljivala se u više kategorija do 2019. godine), te potpore za nova djela domaćih autora Fondacije za izdavaštvo Sarajevo. Ukupno je 403 nagrađenih, od čega 268 muškaraca i 135 žena.

Od nagrada koje se dodjeljuju za već objavljene knjige ili izvedene dramske tekstove pa su imena autor(ica) poznata, u razmatranje su uzete sljedeće nagrade: *Kočičeva nagrada* Udruženja književnika Republike Srpske (Banja Luka), *Kočičeva knjiga* (Zadužbina Petar Kočić Banja Luka / Beograd), *Godišnja nagrada Udruženja književnika Republike Srpske* (Banja Luka), *Godišnja nagrada Društva pisaca Bosne i Hercegovine* (Sarajevo), Nagrada za najbolji izvedeni dramski tekst *Miodrag Žalica* (Zenica), Nagrada *Skender Kulenović* (Bosanski Petrovac), Nagrada *Skender Kulenović* (Književni susreti na Kozari, Prijedor), Nagrada *Hasan Kaimija* (Zvornik), Nagrada za životno djelo *25. novembar* magazin STAV (Simurg Media, Sarajevo), Nagrada Sarajevskih dana poezije *Bosanski stećak* (Sarajevo), Nagrada za osobit doprinos hrvatskoj književnosti *Hrvatski stećak* (Stolac), Nagrada *Meša Selimović* za najbolji roman objavljen u prethodnoj godini na jezičkom govornom prostoru Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije (Tuzla), Nagrada *Antun Branko Šimić* (Društvo hrvatskih književnika Herceg-Bosne, Mostar), Nagrada *Martin Nedić* (Tolisa, Orašje), Nagrada *Čučkova knjiga* (Han Pijesak), *Velika nagrada Ivo Andrić* (Višegrad), Nagrada *Svetozar Čorović* (Bileća), te nagrade *Šušnjar* i *Slovo Podgrmeča* (Oštra Luka). Od ukupno 437 nagrađenih, 367 je muškaraca i 70 žena.

(Zbog nemogućnosti izvlačenja statistički relevantnih podataka o rodnom balansu dobitnika i dobitnica nisu uzete u obzir nedavno pokrenute nagrade *Nedžad Ibrišimović*, *Krešimir Šego*, *Petar Miloš*, *Milenko Stojičić*, *Fra Ivan Frano Jukić*, *Književna nagrada Andrićevih dana* Travnik, *Kolja Mićević*, *Vladimir Nastić*, *Nagrada za najbolji neobjavljeni dramski tekst na hrvatskom jeziku za autore do 35 godina*, HNK Mostar.)

U okviru te nagrade autorice (prema raspoloživim podacima od 2004. godine do danas) čine 44 % nagrađenih,⁶³ što je skoro polovina. Kako objasniti ovaj visoki procenat? To je nagrada koja se dodjeljuje za najbolju prvu neobjavljenu zbirku pjesama.⁶⁴ Konkurs je anoniman, a autorice uglavnom mlade i na samom početku karijere, još uvijek voljne da se okušaju u književnom stvaranju i izađu u javnost s onim što pišu. Šta se s tim književnicama desi kasnije? Kako od polovine žene dođu do nule? Objavljivanjem, učešćem u književnom životu, starenjem. Najviše šansi za pravedan rodni tretman u nagrađivanju imaju mlade neafirmisane autorice koje se tek dokazuju i to u polju poezije gdje se u izdavačkom smislu ne očekuje velika zarada. Kada treba da ostanu u književnosti nekoliko decenija, aktivno djeluju i dobivaju kontinuirano priznanja, onda nastaje problem. Biti mlada (zašto ne i zgodna) pjesnikinja je prihvatljivo, ali biti klasik, bard, akademkinja, dobitnica nagrade za životno djelo – e to nije prihvatljivo. Tu dolazimo do one nule, i otud nemamo niti jednu jedinu nagrađenu autoricu za cjelokupno djelo i doprinos književnosti, baš kao što nemamo niti jednu književnicu u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Žene ulaze u književnost ali očito teško uspijevaju da u njoj ostanu – jedna od pretpostavki je da je to zato što osjećaju da to nije njihov teren – društvo im šalje poruku da tu nisu dobrodošle izostankom javnog priznanja, obeshrabrujuće malim brojem književnica u kanonu i u javnom životu.

⁶³ Ovdje su uzeti u obzir dobitnici i dobitnice prvih, drugih i trećih nagrada.

⁶⁴ Ova značajna nagrada omogućila je objavljivanje prve knjige i ulazak u književni svijet autoricama kao što su **Anita Pajević**, **Melida Travančić**, **Amila Kahrović Posavljak**, **Emina Selimović**, **Naida Mujkić**, **Vladana Perlić**, koje su nakon toga nastavile objavljivati knjige i uspješno graditi književne karijere.

Rijetke su figure poštovanih i slavjenih bosanskohercegovačkih književnica na koje bi se djevojčice i mlade žene mogle ugledati. I ovaj procenat od 33 % dobitnica na anonimnim konkursima bi se svakako mogao i trebao mijenjati ohrabriranjem žena da učestvuju u književnom životu ili barem stvaranjem pravednijeg društva u kojem bi njihovo javno djelovanje bilo posmatrano kao samorazumljiva stvar a ne eksces.

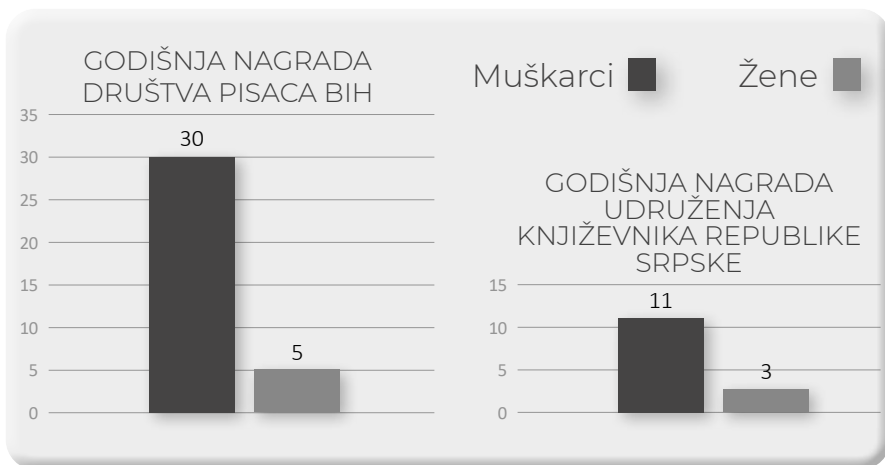
Kada su imena učesnika i učesnica u književnom natjecanju poznata broj žena koje su nagrađene drastično pada u odnosu na ovu trećinu ili polovinu s anonimnih konkursa. On je 16 % ako gledamo sve nagrade ukupno, međutim, što su institucije koje ih dodjeljuju konzervativnije, taj broj je sve manji dok se ne sroza na čistu nulu.

Tako u Bosni i Hercegovini postoji niz nagrada koje se dodjeljuju po deset, petnaest ili skoro trideset godina a da ih nikad nije dobila niti jedna žena.

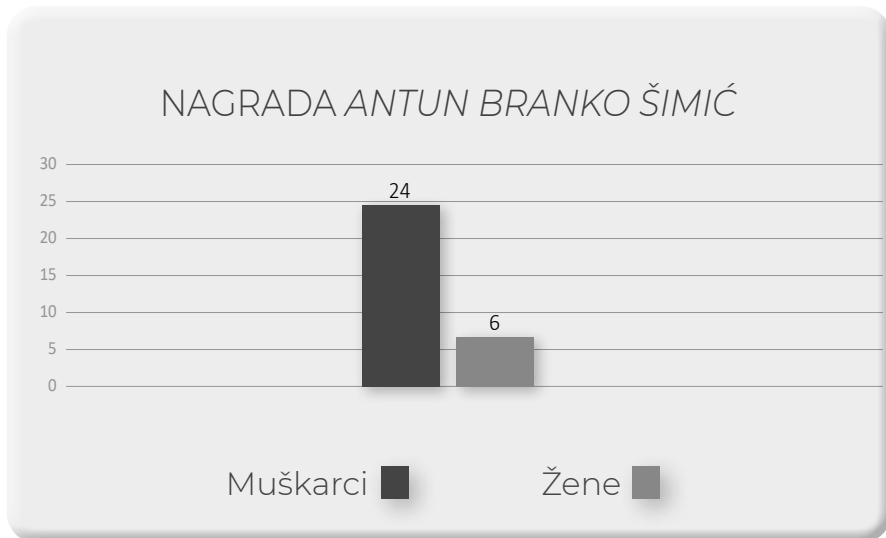
To su *Kočičeva nagrada* Udruženja književnika Republike Srpske (dodjeljuje se 29 godina), nagrada *Hrvatski stećak* Matice hrvatske Stolac (13 godina) i nagrada *Hasan Kaimija* Tuzlanskog muftijstva Islamske zajednice (11 godina).

Općenito, kod svih nagrada koje imaju dužu tradiciju, donose više novca ili javne pozornosti broj nagrađenih žena je jako mali, u procentima je to od nula do najviše dvadeset i jedan procenat.

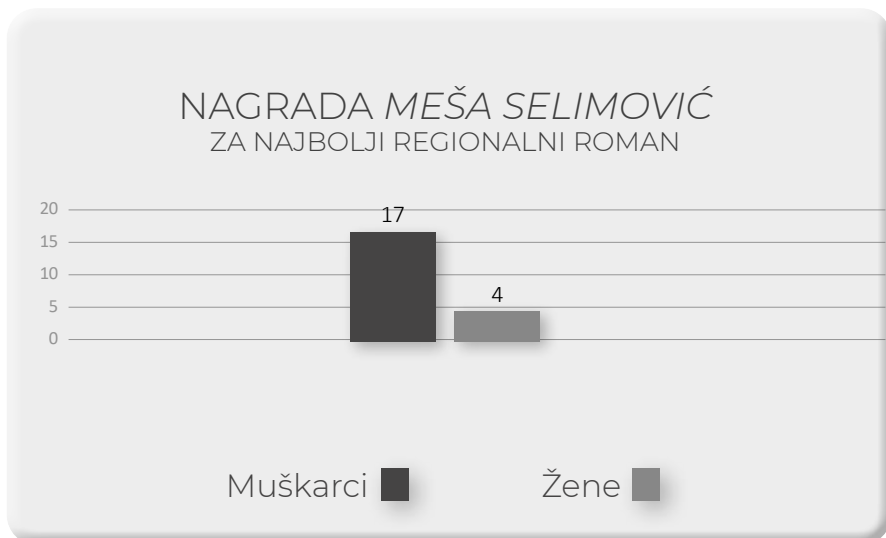
Godišnju nagradu Društva pisaca Bosne i Hercegovine dobilo je 30 muškaraca i pet žena (14 %), a *Godišnju nagradu Udruženja književnika Republike Srpske* 11 muškaraca i tri žene (21 %).

Nagradu *Antun Branko Šimić* dobila su 24 muškarca i šest žena (20 %).

Nagradu *Meša Selimović* za najbolji regionalni roman dobilo je 17 muškaraca i četiri žene (19 %).

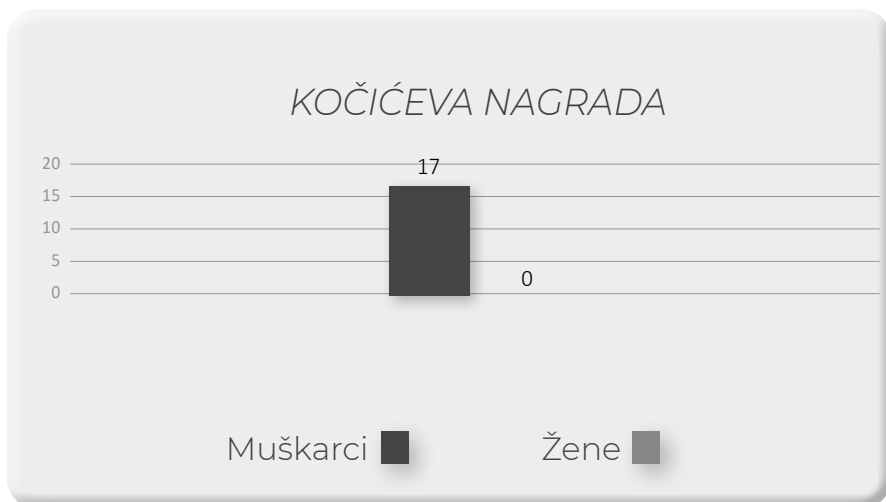

S federalnim *Skenderom* žene stoje tek nešto malo bolje nego sa srpskim – u Bosanskom Petrovcu ovu nagradu je dobilo 11 muškaraca i jedna žena (8 %), a na Kozari 24 muškarca i opet – jedna žena (4 %).

Veliku nagradu Ivo Andrić ukupno je, u obje kategorije,⁶⁵ dobilo 17 muškaraca i jedna žena (6 %).

Kočičevom nagradom ovjenčano je 29 muškaraca i nijedna žena (0 %).

⁶⁵ Za ukupni doprinos književnosti i za najbolju knjigu.

Češće nagrađivanje ženskih drama i prvijenaca

Zanimljivo je primijetiti da nekoliko nagrada koje se dodjeljuju za objavljene i izvedene tekstove, gdje su dakle imena autora i autorica poznata, u pozitivnom smislu znatno odskoče od ovog prosjeka (16 %). To su, naprimjer, *Čučkova knjiga* s devetoricom dobitnika i pet dobitnica (36 %) i Nagrada *Miodrag Žalica* za najbolji izvedeni dramski tekst na Festivalu bosanskohercegovačke drame u Zenici gdje je od utemeljenja nagrade nagrađeno 17 muškaraca i 11 žena (39 %).

Čučkova knjiga je nagrada za književni prvijenac pa ovdje imamo i tu situaciju da se vjerovatno prijavljuje dosta mladih autorica,⁶⁶ a po propozicijama dobitnica nagrade žirira sljedeće godine pa je možda takav žiri bolje senzibiliziran za poetike i teme mladih autorica. Prvih šest godina (2010-2015) nagradu su dobivali samo muškarci, a u proteklih osam godina (otkako je nagrađena prva autorica) pa do danas, žene su nagrađene ukupno pet puta.

Nagrada *Miodrag Žalica* je od 2010. postala pozitivan primjer rodne ravnopravnosti – u proteklih četrnaest godina ženama je dodijeljena 11 puta a muškarcima devet puta (osam godina prije toga samo muškarcima). Ovo je zanimljiv pokazatelj da se u polju drame dešava izvjesna promjena. Ne samo da žene pišu drame i da se te drame izvode, nego autorice tekstova dobivaju za svoj rad i javno priznanje. Teatarski svijet kao da je otvoreniji za nagrađivanje žena nego književni. Dokaz za to je i činjenica da je na Mostarskom teatarskom festivalu – festivalu autorske poetike 2021. godine ustanovljena nagrada za najbolju dramaturgiju *Ljubica Ostojić*.

⁶⁶ Slično kao i kod nagrade *Mak Dizdar*.

Geto dječije književnosti

Postoje tri nagrade⁶⁷ koje se dodjeljuju za objavljena djela i razmjerno često su dospijevale u ruke žena,⁶⁸ ali ne vode nužno prevazilaženju rodne neravnopravnosti niti bitno utiču na položaj žena u književnosti. To su nagrade za dječiju književnost. Dječija književnost je svojevrsna niša u koju se smještaju starije i autorice srednjih godina – one su time prije skrajnute i getoizirane u jednu zonu bezazlenosti nego što im je ukazana strukovna i društvena počast. Za razliku od autorica drama koje posljednjih godina unutar esnafa bivaju prepoznate kao ravnopravne akterke, autorice književnosti za djecu kao da su tim nagradama potisnute u sferu domesticiteta, majčinstva i privatnosti.⁶⁹ Najbolji primjer za to je Bisera Alikadić koja je svojim djelom prisutna u lektiri za osnovnu školu kao autorica za djecu – njeni romani i pjesnički opus koji čine okosnicu njenog djela ne samo da nisu uvršteni u lektiru za srednju školu, nego joj je položaj značajne pjesnikinje decenijama osporavan, a njena djela kritički ocjenjivana kao niže vrijedna u odnosu na književnost za djecu koju su pisali muškarci.⁷⁰ Pomenuta autorica tek je 2020. godine dobila Nagradu Sarajevskih dana poezije *Bosanski stećak*. Godinama prije toga izgovor je bio da se nagrada po statutu festivala ne može dodijeliti domaćoj autorici (iako su ranijih godina i po ranijem statutu nagradu dobili Abdulah Sidran, Ivan Kordić i Stevan Tontić). Ustaljena praksa je da se dobitniku *Bosanskog stećka* u vrijeme dodjele nagrade objave i izabrane pjesme. Bisera Alikadić je nagradu dobila 2020. godine za njene izabrane

⁶⁷ Nominacija za Nagradu *Astrid Lindgren*, te nagrade *Stanko Rakita* i *Mali princ* u ovom istraživanju nisu uzete u razmatranje prilikom izračunavanja procenta autorica nagrađenih pod svojim imenom.

⁶⁸ U prosjeku trećinu nagrađenih čine žene.

⁶⁹ Na taj način dolazi i do stagnacije samog žanra, što je problematično jer je to iznimno važan vid stvaralaštva koji nove generacije uvodi u svijet čitanja i stvara im predodžbe o tome šta je književnost. Ohrabruje to što se pojavila nova generacija feministički nastrojenih kritičarki kakve su Anela Hakalović i Aida Gavrić ili autorica poput Lidije Sejdinović koje su prepoznale ovaj problem i pokrenule konkretne inicijative u pravcu promjene tretmana književnosti za djecu.

⁷⁰ Usp. veliku studiju jugoslavenske dječije književnosti, poglavlje posvećeno dječijoj književnosti u BiH. (Idrizović, Jenkić, 1989: 17-103)

pjesme, iako već godinama spremne za štampu, ni u augustu 2024. još uvijek nisu objavljene.⁷¹ Ovo pokazuje institucionalnu i strukovnu nebrigu za domaće autorice, kao i nespremnost da im se za života oda iskreno priznanje. Pored Alikadić, nagradu su u 25 godina dodjeljivanja dobile još samo dvije autorice, **Mirjana Stefanović** iz Srbije i **Ilma Rakusa** iz Švicarske.

P reostali problemi s bosanskohercegovačkim književnim nagradama

Pored rodne neravnopravnosti, postoji još cijeli niz problema s nagradama, koji ne samo da otežavaju ovo i ovakva istraživanja, nego također obeshrabruju autore i autorice da se za nagrade prijavljuju, pa i da u književnom životu učestvuju.

Nagrade nisu redovan izvor primanja na koje autori i autorice mogu i trebaju računati ali one u velikoj mjeri mogu biti motivacija, olakšati književnicama i književnicima egzistencijalne probleme, pomoći im da oslobode sebi vrijeme za pisanje (o tome se detaljnije govori u drugom dijelu istraživanja zasnovanom na intervjuima s deset nagrađivanih autorica). Novčani dio nagrade nije i ne bi trebao biti zanemariv, on pokazuje odnos društva prema kulturi. Nagrade bi trebale iznositi barem tri prosječne plate, a kada imamo na umu da je za neka djela potrebno i više godina da budu napisana, onda je idealno da taj iznos bude i mnogo veći.

Književne nagrade koje su proteklih godina dodjeljivane u BiH su prema raspoloživim podacima u rasponu od 300 KM (Napretkova nagrada za najbolju priču *Fra Ivan Frano Jukić*) do 10.000 KM (prvobitni iznos nagrade *25. novembar* magazina *Stav*). Vrlo često u propozicijama nagrade ili u medijskim izvještajima o

⁷¹ Ovim podacima raspoložem pošto sam bila angažovana na pravljenju izbora i pisanju predgovora. (A. B.)

dodjeli stoji samo „novčani iznos“ bez jasne informacije koliki je taj iznos. Ovakav tajnovit odnos je dijelom povezan s predrasudom da umjetnici i umjetnice ne stvaraju radi novca, pa je otud skoro sramota reći koliko novca će dobiti. Drugi i rašireniji razlog su neredovni i neregulirani načini finansiranja. Organizatori često ne znaju da li će već naredne godine moći da isplate nagradu (i u kojem iznosu) pa otud tu informaciju radije i ne objavljuju javno. Veoma često se počne isplaćivati jedan iznos pa se on u toku godina smanjuje, što stvara loš imidž nagrade i djeluje neozbiljno.

Ponekad se nagrade dodjeljuju neredovno, odnosno preskoči se poneka godina zbog manjka novca.⁷² To bitno umanjuje prestiž nagrade i pored ekonomskog utiče i na njen simbolički značaj. Nedostatak sredstava je također najčešći razlog zbog kojeg se dešavaju ukidanja nekih nagrada, a u proteklih tridesetak godina je znatan broj nagrada doživio gašenje. Neke od njih su dodijeljene samo jedan-dva puta a neke i petnaestak puta: *Avdina okarina* (Lukavac), *Preporodova nagrada za nauku umjetnost i književnost* (Sarajevo), *Slovo Makovo* (Sarajevo), *Stjepan Džalto* (Uskoplje), *Nagrada za radio-dramu BH radio 1* (Sarajevo), Nagrada P.E.N. Centra u BiH za najbolji esej *Midhat Begić* (Sarajevo), nagrada za najbolju kratku priču *West Hercegowina Fest* (Široki Brijeg).

Uprkos tome što se više ne dodjeljuju, neke nagrade su ostavile značajnog traga na književni život Bosne i Hercegovine. One su pomogle da neki književnici i književnice izađu iz anonimnosti, da se oni afirmisani vrate objavljivanju i književnim nastupima ili su rezultirale objavljivanjem nekih važnih rukopisa. To su nagrade *Fra Grgo Martić* (Kreševo), *ZORO* (Sarajevo), *Grah za Iliju Ladina* i *Planjaxova nagrada za najbolju knjigu poezije* (Tešanj). Za žensko stvaralaštvo posebno su značajne nagrade *ZORO* i *Fra Grgo Martić* zahvaljujući kojima su objavljene knjige **Fadile Nure Haver**, **Tanje Stupar-Trifunović**, **Snježane Mulić**, **Lejle Kalamujić**, **Aide Šečić**, **Selme Kešetović**, **Suzane Lovrić**, **Tatjane Bijelić**... Nagrada naklade ZORO dodjeljivala se samo pet godina ali je afirmisala tri značajne književnice (Kalamujić, Haver i Mulić), omogućila objavljivanje njihovih proznih prvijenaca i ostala primjer reprezentativne nagrade koja je pobuđivala medijsku

⁷² U nekim slučajevima se nagrade ne dodijele jer žiri procijeni da nijedan od pristiglih tekstova ne zadovoljava kriterije.

pažnju i na koju su pristizali kvalitetni rukopisi. Novčani dio je bio 6.000 KM, što je u periodu 2004. do 2008. očigledno bio iznos koji je privlačio autore i autorice. Iako više ne postoji, nagrada za najbolju priču *West Hercegowina Fest* također je vrijedna spomena kao rijedak primjer rodno ravnopravne nagrade – prema raspoloživim podacima (od 2008. do 2019. godine) nagrađeno je devet muškaraca i devet žena.

Pored hronično nedovoljnih izdvajanja za kulturu i nedostatka sredstava, problem s književnim nagradama u Bosni i Hercegovini je i netransparentnost (u propozicijama i u samom procesu nagrađivanja). Nagrade tako nerijetko promijene karakter⁷³ ili ritam dodjeljivanja, po propozicijama nije jasno u kojim kategorijama se nagrada daje, koji su kriteriji, ko o tome odlučuje i šta sve nagrada podrazumijeva. Među takve spadaju i nagrade koje se dodjeljuju na Međunarodnom sajmu knjige u Sarajevu a obuhvataju sve od sajamskih promocija, naučnih radova, najboljih knjiga poezije ili proze, likovne opreme, do elektronskog izdavaštva. U 2024. nagrada je dodijeljena u čak devetnaest kategorija što dovodi do sljedećeg problema a to je devalvacija nagrada.

Veliki broj nagrada koji dodjeljuje jedna institucija, organizacija ili firma u pravilu znači da nijedna od tih nagrada nema neku posebnu težinu i značaj. Obično se radi o štampanim plaketama i zahvalnicama koje nemaju novčani dio ili je on autoru ili autorici darovan u vidu knjiga (sopstvenih ili tuđih). Ovakva vrsta nagrade nekim dobitnicima i dobitnicama možda donosi zadovoljstvo, ali one u smislu kritičke recepcije i čitalačkog interesa nemaju poseban značaj. Primjer devalvacije nagrada vidimo i u djelovanju tešanjске Izdavačke kuće „Planjax“ koja u različitim kategorijama dodjeljuje čak trinaest nagrada. Jedna od tih nagrada je imenovana po ženi, *Nafi Bukvić*,⁷⁴ ali nema dostupnih objašnjenja ni ko je dotična osoba i zašto je zaslužna, ni koji su kriteriji dodjeljivanja nagrade (osim da se radi o književnom prvijencu).

⁷³ Poezija ili proza, za autora, odnosno autoricu ili za djelo, za književnost ili umjetnost ili za nauku.

⁷⁴ Uvidom u bibliografsko-katalošku bazu podataka COBISS.BH ustanovljeno je da je Nafa Bukvić autorica jedne zbirke poezije *Pejzaži jeseni* koja je objavljena u Tešnju 1990. godine.

Problem koji je postao očit prilikom ovog istraživanja je veoma mali broj nagrada koje se duže vrijeme dodjeljuju u kontinuitetu a da pri tome neka institucija ili osoba posjeduju sačuvanu, ažuriranu i dostupnu arhivu nagrade. Smjene rukovodstva, prelazak nagrade u tuđu nadležnost, promjena administrativnog osoblja ili gašenje nagrade dovode do toga da se podaci obično mogu naći za nekoliko godina ali ne i za cijeli istraživani period od 1996. godine do danas.

Ovdje, dakle, govorimo o postratnim godinama i prekid kontinuiteta u ovom slučaju nije izazvan ratom nego odsustvom kulture pamćenja, arhiviranja i brige za kulturno naslijeđe. Loše administriranje je nerijetko razlog i zašto nedostaju ili su teško dostupni podaci o nagradama dodijeljenim prije godinu ili dvije (sastavi žirija, spiskovi autora i autorica koji su bili u užem izboru za nagradu, obrazloženja žirija, medijski izvještaji i foto dokumentacija o dodjelama). Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH i Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH bi svakako bili dobre adrese za sistemsko dokumentovanje i brigu o ovakvim podacima jer književne nagrade jesu važan aspekt književnog života zajednice i stoga se arhiviranju i sistematičnom prikupljanju podataka mora posvetiti posebna briga.

U propozicijama nagrada već upada u oči to da su neke od njih namijenjene pripadnicima i pripadnicama tačno određenog nacionalnog korpusa. Bilo da se nagrađuju samo članovi i članice određenih nacionalnih strukovnih udruženja ili da se konkursom precizira da natjecatelji moraju biti s određene teritorije, jasno je da se nagrada a i književnost koriste kao alat gradnje nacionalnog identiteta.

Tako se, naprimjer, za Nagradu *Antun Branko Šimić* mogu prijaviti samo članovi Hrvatskog društva književnika Herceg-Bosne (Mostar) ili Društva hrvatskih književnika (Zagreb). Velika nagrada *Ivo Andrić* se na inicijativu Emira Kusturice dodjeljuje u Višegradu za životno djelo i najbolju knjigu objavljenu u Republici Srpskoj i Srbiji. U oba slučaja propozicije pokazuju pretenzije organizatora za kulturno i nacionalno ujedinjavanje sa susjednim državama. Obje nagrade se dodjeljuju pripadnicima i pripadnicama jedne nacionalne, odnosno etničke skupine i nisu ni izbliza jedine s kojima je to slučaj. Iako se dodjeljuju u Bosni i Hercegovini, brojne nagrade eksplicitno ili implicitno afirmišu samo književnike i književnice jedne nacionalne skupine a nerijetko su takve nagrade uz to i rodno vrlo neravnopravne (*Hrvatski stećak, Kočićeva nagrada, Šušnjar, Slovo Podgrmeča, 25. novembar, Hasan Kaimija*). Ovo su nagrade koje instrumentaliziraju književnost koristeći je za političke ciljeve a nacionalizam stavljaju ispred estetskih kriterija. Autor ili autorica koji prihvate

ovakvu nagradu pristaju da u tom procesu učestvuju. Nasuprot njima su organizacioni odbori, općine, fondacije, male i velike organizacije koje nagrade dodjeljuju svim građanima i građankama Bosne i Hercegovine šaljući na taj način poruku o univerzalnoj vrijednosti književnosti (*Zija Dizdarević, Miodrag Žalica, Dr. Esad Sadiković, Bugojanska vaza, Fra Martin Nedić, Fra Grgo Martić, Mak Dizdar, West Hercegowina Fest...*).

Pozitivni primjer književne nagrade s tradicijom i dignitetom je Nagrada za najbolju pripovijetku *Zija Dizdarević* (Fojnica). Ovo je jedna od najznačajnijih i najpopularnijih nagrada koje se dodjeljuju na teritoriji Bosne i Hercegovine. U dvadeset i pet godina dodjeljivanja⁷⁵ nagradu⁷⁶ je dobilo 50 muškaraca i 25 žena, što odgovara prosjeku od trećine dobitnica na anonimnim konkursima. Za sve godine postoji dokumentacija o imenima nagrađenih i članovima i članicama žirija. Nagrada ima dostojanstven novčani dio (2.000, 1.500 i 1.000 KM) i za nju su se u prošlosti natjecali ne samo početnici i početnice u potrazi za književnom afirmacijom, nego i već priznati autori i autorice. Za nagradu se prijavljuju književnici i književnice iz cijele Bosne i Hercegovine a u propozicijama nema nikakvih diskriminatornih pravila koja bi oduzimala pravo učešća na književnom konkursu na osnovu nacionalne pripadnosti, mjesta prebivališta ili načina imenovanja jezika (bosanski/hrvatski/srpski). Nagrada čuva uspomenu na bosanskog književnika i antifašistu Ziju Dizdarevića ubijenog u Jasenovcu 1942. godine.

Također, još jedan primjer transparentne, dobro administrirane nagrade koju dodjeljuje lokalna zajednica (i koju često dobivaju žene) je nagrada za najbolju priču *Marko Martinović Car*. Nagrada se dodjeljuje od 2007. godine u znak sjećanja na književnika iz Viteza a prijaviti se mogu svi građani i građanke Bosne i Hercegovine.

Mediji igraju važnu ulogu u oglašavanju i populariziranju raspisanih konkursa, građenju imidža i prestiža nagrade, davanju nagradi na značaju kao kulturnom i društvenom događaju. Oni se također pokazuju kao značajno sredstvo arhiviranja podataka o nagrađenim autorima i autoricama. Prilikom prikupljanja informacija o književnim nagradama uočeno je da mediji malo prostora posvećuju književnosti generalno, a vijesti iz kulture

⁷⁵ Književni susreti postojali su od 1978. do 1991. godine, a obnovljeni su 1999. godine.

⁷⁶ Prvu, drugu ili treću.

nerijetko se donose s velikim nemarom. Tako izostaju jasne informacije o tome ko je nagrađen, tačni podaci o osobi i o djelu. Dok su prije petnaestak godina sedmične novine u pravilu donosile intervju s dobitnicima i dobitnicama a novinari i novinarka čitali i prikazivali nagrađene knjige, danas se u medijskom izvještavanju od autora i autorica nerijetko traži da sami prepričaju ili „predstave“ djelo za koje su nagrađeni. Institucije i osobe koje dodjeljuju nagrade trebale bi uložiti dodatan napor da povežu novinare i novinarka s dobitnicima i dobitnicama, da im obezbijede izjave i saopćenja članova i članica žirija i da javnost adekvatno i profesionalno informišu o nagrađenom djelu.

Iz prikupljenih podataka je jasno da je u današnjoj Bosni i Hercegovini gdje su mala izdvajanja za kulturu⁷⁷ veoma teško osnovati a zatim i dugo i kontinuirano dodjeljivati književnu nagradu koja bi propagirala književne ali i općeljudske vrijednosti. Nagrade su samo jedan od načina vrednovanja knjiga, ali uz sva svoja ograničenja, one unose u javni prostor razgovor o književnosti. Sa svakim novim nagrađenim djelom društvo dobiva priliku da se informiše o tokovima u aktuelnoj književnoj produkciji ali i da u žižu javnosti donese bolne i prešućivane teme, marginalizirane glasove, potisnute priče. Iako književnost nema obavezu da interveniše u svijet u kojem nastaje, knjige mogu biti generator društvene promjene, pa makar ona bila i spora i postepena. Već je i primjećivanje da u nekom žiriju nema žena ili da među nominovanim za nagradu nema književnica, važan korak prema rodno ravnopravnijem i pravednijem društvu. Sljedeći korak je povećani interes za djela autorica a onda i za sliku svijeta koju one prezentiraju u svojim djelima. Tek nakon što bude postignuta ravnopravna zastupljenost u brojevima (objavljenih knjiga, recenzija, medijskih prikaza, nagrada) možemo doći u fazu kada nam takva vrsta prebrojavanja više neće biti važna.

⁷⁷ O izazovima u današnjoj bosanskohercegovačkoj kulturi vidjeti detaljnije u Muslija, Šaćiri (2022). Tekst je dostupan na web stranici <https://respublicasopis.net/2022/12/13/od-kilave-dece/> (pristupljeno 22. 5. 2024.)

Iz svega navedenog jasno je da postoji niz problema s književnim nagradama u Bosni i Hercegovini koji se javljaju kod većine njih.⁷⁸ To su:

- ekstremno izražena rodna neravnopravnost kod nagrada gdje je poznato ime autora, odnosno autorice
- nizak novčani iznos nagrada podložan smanjivanju (od 300 do 10.000 KM)
- diskontinuitet i nerijetko ukidanje nagrada
- netransparentnost u propozicijama i procesu nagrađivanja
- devalvacija nagrada kroz veliki broj plaketa bez stvarnog ekonomskog i simboličkog značaja
- loše administriranje i arhiviranje
- nacionalna isključivost i uskogrudost u propozicijama nagrade
- politička instrumentalizacija književnosti, autora, autorica i nagrade
- površno medijsko izvještavanje

⁷⁸ Istražene nagrade pokazuju uglavnom jedan ili više nedostataka, na neke se odnose svi nabrojani problemi, a kao što je prethodno pokazano, postoje i primjeri pozitivne prakse.

3.2. Intervjui s književnicama: analiza sadržaja

Književne nagrade nisu garancija literarne vrijednosti nekog djela ali čine neodvojivi dio književnog života. One su kvantitativno mjerljiv pokazatelj prisustva žena u javnom književnom prostoru i njihovog učešća u književnom životu. Proces vrednovanja i nagrađivanja književnosti u vezi je s moći, uticajem i u velikom broju slučajeva s novcem. Sve su to polja u kojima su žene češće gošće i izuzeci nego što su ustaljeno pravilo.

Patrijarhalno društvo na različite načine obeshrabruje žene u tome da učestvuju u književnom i generalno javnom životu. Izostanak nagrada stvara osjećaj da je njihov rad marginalan, od drugorazrednog značaja, da one spadaju u neku zasebnu amatersku ligu.

Za tačnu sliku stanja s književnim nagradama je, pored pobrojavanja tih nagrada i uočavanja nekih rodnih obrazaca u procesu odlučivanja i vrednovanja književnog rada autorica, važno čuti i njihova lična iskustva. Kroz seriju opširnijih intervjuva s afirmisanim bosanskohercegovačkim autoricama dobiva se uvid u pojedinačne slučajeve i razmišljanja nagrađivanih autorica.⁷⁹ Isti metod osvjetljava i situacije u kojima su nagrade izostajale.

Sami brojevi ne mogu dovoljno precizno posvjedočiti o tome kakav uticaj nagrade imaju na književni angažman naših savremenica. Da li postojeće nagrade djeluju stimulatивно, koliko je vanjska valorizacija važna za samopouzdanje i ustrajavanje u književnom radu, da li nepravedno i netransparentno nagrađivanje ženama šalje poruku da njihovo prisustvo u književnom životu nije važno? Takva pitanja moguće je odgovoriti u neposrednom razgovoru s onim autoricama koje imaju to iskustvo. Kao

⁷⁹ Metodologija istraživanja detaljno je opisana u prvom poglavlju.

što je ranije spomenuto u Uvodu,⁸⁰ autorice koje su uključene u istraživanje su **Selma Asotić, Lana Bastašić, Lamija Begagić, Magdalena Blažević, Ferida Duraković, Lejla Kalamujić, Senka Marić,**⁸¹ **Tanja Stupar-Trifunović, Mihaela Šumić i Nikolina Todorović.**

Radi usporedbe korišteni su i dijelovi iz intervjua s našom istaknutom književnicom starije generacije **Biserom Alikadić** koji je objavljen 2019. godine povodom njenog osamdesetog rođendana u časopisu *Novi izraz*.⁸² Ona u tom razgovoru rekapitulira svoje životno i književno iskustvo, komentariše književne nagrade te govori o tome kako doživljava svoju autorsku poziciju.

U ovom kvalitativnom istraživanju fokus je bio na konkretnim iskustvima nagrađivanih autorica i na njihovom mišljenju o procesu nagrađivanja i književne afirmacije kroz koji su prošle. Cilj je bio otkriti koje su to okolnosti i prakse koje su im pomogle da prevaziđu situaciju koja je za žene tradicionalno nepovoljna i obeshrabrujuća.

Regijom je odjeknuo slučaj iz 2021. godine kada se hrvatska književnica **Ivana Bodrožić** pobunila zbog politika književnog nagrađivanja i muške dominacije – njen roman znakovitog naslova *Sinovi, kćeri* bio je u finalu za dodjelu nagrade *Fric* koja je i tom prigodom (peti put zaredom) dodijeljena muškarcu pa je Bodrožić javno progovorila o nepravdi koja se nanosi autoricama. Njena reakcija je bila izuzetak zato što se obično smatra neumjesnim propitivati proces nagrađivanja u kojem smo i same ostale bez nagrade. Bodrožić je procijenila da je, bez obzira na njen pojedinačni slučaj i lični interes u vezi s ovom nagradom, principijelno važno progovoriti zbog sistemskog i ukorijenjenog potcjenjivanja djela ženskih autorica. Ali ona je o nepravdi prema autoricama također govorila i ranije, kada je i sama u Tuzli dobila regionalnu nagradu za najbolji roman *Meša Selimović* (kao jedna od svega četiri autorice u dvadeset godina dodjeljivanja te nagrade). Tom prilikom je u intervjuu za portal *Novosti* izjavila sljedeće:

⁸⁰ Svi navodi autorica korišteni prilikom analize sadržaja preuzeti su iz realiziranih intervjua koji su u integralnoj formi priloženi u Dodatku.

⁸¹ Autorica je objavljivala i pod imenom Senka Marić-Šarić.

⁸² Alikadić, Biserica: „Bila sam ružno pače, ali ću postati labud ili bar vrana“ *Novi Izraz*, 2019, 73-74, 146-151.

„Koje god finale pogledate, vidjet ćete da je u prosjeku tek četvrtina nominiranih autorica. Autorice su itekako prisutne na sceni, međutim tijekom godina pisanja i djelovanja stekla sam ovakav dojam: kada se kolege autori jednom etabliraju na književnoj sceni, njihov status postaje neosporan pa makar objavljivali rijetko ili kvalitativno slabije. Usto, često koriste tu akumuliranu društvenu moć ne bi li protežirali kolege i prijatelje. S druge strane, autorice se sa svakom knjigom moraju iznova dokazivati, a osobno ne znam niti jednu kolegicu s naše scene, pa čak i kad se radi o svjetski poznatim autoricama poput Dubravke Ugrešić, Slavenke Drakulić ili pokojne Daše Drndić, a da su imale takav utjecaj u medijima, izdavaštvu ili utjecaj u književnim nagradama kakav imaju pojedine kolege. I sve mi smo toga svjesne, kao i činjenice da se stvari pomalo mijenjaju, ali daleko smo od idealnog. O tome treba razgovarati.“⁸³

Ta „akumulirana društvena moć“ podrazumijeva prisustvo u medijima, učestvovanje u žirijima za druge nagrade, uticaj na izdavače i njihovu izdavačku politiku, mentorisanje mlađih autora i autorica te preporučivanje njihovog djela izdavačima, medijima i čitaocima, odnosno čitateljicama. Žena na tim mjestima književnih *opinion makera* i *gatekeepera* uglavnom nema, čak i kada su etablirane i nagrađivane.

Kako je istaknuto u teorijskom dijelu ove studije, književna nagrada podrazumijeva dobivanje ekonomskog (novčani dio nagrade) ali također i kulturnog i socijalnog i simboličkog kapitala. Nagrađivani pisci i spisateljice lakše dolaze do objavljivanja svojih sljedećih rukopisa jer je čitateljska publika već donekle upoznata s njihovim radom ili je barem čula za njih pa je i prodaja unaprijed olakšana (također nerijetko i prodaja ranijih knjiga) a njihove nagrađene knjige se također češće prevode (*Nagrada Evropske unije za književnost* već po propozicijama pretpostavlja prevode na strane jezike). Nagrađivani autori i

⁸³ Navedeno prema testu koji je dostupan na web-stranici: <https://www.portalnovosti.com/ivana-bodrozic-nagrada-mesa-selimovic-inzistirana-nasim-slicnostima> (pristupljeno 11. 8. 2024.)

autorice bivaju češće pozivani na festivale i književne večeri. U tim prilikama oni upoznaju izdavače, kritičare i kritičarke, druge autore i autorice, urednike i urednice – postaju dio književnog establišmenta. Kao što će pokazati razgovori s našim nagrađivanim autoricama, dobivanje književne nagrade može biti veoma važan korak na putu književne afirmacije, prelazak iz anonimnosti u afirmisane autorice. Književna nagrada jedna je od rijetkih prilika kad se uopće u medijima autoricama i autorima posvećuje značajniji prostor (inače se ti natpisi svode na rijetke književne kritike, kratke izvještaje s promocija, prigodne tekstove u slučaju smrti autora ili autorice ili vijesti s komemoracije te iznimne situacije kada književnice i književnici imaju novinske kolumne⁸⁴).

Ako nagradu prati neki skandal, to ne umanjuje interes javnosti za nagrađenu knjigu, naprotiv. Skandal, polemika i snažna neslaganja javnosti skoro da su obavezni dio cijelog pokušaja da se književnost uspostavi kao natjecanje, odnosno da se ocijeni ko je najbolji. Kao što John English u svojoj knjizi *Ekonomija prestiža* dobro primjećuje, posvećujući cijelo poglavlje skandalima u vezi s književnim nagradama (2005: 187) skandali mogu imati pozitivni ili negativni oblik. Pozitivni je onaj kada članovi ili članice žirija lično poznaju i favorizuju nekoga od autora ili autorica, odnosno s njima su u poslovnim, bračnim ili ljubavnim vezama. Negativni oblik skandala je kada nasuprot tome neki autor ili autorica ne budu nagrađeni upravo zato što neko od članova ili članica žirija prema njemu ili njoj ima izrazito negativan stav. U potonjem slučaju neki autori ili autorice mogu biti nagrađeni samo da se nagrada ne bi dodijelila nekome ko je možda više zaslužuje ali kao ličnost nije po volji žirija. Ovakve slučajeve je veoma teško egzaktno dokazati i istražiti. Uvijek se u saopćenjima i obrazloženjima žirija argumentuje tako da se istaknu vrijednosti pobjedničke knjige ali kvalitet književnog djela nije nešto što se može kvantitativno izmjeriti ili iskazati.

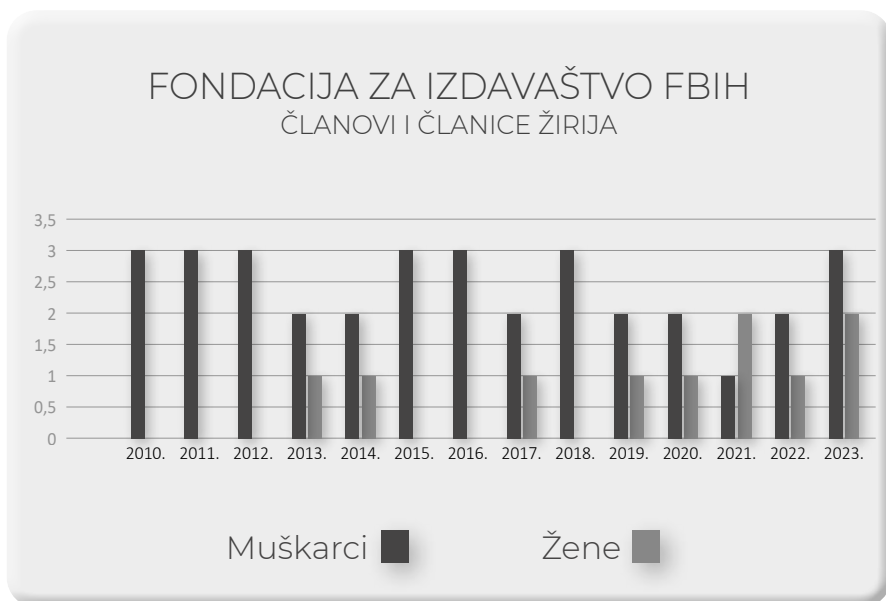
⁸⁴ Od devedesetih godina je regionalno na popularnosti dobio žanr novinske kolumne koja je književnosti bliska jednako koliko i novinarstvu. Kolumna zahtijeva dnevnu aktuelnost, dobru informisanost, duhovitost, kontinuitet – i također se mnogo češće povjerava muškarcima.

Žene u žirijima

Bivanje u žirijima također podrazumijeva izvjesnu vrstu prestiža za one koji su izabrani da obave taj posao. Ti ljudi, svejedno da li su univerzitetski profesori i profesorice, književni kritičari i kritičarke, novinari i novinarka ili pisci i spisateljice (što su obično branše iz kojih se članovi i članice biraju) uzimaju se za arbitre koji svojim znanjem i iskustvom treba da vrednuju neki artefakt kulture, u ovom slučaju književno djelo. Sastavi žirija nisu bili neposredna tema ovog istraživanja (zbog pretežno površnog i nepotpunog arhiviranja cijelog procesa nagrađivanja unazad trideset godina) ali u pravilu su većinski muški. Doći na poziciju da se rangira aktualna književna produkcija, da se ona valorizuje i tako u budućnosti kanonizira, najčešće je muška privilegija.

Evo samo jednog vrlo ilustrativnog primjera. Federalna fondacija za izdavaštvo dodjeljuje na anonimnom konkursu potporu za najbolje neobjavljene rukopise i to se kontinuirano radi od 2010. godine. Svake godine u žiriju su obično tri člana (izuzetak je 2023. godina kad ih je bilo petero) i sve vrijeme se upadljivo vodi računa o ravnopravnoj nacionalnoj zastupljenosti ali ne i o rodnoj ravnopravnosti. Tako čak šest godina u žiriju nije bila niti jedna žena a šest puta se u žiriju našla samo jedna žena. Ukupno su o nagrađenim rukopisima dosad u trideset i četiri slučaja odlučivali muškarci a svega u deset slučajeva žene (22 %) (i od tih deset prilika tri puta je odlučivala ista žena, profesorica Perina Meić, a po dva puta književnica Jagoda Iličić i teatrologinja Tina Laco⁸⁵). Dakle, u četrnaest godina dodjeljivanja potpore o najboljim rukopisima odlučivalo je samo šest žena naspram ukupno dvadeset i četiri muškaraca. Četiri puta više muških arbitara nego ženskih! To također govori o stvarnoj moći odlučivanja koju muškarci imaju u svijetu književnosti čak i kada se radi o raspodjeli javnog novca.

⁸⁵ Ovo nije jedini primjer književnog nagrađivanja gdje su žene više puta bile u istom žiriju – književnica **Bisera Alikadić** u više navrata je odlučivala o dobitnicima nagrade *Zija Dizdarević*, a profesorice **Ena Begović Sokolija** i **Dijana Hadžizukić** više puta su bile članice žirija Nagrade 25. novembar. Ako u nagrađivanju učestvuju iste osobe, onda to stvara privid rodne zastupljenosti, ali smanjuje ukupni broj žena koje zaista imaju moć odlučivanja.

Intervjui s bosanskohercegovačkim književnicama koje su učestvovala u ovom istraživanju pokazali su da nagrađivane autorice često dobivaju priliku da budu u žirijima za dodjelu književnih nagrada. Iako to autorice nisu prepoznale niti izdvojile kao posebnu dobit od nagrada, iz njihovih odgovora je evidentno da su, nakon dobivanja jedne ili više književnih nagrada, one vrlo često dobivale priliku da i same učestvuju u nagrađivanju drugih autora i autorica. Od deset intervjuisanih autorica čak ih je devet bilo u nekom žiriju. Dakle, književna afirmacija daje još jednu vrstu prestiža, autorice se počinju posmatrati kao relevantne ocjenjivačice književne vrijednosti (što ranijih decenija nije bio slučaj). Koliko god cijeli proces nagrađivanja bio nesavršen, očito je da on za žene jeste put osvajanja prostora na književnoj sceni.

Poseban značaj regionalnih i evropskih priznanja

Svakoj autorici najprije je postavljeno pitanje o tome koje je nagrade, potpore ili rezidencije dobila i njihovi odgovori su dobro mapiranje prostora koji jeste potencijalno otvoren za ženske autorice. Uočljivo je da je većina ispitanica bitno veći broj nagrada i rezidencija dobila u inostranstvu nego u Bosni i Hercegovini. Taj nesrazmjer je posebno uočljiv kod Tanje Stupar gdje je omjer 13:1 pri čemu je najveći broj značajnih nagrada osvojila u Srbiji. Selma Asotić je svih osam priznanja osvojila u inostranstvu a Lana Bastašić dvanaest u inostranstvu a tri u Bosni i Hercegovini. Senka Marić je također dvostruko više priznanja dobila u inostranstvu.

Čak i kada je kvantitativno broj nagrada u zemlji i u inostranstvu približan, autorice obično ističu regionalne i evropske nagrade kao one koje su znatnije doprinijele njihovoj afirmaciji i vidljivosti. Tako je Magdalena Blažević i u Bosni i u inostranstvu dobila po tri nagrade ali kao posebno značajnu ističe *Nagradu Tportal* u Hrvatskoj koja joj je donijela bitnu finansijsku dobit i veliki interes javnosti. Lamija Begagić je podjednako nagrađivana i u zemlji i u inostranstvu, i dok su joj regionalne i inostrane nagrade bile važnije za regionalnu književnu afirmaciju, simbolički i emotivni značaj nagrada dobivenih u BiH za nju je veći zbog osoba po kojima su te nagrade imenovane.

Korist od književnih nagrada

Skoro sve autorice slažu se u tome da su im književne nagrade jako važne, ali razlozi koje za to navode su različiti. Ferida Duraković je jedina pomalo skeptična i smatra da su to u Bosni često „ukrašeni papiri“ koji ne donese finansijsku a ni neku drugu simboličku dobit. Komentarišući stanje s nagrađivanjem žena, ona je istakla da je petnaestak muškaraca u regiji dobro uvezano i da nerijetko nagrade dodjeljuju naizmjenično jedan drugom.

Posebno važno njeno zapažanje je da su joj važne one nagrade koje nije dobila. Ona smatra da su je žiriji često zaobilazili zbog neslaganja ili ideoloških razloga. Podaci o njenim nagradama joj u tom njenom stavu daju za pravo. Ona je u Bosni i Hercegovini dvije značajne književne nagrade dobila na samom početku karijere (1977. i 1978. godine), ali kasnije više ne. Nakon njene književne afirmacije i povećanog prisustva u javnosti situacija za nju postaje znatno komplikovanija. Dobitnica je Nagrade *Žena godine* Udruženja Biser International koja je značila prestiž i priznanje, ali to nije književna nagrada u užem smislu (iako ju je Duraković dobila zbog svog književnog rada). Značajne nagrade koje u BiH dobiva u nastavku karijere su na anonimnim konkursima (nagrada za radio-dramu i za dječiju priču). Jedino priznanje koje joj je dodijeljeno zvanično kao Feridi Duraković je nominacija za međunarodnu Nagradu *Astrid Lindgren*. Smještanje savremenih bosanskohercegovačkih književnica u nišu dječije književnosti je vrlo čest slučaj (slično se godinama dešavalo s Biserom Alikadić i Ljubicom Ostojić). Istovremeno, zanimljivo je da nije bilo inicijativa da se utemelji nagrada ili priznanje u slavu književnica koje su s velikom predanošću dale vrijedan doprinos književnosti za djecu poput književnice Milice Minjon, ili iz kasnijih generacija pjesnikinje Nasihe Kapidžić Hadžić.

Ne potcjenjujući na ovom mjestu dječiju književnost, treba uočiti da je to jedna prilično uvriježena strategija marginalizacije ženskih glasova. Nakon što je jednom proglašena književnicom za djecu, autorica kao da je prebačena u neku nižu ligu takmičenja,

diskvalifikovana iz ozbiljnog književnog života. Novac koji Duraković u tri navrata dobiva od Fondacije za izdavaštvo spada u izdvajanja za podršku izdavaču (a ne autorici). Za to vrijeme u inostranstvu je četiri puta dobila priznanje za svoj rad u vidu književnih nagrada i boravka u SAD-u.

Sve autorice u ovom istraživanju su ustvrdile da im književne nagrade jesu važne, ali su različito rangirale korist od tih nagrada. Kao glavnu dobit one su navodile sljedeće:

- književna afirmacija, probijanje na književnoj sceni
- objavljivanje knjige (u slučaju nagrađivanja rukopisa)
- novac
- pozornost koju dobiva knjiga, kritike, čitanost
- vidljivost autorice u javnosti, prisustvo u medijima, veći broj intervjua
- prijateljstva
- prevodi
- ohrabrenje i potvrda vrijednosti rada
- otvaranje prema evropskoj pa i svjetskoj književnoj sceni

- javna čitanja, gostovanja na festivalima, rezidencije za pisce
- poznanstva s profesionalcima i profesionalkama iz književnog svijeta, urednicima i urednicama, izdavačima, piscima i spisateljicama, prevodiocima i prevoditeljicama
- poznanstva sa čitaocima i čitateljicama

Sve autorice su same slale svoje tekstove na različite konkurse i na taj način učestvovala u natjecanjima za književnu nagradu. Činjenica da su one sve nagrađivane i afirmisane govori u prilog tome da je ova vrsta truda oko sopstvenog književnog teksta bivala učinkovita.

Ispitanice se slažu u tome da je slanje rukopisa i neobjavljenih književnih tekstova za mlade autorice dobar početak, prilika za objavljivanje knjige i ulazak u svijet književnosti. Svaka od njih spominje kako joj je slanje tekstova na anonimne konkurse i dobivanje nagrade značilo

ohrabrenje i potvrdu književne vrijednosti sopstvenog stvaranja. Samo treba zadržati na umu činjenicu da obrnut slučaj ne vrijedi, te da izostanak nagrade nije dokaz da autorica nema talenta.

Samostalno prijavljivanje na anonimne konkurse povezano je uglavnom sa samim počecima književnog djelovanja i kod većine autorica se radi o periodu između dvadesete i tridesete godine (izuzetak je Magdalena Blažević koja je nešto kasnije stupila na književnu scenu i svoju prvu knjigu objavila s trideset i osam godina). Nakon što je njihov rad bio prepoznat a one same dobile potvrdu da je ono što rade vrijedno, uglavnom je uslijedila druga faza u kojoj se autorice rjeđe (ili nikako) prijavljuju za nagradu same, a to sada čine izdavači, urednici i urednice, prevodioci i prevoditeljice. U drugoj fazi također njihova djela biraju selektori i selektorke (kritičari i kritičarke, profesori i profesorice književnosti, pisci i spisateljice) i nominuju ih za nagrade. To je period i u kojem su češći pozivi na gostovanja, rezidencije, stipendije, odnosno dobivanje prilike za pisanje. Ta priznanja „po pozivu“ su odreda iz inostranstva i ona su veoma značajna i u finansijskom smislu i kao olakšavanje rada ali i kao jedna vrsta vrednovanja njihovog dotadašnjeg rada. Lamija Begagić i Tanja Stupar-Trifunović su u svojim odgovorima istakle da su nagrade važne i tokom karijere, kao podsjetnik da je nekome još uvijek važno to što one rade i kao ohrabrenje u trenucima kolebanja i zapitanosti.

U Bosni i Hercegovini nema stipendija, rezidencija ili potpora koje bi autorice dobile na osnovu dotadašnjih objavljenih knjiga kako bi se neko vrijeme mogle posvetiti svom pisanju. Ovo bi mogao biti prijedlog za učinkovito poboljšanje položaja književnica i ulaganje u njihovo stvaralaštvo: višemjesečna novčana potpora s mogućnošću da se jedan, dva ili tri mjeseca provedu u nekom gradu u našoj zemlji gdje autorica ne živi (Bihać, Mostar, Tuzla, Banja Luka, Goražde, Stolac, Neum, Srebrenica, Sarajevo, Jajce, Bijeljina, Trebinje ili neki drugi grad ili selo po njenom izboru).

Iako postoji predrasuda da umjetnicima i umjetnicama novac nije važan motiv za stvaranje, odnosno da im je samo njihovo umjetničko djelovanje najveća plata i nagrada, finansijski aspekt književnih nagrada je itekako važan. Konkursi mogu biti motivacija za završavanje i slanje rukopisa, a očekivani novčani dio nagrade je važan za rješavanje egzistencijalnih potreba, plaćanje stanarine, računa, kupovinu hrane. One autorice koje nastoje da žive od pisanja (Asotić, Blažević, Bastašić) samosvjesnije su u očekivanju finansijske nadoknade za svoj rad i u isticanju značaja novčanog dijela nagrada, ali novac je motivacija

koju spominje i većina ostalih ispitanica. „U jednom trenutku shvatite da bi bilo lijepo nekako naplatiti sve te silne sate i rad“, kaže u jednom odgovoru Selma Asotić, podsjećajući nas na važnu činjenicu da pisanje jeste rad u koji je uloženo mnogo vremena, truda, obrazovanja, napora, odricanja.

Dobit od književne nagrade je i ta što autorice dobivaju novi nivo samopouzdanja i doživljaj da su ravnopravne učesnice književnog života. Senka Marić jednim svojim odgovorom otvara vrlo značajnu temu koja se tiče žena u književnosti, a to je predodžba o „pravom piscu“. Opisujući svoju reakciju na dobivanje regionalne književne nagrade za roman *Meša Selimović*, Marić navodi kako je nagrada uticala na to da sebe doživi kao pisca: „Do tada sam mislila da je dobivaju ‘pravi’ pisci, što ja, kao, nisam.“ Nad ovom rečenicom treba zastati jer ona sublimira dobar dio problema, a to je internalizirani osjećaj da je književnost polje djelovanja koje pripada nekom drugom. Ko su to pravi pisci i zašto žene i nakon nekoliko objavljenih knjiga i dobivenih nagrada, potpora i stipendija teško mogu povjerovati da su jednako vrijedne i zaslužne članice književnog esnafa? Historija književnosti nam daje utisak da su ti pravi i odabrani – muškarci. Ovdje je uputno citirati još jednu književnicu koja drugim povodom daje vrlo sličnu izjavu. Radi se o Biseri Alikadić koja se u intervjuu iz 2019. sjeća izlaska svog romana *Krug* 1983. godine i komentarišući nesretnu okolnost da se njen roman pojavio u isto vrijeme i nosio isti naslov kao i roman Meše Selimovića, Alikadić kaže: „To je bila i skuplja i veća knjiga, da ne kažem da je bila knjiga od stvarnog dobrog pisca.“ Na pitanje zašto smatra da ona nije stvarni dobri pisac, Alikadić odgovara: „Pa dobro, ja se uvijek osjećam kao ružno pače, kad tražim da mi se štampa knjiga nikad ne nastupam drsko nego se povlačim. Književne nagrade su me uglavnom zaobilazile. Dobila sam jedino nagradu Skender Kulenović.⁸⁶ Ali ne treba zaboraviti da je i ružno pače postalo labud. Ko zna šta će biti sa mnom. Možda postanem i vrana. Pametne su to ptice...“ (2019: 146) Ovo, dakako, nisu samo dva izdvojena mišljenja dvije književnice, nego je ovo odjek dominantne predodžbe u društvu da je istinski umjetnik i osoba vrijedna nagrađivanja – muškarac. To je uvjerenje s kojim mlađa generacija književnica konačno raskida pa dok Alikadić ovaj stav još uzima zdravo za gotovo, Marić je itekako svjesna

⁸⁶ Kasnije je 2020. godine na *Sarajevskim danima poezije* dobila i nagradu *Bosanski stećak* Društva pisaca BiH.

njegove problematičnosti i potrebe da se s njim prekine. Otud ona i kaže kako je smatrala da „kao“ nije pravi pisac – svojim relativiziranjem tog iskaza i svojim napisanim djelima, Marić pokazuje da era isključenosti žena iz visoko vrednovane književnosti konačno završava. Zanimljivo je primijetiti i to da ova autorica kao najuticajniju nagradu, koja joj je donijela najviše vidljivosti, izdvaja onu za roman. Roman je u svijetu izdavaštva najprestižniji (odnosno najčitaniji) žanr, otud je muški teren, pa pobjeda u tom polju ima i najveću simboličku vrijednost (u poređenju s poezijom, naprimjer).

P roblemi s nagradama

Lejla Kalamujić dobro primjećuje da je nagrađivanje samo jedan vid vrednovanja, a i druge autorice također ukazuju na ograničenja cijelog ovog kulturnog fenomena nagrada. Selma Asotić nudi i najiscrpniju analizu serije problema s književnim nagradama. Kalamujić i Asotić upozoravaju da je sam proces ocjenjivanja subjektivan, da zavisi od raspoloženja, afiniteta, ukusa ili raspoloživog vremena osobe koja ocjenjuje te da u velikoj mjeri može biti proizvoljan.

Selma Asotić je u ovom istraživanju podijelila i svoje dragocjeno iskustvo života u SAD-u i pokušaja etabliranja na tamošnjoj sceni. Učešće na većem broju anonimnih konkursa na kojima nije imala rezultate, bilo je veoma obeshrabrujuće za ovu autoricu. Ona također primjećuje i problem s književnim modama i poželjnim načinima pisanja za određene časopise ili nagrade. Akademska industrija kreativnog pisanja po njenom mišljenju dovodi do uniformnosti književnog izraza autora i autorica, pri čemu ljudi drugačije poetike, iskustva i obrazovanja teže nalaze svoje mjesto. U svojoj britkoj analizi stanja s književnim nagradama Asotić upozorava da nije dovoljna samo veća brojčana zastupljenost žena u cijelom procesu nagrađivanja.

Iako je nužno da djela autorica dobiju pravedniji tretman prilikom vrednovanja, važno je i s rodnog aspekta analizirati ona

djela koja jesu nagrađena. Potrebno je kritički promišljati način na koji ta djela tematiziraju položaj žena (što, nažalost, prevladava obim ovog istraživanja), ali i generalno kroz prizmu feminističke kritike istraživati posljedice patrijarhata na književnost, recepciju književnih djela, gradnju ženskih likova, način na koji čitamo.

Pored ravnopravnije zastupljenosti žena u književnom životu, nama treba prevrednovanje književne tradicije i estetskih kriterija koji su samo naizgled neutralni a zapravo su duboko ideološki i nerijetko mizogini. Lana Bastašić smatra da to što žene puno rjeđe dobivaju književne nagrade nije nužno posljedica namjerne diskriminacije, nego toga što je naš pogled na svijet i književnost oblikovan u patrijarhalnom i mizoginom društvu.

U svakom slučaju ovo istraživanje i brojevi koji neporecivo pokazuju disproporciju u nagrađivanju muškaraca i žena trebalo bi da posluži i tome da se takvo stanje osvijesti, da se nad njim reflektira i da se ta internalizirana književna mizoginija iz podruma podsvijesti istjera na svjetlo dana kako bi se na opću dobrobit jednom zauvijek dokinula.

Naše ispitanice uglavnom nisu bile u prilici da odbiju neku književnu nagradu. Lamija Begagić je navela samo da je neke rezidencije i gostovanja odbijala u vrijeme dok su djeca bila manja da ih ne bi morala ostavljati na duže vrijeme.⁸⁷ Mlada pjesnikinja Nikolina Todorović bila je na samom početku svoje karijere prinuđena da odbije potporu Fondacije za izdavaštvo koju je dobila na anonimnom konkursu jer je rukopis njene zbirke pjesama prethodno nagrađen na manifestaciji Slovo Gorčina a obje nagrade su podrazumijevale objavljivanje knjige. Velika je šteta da se u ovom slučaju odgovorni iz Fondacije nisu potrudili da pronađu neko rješenje jer se ipak radilo o rukopisu koji su dva žirija nezavisno jedan od drugog proglasila vrijednim nagrađivanja. Todorović se u ovom slučaju odlučila za nagradu *Mak Dizdar* koja ima veću simboličku vrijednost a morala je odbiti potporu Fondacije koja je osim objavljivanja podrazumijevala i novčani dio u iznosu od 2.500 KM. Ovo je samo jedan od primjera kako o raspodjeljivanju javnog novca odlučuju birokratski nastrojani ljudi nespremni da se založe za književnost i književnike, odnosno književnice.

Begagić i Asotić govoreći o književnim nagradama skreću pažnju na značaj legitimiteta osoba i institucija koje nagradu dodjeljuju. Kada brojimo nagrade i objašnjavamo kako one mogu imati pozitivan uticaj na nečije književno stvaranje, ne trebamo zaboraviti činjenicu da nije svejedno ko tu nagradu dodjeljuje, u čije ime, te kakve vrijednosti ta nagrada i oni koji je dodjeljuju propagiraju.

⁸⁷ Tema jedne od tribina *Trudbenice u kuturi* bila je i „Ko ti čuva djecu?“, a Begagić je kao jedna od gošći te tribine govorila o tome kakve joj specifične izazove roditeljstvo donosi u književnom radu.

Selma Asotić se osvrnula na to da je svojedobno bila ushićena američkom nagradom koja je za nju kasnije izgubila važnost jer su se oni koji je dodjeljuju nečovječno ponijeli u vezi s genocidom u Gazi. Lamija Begagić s druge strane s ponosom ističe da joj je dobijanje nagrada imenovanih po doktoru Esadu Sadikoviću ili urednici i književnici Farah Tahirbegović⁸⁸ posebno značajno jer su to ljudi koji su svojim profesionalnim djelovanjem, ličnošću i ljudskošću predstavljali one društvene vrijednosti koje su njoj važne. U zavisnosti od toga čije ime nagrada nosi, kome se dodjeljuje i za koje djelo, mi kao društvo najjasnije pokazujemo sebe i svoj sistem vrijednosti. Ljudi kojih se želimo sjećati su ljudi koji su nam uzori za budućnost. Književno nagrađivanje je dakako političko pitanje *par excellence* pa nije svejedno po kome je nagrada imenovana, jesu li to umjetnici i umjetnice, sveštenici, predmeti ili je nagrada nazvana po nekom historijski značajnom datumu. I, naravno, nije slučajno da književne nagrade u Bosni i Hercegovini ne nose imena književnika.⁸⁹ Današnje društvo poručuje da u historiji Bosne i Hercegovine nije bilo književnica čija su imena i djela vrijedna pomena.

Ovu situaciju bi valjalo mijenjati. Uprkos znatnom broju postojećih nagrada, bilo bi korisno utemeljiti nagradu (ili više njih) imenovanu po nekoj od bosanskohercegovačkih književnica (ili drugih umjetnica), urednica, profesorica, prevoditeljica, publicistkinja (Laura Papo Bohoreta, Milena Mrazović, Staka Skenderova, Nasiha Kapidžić Hadžić, Anastazija Bela Šubić, Jasmina Musabegović, Vojka Smiljanić Đikić, Nirman Moranjak Bamburać, Gordana Muzaferija, Dara Sekulić, Marina Trumić, samo su neki od mogućih prijedloga).

Govoreći o značaju književnih nagrada Magdalena Blažević nudi zanimljiv stav da su njoj za književnu afirmaciju i rad mnogo više koristi donijeli dobri urednici i urednice i dobar izdavač koji će se pobrinuti za knjigu, nego književne nagrade. Blažević je svoje knjige najprije objavila u Hrvatskoj a onda u Bosni i Hercegovini.

Ferida Duraković je također problematičnim ocijenila sistem književnog nagrađivanja zato što on sugerše da je književnost sportska disciplina u kojoj se moguće natjecati – međutim, ova

⁸⁸ U znak sjećanja na rano preminulu književnicu, urednicu i muzičarku Farah Tahirbegović (1973 – 2003) osnovana je Fondacija nazvana po njoj koja je od 2007. do 2016. godine dodjeljivala pomenutu nagradu mladim umjetnicama i umjetnicima, kulturnim radnicama i radnicima te aktivistkinjama i aktivistima.

⁸⁹ Izuzetak je Nagrada *Anka Topić* (dodjeljuje se isključivo autoricama, jednom u šest godina).

autorica i sama ističe da trenutno nema nekog boljeg načina ocjenjivanja knjiga. Tanja Stupar-Trifunović opet kao problem s nagradama vidi čest nedostatak raznovrsnosti i nesposobnost da se prepoznaju različiti stilovi i glasovi.

Nepравde i negativni komentari

Iako statistike nedvojbeno pokazuju da se djela autorica mnogo rjeđe nagrađuju i da su žene rjeđe članice žirija, same autorice oklijevaju da u svojim konkretnim slučajevima izostanak neke nagrade nazovu nepravdom. Uglavnom se pozivaju na univerzalne estetske vrijednosti ne problematizirajući činjenicu da je stvaranje tih takozvanih vrijednosti također uslovljeno patrijarhatom (pa je tako muško životno iskustvo prepoznato kao univerzalno a žensko kao partikularno i slično). Ovakav stav je razumljiv s obzirom na to da autorice ne žele da njihova postignuća i nagrade budu posmatrani kao posljedica pozitivne diskriminacije – one žele osjećaj da je njihovo priznanje zaslužno, objektivno i prestižno (odnosno „univerzalno“). Upitane, međutim, direktno da li smatraju da postoji disproporcija u nagrađivanju djela muškaraca i žena, autorice tu nepravdu na širem planu jasno primjećuju. Tako Magdalena Blažević, iako se glasno zalaže za univerzalne kriterije vrijednosti književnog djela i sama uočava da su knjige autora nagrađivane i da se to vidi iz svih regionalnih popisa dobitnika velikih nagrada. Žene se moraju mnogo više truditi da bi zaslužile povjerenje, tvrdi ova nagrađivana autorica i tu se slaže s Ivanom Bodrožić i njenim tvrdnjama citiranim na početku ovog poglavlja. Zasad su žene uglavnom izborile mjesta u širim izborima, ali pobjedničke pozicije za autorice su još uvijek kuriozitet.

Zanimljivo je da većina autorica tvrdi kako nije doživjela nikakve negativne komentare povodom dobivanja književne nagrade. Ferida Duraković je jedina istakla da su neke starije kolege

znale komentarisati kako su njena priznanja posljedica toga što zna engleski, sugerišući tako da su nagrade više zaslužene društvenim kontaktima nego književnom vrijednošću njenih djela. Čini se da su strategije otpora prisustvu žena u književnosti više zaobilazna kuloarska govorkanja, prešućivanje i ignorisanje, nego što su to negativne književne kritike ili javna osporavanja književnog talenta autorica.

Iako mlada autorica, Nikolina Todorović primjećuje taj tihi otpor prema ženama, pa govoreći o značaju književnih nagrada ona kaže da je to dobrodošlo ohrabrenje koje je posebno važno za mlade pjesnikinje na ulasku u svijet književnosti koje su često izložene ignorisanju njihovog prisustva i postojanja. Opisujući situaciju s dodjele Nagrade *Mak Dizdar*, Todorović tankočutno primjećuje da je ona kao prvonagrađena bila uplašena i govorila tiho kao i kolegica koja je dobila drugu nagradu, a da je mladi pjesnik koji je dobio treću nagradu svojim samouvjerenim nastupom pobrao najveći aplauz. Iako tek anegdota, ova crtica precizno izražava autoricin osjećaj ko od njih troje doživljava da mu je mjesto na pobjedničkom podiju.

Spreme da diskriminaciju vide na općem planu, književnice se u većini slučajeva ustručavaju da ustvrde kako su same u nekim situacijama bile nepravedno zanemarivane ili ocijenjene. Dva su primjera konkretne nepravde spomenule Selma Asotić i Tanja Stupar-Trifunović. Stupar je upozorila na sukob interesa kad je nagradu osvojila predsjednica strukovnog udruženja koje je nagradu dodjeljivalo. Selma Asotić je, iako u humorom tonu, upozorila na jednu drugu vrstu problema koji je vrlo ozbiljan. Njena knjiga nije prihvaćena u konkurenciju za *Brankovu nagradu* uz argument da nije napisana na srpskom jeziku. Ovo govori o nacionalnim i nacionalističkim podjelama koje itekako sužavaju prostor za djelovanje bosanskohercegovačkih autorica. U ovom slučaju je po svemu sudeći na osnovu imena i prezimena ili mjesta rođenja implicirana autoricina nacionalna, odnosno etnička pripadnost, te je kao takva isključena iz konkurencije za književnu nagradu koja se dodjeljuje u Srbiji - iako je njena knjiga tamo objavljena (bez prevoda). Diskvalifikacija dakle nije lingvistička ni književnoestetska, nego nacionalna.

Senka Marić i Lana Bastašić spomenule su osporavanja i negativne komentare s kojima su se susrele. Senka Marić je izdvojila neukusni komentar kolege koji je prigovorio da se nikome rak

nije isplatio kao njoj (povodom dobivanja regionalne Nagrade *Meša Selimović* za autobiografski roman *Kintsugi tijela* koji govori o iskustvu žene oboljele od karcinoma). Lana Bastašić je nakon dobivanja *Nagrade Evropske unije za književnost* doživjela komentar kolege pisca da je to nezaslužno.

Naše ispitanice primjer su natprosječno uspješnih, afirmisanih i nagrađivanih književnica. One su izuzetak a ne pravilo i dokaz su kako se trudom, talentom i upornošću mogu prevazići patrijarhalna ograničenja i mehanizmi utišavanja žena.⁹⁰ Pa ipak i među njima su one koje su se susretale sa problemima, osporavanjima, negativnim komentarima, uvredama i raznim načinima diskvalifikovanja. U pravednom društvu žene bi morale biti ravnopravne sudionice u kulturnom životu, a njihovo književno stvaranje (jednako kao i njihovo životno iskustvo) trebalo bi biti prepoznato i ravnopravno zastupljeno u procesima književnog vrednovanja i nagrađivanja. Uprkos svijetlim i pozitivnim primjerima iz prakse to, nažalost, još uvijek nije slučaj ili kako to precizno poentira Magdalena Blažević: „Sve dok se veselimo što je nagradu napokon dobila žena, nismo ravnopravni.“

⁹⁰ Načine na koje se žene utišavaju, odnosno njihov književni glas potiskuje u društvu detaljno je opisala Joanna Russ u knjizi *How to Suppress Women's Writing* (2018).

4.

Zaključna
razmatranja

MNOGI ZNANSTVENICI I ZNANSTVENICE saglasni su da su književne nagrade važno sredstvo pomoću kojeg autori i autorice mogu doprijeti do šire publike. One su ujedno i način valorizacije i iskazivanje počasti laureatima i laureatkinjama. S druge strane, institucije kulture i poduzetništva koje nagrađuju čine to kao vid promocije i podrške književnosti u cjelini (ili barem nekim književnim vrstama), ili zbog ostvarivanja neke materijalne dobiti i/ili simboličkog kapitala. Publika, odnosno javnost u najširem smislu, pak, vjeruje kako su književnici i književnice koje dobiju prestižnu nagradu vrijedne čitanja, a i masovni mediji posvećuju veliku pažnju dobitnicima (znatno rjeđe dobitnicama) književnih nagrada. (Usp. Weingarten 2004; Demoor et al. 2008) I u ovim zaključnim razmatranjima važno je još jednom istaknuti da književne nagrade nisu apsolutno mjerilo književne vrijednosti niti su nagrađena djela uvijek ujedno i umjetnički vrijedna književna ostvarenja. Naprotiv, barem u bosanskohercegovačkom kontekstu, neka izvanredno vrijedna književna djela ostala su bez bilo kakvog javnog vida priznanja. No, kako to pitanje nije bilo predmetom ove studije, raspravu o njemu treba pustiti nekim novim znanstvenim istraživanjima.

Kada se svi prikupljeni podaci međusobno povežu i kombiniraju s informacijama koje smo dobile iz intervju s književnicama, može se utvrditi da se u promatranom periodu, od 1996. godine do danas, situacija u polju književnosti sporo mijenja i da su još uvijek na snazi naglašeno patrijarhalni mehanizmi moći.

Tačnije, muškarci – i to ne samo književnici već i selektori, članovi žirija i upravnih odbora – u cijelosti kontroliraju simboličku moć te je dodatno učvršćuju pomoću mnogih književnih nagrada

koje sustavno favorizuju djela književnika. Mediji također pomažu održavanju ovakvog stanja tako što se u rijetkim i sporadičnim medijskim osvrtima poklanja veća pozornost nagradama koje su dobili književnici ili se fokus u potpunosti prebacuje na oštre "skandale" koji su bili povezani s dodjelom nagrade.

Iako je novčani iznos književnih nagrada iznimno mali, ipak se dobivanjem nagrada ostvaruje ne samo simbolički, već i ekonomski kapital i to prije svega zato što će čitateljska publika radije (ili više) kupovati djela koja su nagrađena jer se oslanja na mišljenje stručnjaka i stručnjakinja - arbitara koji dodjeljuju nagrade. Ovo ujedno stvara još jedan problem – fokusiranje na nagrađene knjige sužava interesovanje i radoznalost publike, te ugrožava iznimno važni pluralizam književne scene, svodeći bogatu književnu produkciju na nekoliko naslova.

Kod većine istraženih književnih nagrada rodni jaz je prisutan a u nekim slučajevima je drastičan (od 0 do 10 % dobitnica). Poražavajući je podatak da u Bosni i Hercegovini postoji niz nagrada koje se dodjeljuju po deset, petnaest ili skoro trideset godina a da ih nikad nije dobila niti jedna žena. Nažalost, ovo nije specifikum bosanskohercegovačke kulture nagrađivanja, već su iste tendencije uočene i u zemljama regiona, ali i na globalnom planu. Kao i u velikom broju drugih zemalja, i u BiH su samo nagrade za književnost za djecu iznimka od prethodnog pravila. No ne treba izgubiti iz vida da je dodjeljivanje ovog vida nagrada velikom broju autorica zapravo još jedan od načina održavanja patrijarhalnog poretka. U njemu se oduvijek ženski književni rad izmještao u književnost koja je po svom karakteru odgojna i namijenjena mlađoj čitateljskoj publici. Ono što treba posebno da zabrinjava je to što je nagrađivanje izrazito nepravedno i rodno diskriminatorno samo kada se radi o nagradama za već objavljene knjige i za životno djelo autora i autorica. Općenito, kod svih nagrada koje imaju dužu tradiciju, donose više novca ili javne pozornosti, broj nagrađenih žena je jako mali, u procentima se kreće od 0 do najviše 21 % (u prosjeku 16 %). Situacija je znakovito bolja, odnosno utvrđen je znatno manji rodni jaz kada se posmatraju rezultati nagrađenih autorica na anonimnim konkursima. U tom slučaju književnice čak dvaput češće bivaju nagrađene i čine 33 % od ukupnog broja nagrađenih.

Prilikom dodjele nagrada za objavljene knjige i autore, odnosno autorice, redovito se naglašava da su se članovi i članice žirija

rukovodili isključivo estetskim i umjetničkim dometima teksta, međutim ako je to uistinu tako, kako to da se kod anonimnih natečaja tako drastično povećava broj nagrađenih autorica? Ovaj podatak tumačile smo kao dokaz o prisustvu rodnog sljepila i implicitni seksizam kod mnogih članova žirija.

Na temelju analize prikupljenih podataka o nagradama može se ustvrditi da bosanskohercegovačko društvo, promatrano kroz ovaj specifičan segment kulture, nedvojbeno ima problem s tim da žene percipira i prepoznaje kao vrhunske, odnosno “vrijedne” umjetnice, a činjenica da u našoj zemlji ne postoji niti jedna autorica nagrađena za životno djelo to najdrastičnije pokazuje.

Kada su pitanju nalazi do kojih se došlo na temelju analize intervjua s deset bh. književnica većina percipira književne nagrade kao vid simboličkog kapitala, kao čast i podsticaj da nastave pisati. Književne nagrade su većini njih ojačale samopouzdanje i bile potvrda vrijednosti njihovog rada. Posebno su izdvojile značaj nagrada koje su dobile na anonimnim konkursima jer su im one omogućavale početak književne afirmacije, objavljivanje prvog rukopisa i veću vidljivost u javnom prostoru. Autorice su značajnim ocijenile i nagrade iz inostranstva, rezidencije, potpore i studentske boravke koji su dalje vodili do međunarodne vidljivosti, poziva na festivale, javnih čitanja. Pored toga, skoro sve su kao važnu dobit istakle poznanstva i prijateljstva s ljudima, kako iz profesionalnog svijeta tako i sa čitaocima.

Nagrade autoricama uglavnom nisu donosile veće neugodnosti i probleme u njihovom privatnom životu i daljem profesionalnom radu. Međutim, u nekim slučajevima navele su da je njihov javni kritički angažman bio prepreka u dobivanju nagrada i priznanja.

Ključni nalaz ovog istraživanja je da žene na početku karijere čine i do polovine nagrađenih dok ih među dobitnicima nagrada za životno djelo nema. Šta se tu desi? Žene ulaze u književnost ali očito teško u njoj ostaju do kraja. Kako možemo pomoći da se ovakvo stanje promijeni?

Prije svega treba voditi računa da je sam proces nagrađivanja (u bilo kojem obliku) uvijek bio, pored ostalog, i sredstvo kojim su oni na poziciji moći (koji dodjeljuju priznanje) osiguravali za sebe neki vid podrške i lojalnosti onih koje nagrađuju. Težište borbe samih književnica za ravnopravnost treba da bude njihovo pisanje, a na svima nama je obaveza da im osiguramo da njihov

rad ima iste uvjete da uopće prispije u polje kulture kao izrazito dinamičko polje borbe.

Samo jačanjem kritičke svijesti svih članova i članica našeg društva, a za početak barem svih onih koji aktivno djeluju u polju kulture, široko prisutna diskriminacija i rodni jaz se mogu trenutno ublažiti a u budućnosti eliminirati. Još uvijek široko raširena javna percepcija žena kao drugorazrednih i marginalnih akterki u polju kulture ne odgovara stvarnosti i protiv tih raširenih predrasuda treba javno djelovati, jasno ukazivati na ovaj problem te širu populaciju senzibilizirati za ovu temu.

U tom pravcu iznimno je važno na odgovarajući način, posredstvom masovnih medija, informirati cjelokupnu javnost i nastaviti s praksama osnaživanja svih umjetnica i radnica u polju umjetničke produkcije i kulture u najširem smislu.

Privatni i javni subjekti koji dodjeljuju nagrade trebali bi uložiti dodatan napor u njihovo promoviranje. Organizatori bi trebali da ozbiljnije shvate važnost medija, te da povežu novinare i novinarku s dobitnicima i dobitnicama, da im omoguće prostor za izjave i da objavljuju saopćenja članova i članica žirija te da javnost adekvatno i profesionalno informišu o nagrađenom djelu.

Nadalje, pojedine važne javne institucije poput Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti BiH i Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH te Narodne i univerzitetske biblioteke Republike Srpske mogu pomoći u procesima obrade i sistematizacije svih važnih podataka o književnim nagradama koje se dodjeljuju (ili su se dodjeljivale) na prostoru BiH.

Na kraju, važno je da se kulturne/obrazovne institucije i udruženja, kao i ostala tijela iz privatnog i javnog sektora koja pokreću inicijative književnog nagrađivanja i utemeljenja književnih nagrada ne rukovode samo uskim projektnim ili tržišnim interesima, već da imaju u vidu i širu društvenu odgovornost i da poštuju činjenicu da književne nagrade itekako utječu i na život književnosti u cjelini. Neplanskim, neselektivnim i znanstveno-estetski neprimjerenim praksama dodjeljivanja nagrada dolazi do njihove devalvacije ali i do urušavanja opće književne i kulturne klime. Upravo je na organizatorima velika odgovornost da prilikom izbora selektora i selektorica te i članova i članica žirija nastoje osigurati kompetentne stručnjake i stručnjakinje iz polja književnosti ali ujedno i osobe koje su rodno senzitivne.

Istovremeno, javne institucije kulture koje dodjeljuju finansijska sredstva za književne nagrade i potpore moraju osigurati da kriteriji natječaja budu transparentni, javno dostupni i pravedni te da vode računa da se ne tolerira rodna ili bilo koja druga forma diskriminacije.

5. Dodatak: Intervjui s književnicama

FERIDA DURAKOVIĆ

(1957)

Značajne su mi one nagrade koje nisam dobila

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije ste dobili za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi ste nagrađeni? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Prvu knjigu poezije *Bal pod maskama* objavila 1977. godine (tada sam imala 20 godina), i za nju dobila *Nagradu Izdavačke kuće Svjetlost za najbolju knjigu mladog autora* i *Nagradu Književne omladine Bosne i Hercegovine* 1978. godine.

Godine 1992. dobila *Hellman/Hammett grant, given by Human Rights Watch to writers who have been victims of political persecution and are in financial need.*

Godine 1995. boravila dva mjeseca kao poet-in-residence u Sitka Center for Art and Ecology (Portland, Oregon, U.S.A.).

Godine 1999. objavila u SAD izabrane pjesme pod naslovom *Heart of Darkness* (White Pine Press, Fredonia, NY), i za nju dobila nagradu *Vasyl Stus Freedom-to-Write Award* koju dodjeljuje PEN: New Englanda. Iste godine gostovala na Boston College – Eastern Europe Literatures, na Smith College Poetry Center i na Brandeis University u Bostonu.

Godine 2008. Biser International proglašava Feridu Duraković Ženom godine, a Bogića Bogićevića Muškarcem godine.

Godine 2011. za slikovnicu *Amilina i Mikijeva abeceda* nominirana za Nagradu *Astrid Lindgren* (NUB BiH zvanični nominator)

Godine 2015. osvojila *Nagradu BH Radija 1 za radio-dramu namijenjenu mladima*. Konkurs je bio anoniman.

Godine 2018. dobila Nagradu Ćopićevim stazama djetinjstva za najbolju priču za djecu u Bosanskoj Krupi.

Da li vam je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Sve su značajne ako podignu samosvijest i učvrste spisateljski put. Značajne su one koje nisam dobila, jer zbog (što privatnih što javnih) neslaganja ili ideoloških razilaženja, zbog skrajnutosti žena u književnosti, posebno pjesnikinja, moje knjige često nisu dolazile u krug za nagrade, a sigurna sam (u ovim godinama posebno) da kvalitet moje književnosti nije dolazio u pitanje.

Koliko su vam konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su vam donijele?

Pa donijele su izvjesnu dozu poštovanja nekih dobronamjernih kolega i kolegica iz okruženja, malo širi doseg gostovanja, npr. u regionu, nekoliko sjajnih gostovanja u inostranstvu i objavljene knjige (SAD, Italija, Bugarska, Poljska), ali i prezirno protivljenje pojedinih kolega i kolegica za sve što sam pisala i radila (posebno kao izvršna direktorica PEN Centra u BiH), jer „zauzima poziciju i uzima pare koje se slijevaju u PEN, a nama ništa“, „gle ti to, bila je baš pristojna prije rata“, „ko je ona i ko je gura“, „jedina joj je prednost što govori strane jezike“ (generalno mišljenje starijih kolega). Karakteristično mišljenje jedne 20 godina starije kolegice, s mnogo objavljenih knjiga, s kojom se nisam družila prije rata, nakon jednog čitanja mojih pjesama na nekom festivalu: „Koji napredak u tvojoj poeziji! Sjajne su ti nove pjesme!“ Fun fact, kažem joj: „Ali to su SVE davno napisane pjesme, objavljene u knjigama prije rata!“, tj. između 1974. i 1993. - ali ih ona nikada nije čitala.

Kakva je bila reakcija na nagradu vaše okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Moja rodbina, bili oni seljaci, građani ili „ostali“, i dan danas očekuju da se već jednom uhvatim nekog „pravog“ posla i da prestanem „pisati pjesmice“!

Kolege uglavnom prešute sve što radim. Vrlo su rijetki oni koji

nešto napišu o onome što stvaram. Izdvajam Marka Vešovića, koji je čitao i pisao o svim mojim knjigama.

Koleginice, ako pripadaju generaciji između 1970. i 1980., mislim da s radošću dočekuju i čitaju ono što objavim – zašto? Ne znam. Možda zato što su one generacije čiji rad pratim i zaista poštujem – i ne samo rad, nego i personalitet, hrabrost u raskrinkavanju patrijarhata, obrazovanje i ljepotu raznih vrsta koju tako lijepo nose, za razliku od moje i starijih generacija spisateljica, koje su rijetko dolazile pod reflektore koliko god bile talentovane.

Čitatelja i čitateljica imam prilično, posebno nakon posljednje knjige *Ne lažem Tita mi*, koja me uvela u „važni“ prostor autora i autorica romana i „ozbiljnih“ pristupnika i pristupnica književnosti. U tome mi danas mnogo pomažu društvene mreže, koje mi zamjenjuju kafanu i literarna druženja uživo, koja su mi se, dozvolite, nakon više od 40 godina života u književnosti BiH prilično ogadila.

Šta je vanjska valorizacija značila za vas i vaš doživljaj sopstvenog pisanja?

Značila je, naravno, dizala je samopouzdanje i vjeru da me književnost nije snašla slučajno, ali ispuniti spisateljsku sujetu je ionako rupa bez dna. Pošto u meni introvert sa dugogodišnjim iskustvom na javnoj sceni sve više jača, opirem se svim tim polulažnim poluiskrenim pohvalama, najsnažnije što mogu, a ipak ih želim! Ali preživjeću i bez njih, Tita mi.

Da li ste se prijavljivali sami ili je za vas to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad ste se prijavljivali sami, šta je bio vaš motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Tri moje knjige prijavili su izdavači, pa s tim nisam imala problema, šta daju, daju – po pravilima Fondacije za izdavaštvo FBiH91. BTW, finansiranje Fondacije NIJE nagrada, nego pomoć izdavaču u objavljivanju knjiga (u tom slučaju imam ja još tri nagrade).

⁹¹ Fondacija za izdavaštvo daje dvije vrste potpore: jedna je za nove rukopise i na nju se autori i autorice prijavljuju anonimno, a druga je za izdavače i oni se prijavljuju s rukopisima koje planiraju objaviti pri čemu su imena autora i autorica javna.

Prijavila sam se za jednu regionalnu nagradu u Bijelom Polju sama, jer sam znala da će izdavač poslati nekog kolegu kao kandidata, što je i bila istina. A nagradu je dobila moja koleginica, sjajna pjesnikinja, pa mi nije bilo krivo što je nisam osvojila.

Da li ste nekad morali odbiti neku nagradu i, ako jeste, zašto?

Sanjam da odbijem poneku nagradu, ali nemam to iskustvo.

Da li ste češće nagrađivani na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možete li prokomentarisati taj omjer?

Više mi se sviđaju anonimni konkursi, mada osobi koja dobro poznaje literarnu scenu regije i kod anonimnih konkursa nije teško prepoznati pojedini stil i neke autore i autorice. A kad se autor ili autorica zna, nagrade gotovo nisu vrhunski, objektivni sud, nego splet ukusa i okolnosti, književnog i društvenog trenutka, sastava žirija, kao i simpatija i antipatija – *volens-nolens*. Nagrade mogu kanonizirati stvaraoce, ali kanon nije ni najbolji ni jedini put knjige do čitaoca. Sve to historija poravna, pa ko ispliva, ko potone, bez obzira na nagrade.

Da li ste lično poznavali ljude iz žirija koji vam je dodijelio nagradu?

Osim dvije nagrade za prvu knjigu iz 1977. godine, kad nisam znala ni ko sam ja a kamoli članovi žirija, ostale koje sam dobivala su specifične vrste, u drugim zemljama, ili za radijski medij, te ljude ne poznajem, a konkurs je bio pod šifrom, kao i konkurs za priču za djecu iz Bosanske Krupe.

Smatrate li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Naravno da su važne, barem za ego ako ne za novčanik – kod nas se najčešće dobije ukrašen papir s lijepo ispisanim slovima. Ali kako se sve više obezvređuju, pametnim ljudima biva sve jasnije gdje žive i s kim dijele književni prostor, pa im i ne padne teško ako neku „važnu“ nagradu ne dobiju – ili čak da im bude drago da se ne nađu u nekom kontekstu poput onog „ja tebi serdare, ti meni vojvodo“. Kad bih imala vremena (i volje!), mogla bih nabrojati deset-petnaest imena iz regije tzv. Zapadnog Balkana koji u halki jedni drugima objavljuju i nagrađuju knjige. Radi se,

naravno, o muškarcima – mada polako ali sigurno raste i ženska halka i ne znam koliko je to dobro, ali da je loše – nije.

Mislite li da vam je nekad nanесena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možete li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Kad se radi o odnosima moći u književnom polju, uvijek se neko me nanese nepravda ocjenjivanjem književnosti kao da je to trka na 100, 200 i više metara... ali bolji način ne postoji, nažalost.

Da li je vaša nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Bilo je poruka i kafanskih izjava, ali nikad mi niko nije javno osporio nijednu nagradu. A pošto je kafana (bila) mjesto za suđenje i prosuđivanje književnosti, jedno vrijeme sve me to vrijedalo – ali je prošlo.

Da li ste sami nekad bili uključeni u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možete li reći nešto o tom iskustvu? Da li ste osjećali da je proces pravedan?

Bivala sam nekoliko puta u malim žirijima za nagrade u osnovnim školama, o određenim temama koje i danas guše djecu u njihovom stvaralačkom nervu, ali ja o temama nisam odlučivala, nego samo o mogućim biserima među djecom koja vole pisati.

A jednom sam bila predsjednica žirija jedne velike i važne nagrade za regionalnu književnost – to je meni bio jako važan i vrlo stresan posao. Kad su me ponovo pozvali, odbila sam jer organizacija nije bila dobra, zbog čega je cijeli koncept nagrade izgubio na (regionalnom) značaju.

Dodatni komentar:

Ovaj prijedlog već pripada akademskom krugu: da se pisci i spisateljice zovu kao visiting writer ili kao writers-in-residence, da sa studentima i studenticama humanistike dijele svoju vještinu pisanja, da ih pouče (ili da ovi pouče njih jer ima među dvadeset studenata i studentica uvijek neki mladi genije), da s njima analiziraju vlastita i tuđa djela – i da za to budu plaćeni kroz projekat u okviru nekog univerziteta kao stalna budžetska stavka.

LAMIJA BEGAGIĆ

(1980)

Važno mi je čije ime nosi nagrada

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena?)

Kao mlađa, dosta sam učestvovala na anonimnim konkursima za kratke priče. Tu sam dobila sljedeće nagrade, nisam sigurna da su godine posve tačne, potrudila sam se prekopati izvore, ali ja, nažalost, ne vodim naročite evidencije bilo čega, pa tako ni nagrada i priznanja, a naročito se loše snalazim u hronologiji. Probat ću, prema sjećanju i uz pomoć internetskih veza:)

Ekran priče, prva nagrada za mikro kratku priču za priču *Dva-deset i sedam*, u organizaciji Iskon Interneta i Nakladničke kuće „MD“, Zagreb, 2004. (tada sam imala 24 godine i to mi je prva značajnija nagrada)

Nagrada *Zija Dizdarević*, prva nagrada za priču *Tampa Trampa*, u organizaciji Književnih susreta „Zija Dizdarević“, Fojnica, 2009. godine

Nagrada *Marko Martinović*, prva nagrada za priču *Hajde dok je zeleno*, Vitez, 2009. godine.

Nagrada *Dr. Esad Sadiković*, prva nagrada za priču *Dva školska časa*, u organizaciji Fondacije „Dr. Esad Sadiković“, Prijedor, 2010. godine

Nagrada WHF festa za kratku priču, druga nagrada za priču *Bombone od kafe*, Široki Brijeg, 2014. godine.

Što se samih knjiga tiče, moja druga zbirka priča *Jednosmjerno*, objavljena u Beogradu u izdanju Fabrike knjiga 2010. godine, dobila je dvije nagrade, i to:

Nagrada manifestacije „Zeničko proljeće“,

Nagrada Fra Martin Nedić, Tolisa, Orašje.

Ostale nagrade i priznanja su:

Nagrada Farah Tahirbegović za doprinos razvoju izdavačke djelatnosti, književnosti, bibliotekarstva i opće kulture, Sarajevo, 2007. godine

Specijalno priznanje *Grah za Iliju Ladina* za poeziju na temu „Pišeš li?“, u spomen na pjesnika Iliju Ladina, Sarajevo, 2013.

Rezidencije i stipendije:

Književna rezidencija Udruge „Kurs“ i Mreže „Traduki“, Split, Hrvatska, 2010.

Književna rezidencija Udruženja „Krokodil“ i Mreže „Traduki“, Beograd, Srbija, 2014.

Književna rezidencija „Tabui u tranziciji“, Reževići, Crna Gora, 2014.

Stipendija Jean-Jacques Rousseau za „writers in distress“, u organizaciji Akademie Schloss Solitude, Stuttgart, 2015.

Književno-umjetnička saradnja na projektu dramske edukacije u saradnji sa Teatrom mladih „Mišolovka“, u organizaciji Novi Sad – Evropska prestonica kulture, Novi Sad, Srbija, 2022.

Književna rezidencija za partnerski projekat na dramatisaciji priručnika „Furam feminizam“ sa dramaturginjom Stelom Mišković, organizacija Udruženja „OKF“ Cetinje i Mreže „Traduki“, Cetinje, Crna Gora, 2022.

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Neke se nagrade, naravno, uvijek po nečemu izdvoje. Meni je to svakako Nagrada *Ekran priče* budući da je došla u periodu kad sam književnost stidljivo pisala, još stidljivije objavljivala, u vremenu prije objavljene knjige. Priča koju sam poslala na taj konkurs izdvojila se u ozbiljnoj konkurenciji od 1200 prijavljenih priča, što je meni kao autorki koja se književnošću tek želi baviti bilo neizmjerljivo važno. S druge strane, strašno su mi u tom periodu značili i ljudi koji su bili članovi žirija i koje sam upoznala poput Ede Popovića, Romana Simića i pokojnog fantastičnog Sime Mraovića – on, naročito, podiže važnost ove nagrade na jednu posebnu ljestvicu, jer sam imala priliku upoznati ga i, nažalost, još vrlo kratko se družiti s njim prije njegove prerane smrti.

Druga nagrada koja za mene ima posebno emotivno mjesto jeste nagrada koja nosi ime po sestri, drugarici, nikad prežaljenoj prekarnoj radnici u kulturi Farah Tahirbegović. Ponosna sam da sam baš ja prva dobitnica ove nagrade, odmah po njenom uspostavljanju i zauvijek zahvalna Feridi Duraković koja me nominirala.

Općenito, bilo mi je, i još uvijek je, i važno čije ime nosi nagrada. Sretna sam da su pored **Farah** tu i neki drugi časni ljudi na čiji spomen se nagrade dodjeljuju. Književnost neće vratiti mučki ubijenog doktora Sadikovića u prijedorskim logorima smrti, niti nam vratiti Simu, Ladina, Farah, niko to od nje ne traži, ali će nas, makar na toj dodjeli, u tim nekim trenucima malih svečanosti, podsjetiti da ima nešto vječnije od svakog od nas, da je važnije od traga kojeg ostavljamo pisanjem, onaj kojeg ostavimo življenjem.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Nagrade su važne, naročito mladim autoricama. Ako i zanemarimo momenat finansijske dobrobiti, a ne bismo ga trebale zanemarivati, jer zaslužujemo biti plaćene i nagrađene za svoj rad, one donose i neku vrstu „smještanja“ pod književni svod, otvaraju vrata, uvezuju, umrežuju i stvaraju neprocjenjiva prijateljstva.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

U svojim dvadesetim godinama dok sam aktivnije, brižljivije i posvećenije pisala, bio mi je izazov učestvovati u anonimnim književnim konkursima – kao da sam htjela sebe, u tom ranom periodu između prve dvije knjige – smjestiti negdje u koordinantni sistem kratkopričaša regije. U tom periodu, u dvije-tri godine, dolazilo je i najviše prvih nagrada, najviše priznanja, te je to učinilo da sam bila nešto prisutnija u medijima, no, neke naročite književne kritike i struke koja bi to valorizirala i nije bilo. Reakcije porodice i prijatelja uvijek su bile ohrabrujuće i podržavajuće.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Kako i rekoh, u nekim ranim godinama, neprocjenjivo je važna. Ne postoji, u pisanju, neka tehnika i receptura, nema tog self-help priručnika koji će vam reći kako, kad, koliko, kome... Dok pišemo, uvijek smo na nekom trusnom terenu, sami sa sobom i svojim tekstom, pojma nemamo ni gdje će on poteći ni da li će ikome, osim nama, išta novo reći i donijeti jednom kada ga objavimo. E, kada izađe vani i neko ga nagradi i potapše po glavi, to je kao da nam je neko rekao: Dobro je ovo, nastavi.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

I na književne rezidencije i na kratkopričaške konkurse prijavljivala sam se sama. Sama sam prijavila i svoju drugu zbirku priča na dva domaća konkursa. Politika mog izdavača bila je da ne nominira knjigu na konkurse i ja sam to prihvatila.

Za određena priznanja su me nominirali ili predložili drugi, poput za stipendiju Schloss Akademije ili Nagradu *Farah Tahirbegović*.

Motivi su bili uvijek dobrim dijelom materijalni, a drugim da, kako rekoh, potvrdim sebi da se taj rad isplati, kao i da si otvorim prilike za nova poznanstva i umrežavanja.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Odbila sam dvije književne rezidencije i neka gostovanja po festivalima, uglavnom jer su dolazila u periodu kada su djeca bila

jako mala i nisam željela da ih ostavljam i odvajam se od njih.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Više sam nagrada dobila na anonimnim konkursima, što mi mnogo znači, budući da znam, iz iskustva članice žirija, da koliko god poznajete nečiji stil ili poetiku, vrlo često nas iznenade otvaranja koverti sa šiframa, te dok sudimo o radovima ne znajući ko ih potpisuje uvijek se zaista posvetimo samom tekstu i onom što tražimo od njega samog, a ne od njegove autorice ili njegovog autora.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Najčešće da, budući da sam se, po pravilu, prijavljivala na konkurse lokalno i regionalno, te se radi o dosta maloj „sceni“, naročito za autorice i autore koji su i studirali književnost, pa bi im radove često procjenjivali i njihovi bivši fakultetski profesori i profesorice ili (buduće) kolegice i kolege iz struke.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Izrazito su važne. Važne su nam na svakoj tački naših karijera, na početku zbog afirmacije i ohrabrenja, kasnije kao podsjetnik da je to što radimo i dalje nekom važno. A tu je i pominjana finansijska potpora koja u našoj državi gotovo da ne postoji izvan mreže nagrada i međunarodnih stipendija i rezidencija, te kontakti sa ljudima koji slične stvari rade u drugim okolnostima i dijelovima svijeta.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Ne, nisam imala neprijatnih iskustava.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Izgleda da imam sreće, ne, nije, makar koliko ja znam.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Jesam, u nekoliko navrata, uglavnom na konkursima za kratke priče, svaki put anonimno. Najteži dio tog rada, zapravo, nije se ticao pravednosti ili ne, već nesuglasja među članicama i članovima žirija do kojeg, čini mi se dolazi mnogo češće nego što mi mislimo. Vrlo su rijetko tri člana žirija uniformirana i jednoglasna, češće je to povlačenje i potezanje i argumentiranje i vaganje i bodovanje...

Što se same anonimnosti tiče, kad god sam bila u žiriju na konkursima (Oslobođenje, Školegijum, Forum ZFD...), prijave su zaista bile anonimne i nikad se nije desilo da bi iko od nas u žiriju imao i naznake sumnje koji pisac ili književnica stoje iza koje priče.

LANA BASTAŠIĆ

(1986)

Mizoginija je nataložena u načinu na koji čitamo

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Nagrada SKC Kragujevac za neobjavljenu prvu knjigu (2010. godina, proza), *Nagrada Ulaznica* za najbolju kratku priču (2010. Zrenjanin), *Nagrada Zija Dizdarević* u Fojnici za kratku priču (2010. i 2011.), *Targa Centro UNESCO nagrada* za poeziju u Trstu (2013. godina), *Nagrada za najbolji neobjavljeni pjesnički rukopis*, Dani poezije u Zaječaru (2014. godina), *Nagrada za najbolji dramski tekst* u sklopu natječaja Kamernog teatra 55 u Sarajevu (2013. godina), *Evropska nagrada za književnost* (za roman, 2020. godina), *Međunarodna nagrada Latisana per il Nord-est* (za roman, Italija 2021. godina)

Rezidencije: u Krokodilovoj kući za pisce (program Reading Balkans, 2019), Nona rezidenciji u Sarajevu (Udruženje Crvena, 2019), Fondaciji Santa Maddalena u Toskani, Italiji (2020), u rezidenciji Literaturhausu u Cirihu (2021), rezidenciji u Temišvaru u organizaciji knjižare Le Doua Bufnite (2021), rezidenciji Villa Joana u Barceloni (2022), DAAD rezidenciji za pisce u Berlinu (2023/24).

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Sve su mi bile značajne, ali vjerovatno mi je DAAD stipendija najviše uticala na život.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Neke ranije nagrade su podrazumijevale objavljivanje rukopisa, što mi je tada (2010. i 2014.) bilo značajno jer nisam znala odakle početi. Evropska nagrada za književnost mi je donijela dosta regionalnih prevoda, što je svakako značajno.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Moji najbliži su bili srećni zbog mene i podržavali me od početka. Na sreću, do mene su uglavnom dolazile riječi podrške, mada je tokom godina bilo i ružnih komentara što u ovo doba hiperkomunikacije nije čudno.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Mislim da mi nije promijenila doživljaj pisanja i odnos koji imam prema pisanju. Neke knjige dobiju nagradu, neke su samo nominovane, neke prođu nezapaženo. Sve je to dio ove vokacije. Značilo mi je svaki put kada žiri kojeg cijenim prepozna moj rad. Međutim, iskreno, meni su nagrade prevashodno pomogle u finansijskom smislu jer već četiri-pet godina živim samo od ovoga.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Prijavljivala sam se sama na prve konkurse (za priču, pjesmu, neobjavljeni rukopis) jer mi je bila potrebna povratna informacija — da li je to što ja pišem iole vrijedno. Kasnije, kada sam objavila prvi roman, izdavač je bio taj koji me prijavljivao na konkurse. Sa rezidencijama je malo drugačije: mnoge su bile na poziv. Prijavila sam se na DAAD rezidenciju sama isključivo zbog njenog trajanja i materijalne sigurnosti.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Nije se desilo da odbijem neku nagradu, ali ima ih nekoliko

kojima se ne bih obradovala:)

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Sve nagrade za kratku priču, poeziju, dramski tekst i neobjavljeni rukopis bile su u sklopu anonimnog konkursa. Jedino su nagrade za moj roman bile za već objavljenu knjigu, stoga su članovi žirija znali ko je u pitanju.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Većinom sam ih upoznala kasnije, nakon dodjele nagrade. U slučaju *Evropske nagrade za književnost*, već sam poznavala dva člana žirija jer sam do 2020. godine vjerovatno upoznala sve i svakog na bh. književnoj sceni.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Važne su ukoliko daju vidljivost knjigama koje inače ne bi došle do velikog broja čitalaca. Takođe je važna finansijska pomoć koja je piscima često uskraćena.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Žiriji su sastavljeni od ljudskih bića koja se vode subjektivnim ukusom i načinom ocjenjivanja, tako da nije fer govoriti o nepravdama.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Jedan od finalista za *EU nagradu za književnost* je smatrao da sam mu nezasluženo oduzela prvo mjesto. Javno je iznio svoje razočaranje. Ništa novo.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Nisam nikada bila članica nekog žirija za dodjelu nagrade.

Dodatni komentar:

Iako mislim da ne postoji namjerna diskriminacija spisateljica tokom dodjele književnih nagrada, smatram da i dalje svi nosimo nataložene godine mizoginije u samom načinu na koji čitamo, posmatramo književne likove i vrednujemo književne teme. U tom smislu, ovakvo čitanje će se uvijek reflektirati i na način na koji dodjeljujemo književne nagrade.

LEJLA KALAMUJIĆ

(1980)

Književne nagrade ne smiju biti jedini put za vrednovanje književnosti

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena?)

Bilo ih je mnogo i lokalnih, i regionalnih i međunarodnih. Bila sam na pola dvadesetih kad sam dobila nekoliko različitih nagrada za kratke priče koje sam tada pisala. Još uvijek nisam imala objavljenu knjigu. Zatim sam, 2008. (bilo mi je 28 godina) dobila *Nagradu izdavačke kuće Zoro* za neobjavljen rukopis kratkih priča, koja je, između ostalog, podrazumijevala i objavljivanje knjige. Nakon toga je uslijedilo nekoliko nagrada za kratke priče, i za drugu zbirku kratkih priča (regionalna nagrada *Edo Budiša* 2016. godine). Od objavljivanja te druge zbirke priča *Zovite me Esteban* počela sam dobivati pozive da boravim na različitim rezidencijalnim stipendijama u regiji i Evropi (najviše njemačko govorno područje).

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Ta *Nagrada izdavačke kuće Zoro* me je nekako uvela na književnu scenu u BiH. Prije toga sam bila potpuno nepoznata, i ne znam kako bih (i da li bih uopšte) uspjela objaviti tu knjigu da se nije desio taj konkurs. Bitna mi je i nagrada *Edo Budiša* jer mislim da mi je ona najviše otvorila vrata za regionalna i strana izdanja knjige *Zovite me Esteban*. I u svijet dramskog pisanja sam ušla preko jednog konkursa (Heartefact fondacije iz Beograda).

S obzirom na to da nisam završila akademiju ni dramaturgiju, sumnjam da bih dobila priliku da se ta (i naredne) drame objave i izvedu, da moja prva drama nije ušla u najuži izbor Heartefactovog konkursa.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Iz ovog što sam dosad napisala jasno se vidi da sam ja zapravo krčila svoj put putem različitih konkursa. Ne znam kako bih to drugačije izvela. Meni je bilo najprirodnije, a i najlakše slati rukopise na različite konkurse u BiH i regiji.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Porodici i prijateljima i prijateljicama je bilo baš drago. I meni je. Dosta sam ja pisala i prije tih nagrada i objavljene knjige, i stalno govorila da se tim želim baviti, ali, kako to obično bude, (ne kažem da je to jedino ispravno), tek kad dobiješ neko priznanje, i ti i tvoja okolina počnete vjerovati da bi sve to moglo imati smisla. Za daljnje reakcije, ne mogu ništa tvrditi. Opet, kako to obično bude, do mene (autora inače) direktno dođu samo pozitivne kritike, čestitke i pohvale. Šta se zapravo priča dalje (iza leđa) to je teško znati.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Malo odahneš, posebno ako tek počinješ pisati. Da ti malo smisla i vjetar u leđa. I imaš se za šta uhvatiti, možda i opravdati pred porodicom i bliskim ljudima. Jer uvijek je teško objasniti da želiš da ti književnost bude profesija, a ne samo razonoda. Posebno u današnjim uslovima, kad je jako teško naći načina da od toga i živiš.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Većinom sam se sama prijavljivala. Sad već govorimo o dužem

periodu, pa je bilo i različitih motiva. Na početku, već sam spomenula, bila je to neka potvrda da moje pisanje ima smisla. Kasnije, najviše se tiče rezidencija, motiv je i novac. Ideš na različita mjesta, pišeš, dobiješ smještaj i stipendiju, od toga dio štediš, da imaš kad se vratiš kući.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Nisam. Spomenula sam da sam se sama prijavljivala za mnoge, pa sam i znala gdje se i kome prijavljujem.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Uglavnom na anonimnim. Ali su mi nakon nekih konkursa (za kratke priče) članovi ili članice žirija govorili da su prepoznali da sam ja u pitanju. Svi mi (barem koji pratimo šta se piše u regiji) često možemo prepoznati autorstva. I meni se to dešavalo kad sam bila članica žirija, u nekoliko navrata. Naprosto smo mala sredina, i to se dešava.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

U mom slučaju je proces nagrađivanja, uglavnom, bio i put upoznavanja. Sjećam se te prve, *Nagrade izdavačke kuće Zoro*, kad je član žirija proglašavajući me kao pobjednicu, pogriješio moje prezime. Stvarno niko prije toga nije znao za mene. To se promijenilo nakon knjige *Zovite me Esteban*, tada sam puno gostovala i na taj način upoznavala ljude. I onda se nekad od 2017. ili 2018. desilo na par konkursa da sam lično poznavala članove ili članice žirija.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Iz svega što sam dosad napisala, nekako se vidi da su meni mnogo pomogle. Ali to zaista nije (i nikako ne bi smio biti) jedini put za vrednovanje književnosti. I sama sam bila više puta u žirijima, i mogu reći da su moji odabiri bili ono što ja smatram da je najbolje. Uvijek sam to podcrtavala, jer to nikako ne mora značiti da je to najbolje i za nekog drugog. Postoje neki objektivni kriteriji, ali ipak postoji i doza subjektivnosti u svakom žiriranju.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Ne razmišljam na taj način, upravo zbog tog dijela subjektivnosti koju nagrađivanje nosi. Moguće da mi je nekad izmakla nagrada, jer je članovima i članicama žirija neka druga poetika bila bliža i važnija. Ali isto tako je moguće da je nekom drugom izmakla neka od nagrada koju sam ja dobila, iz istih razloga.

Ali ono što je sigurno, što se tek unazad desetak godina počelo mijenjati, je da su žirije činili muškarci i da su nagrade odlazile muškarcima. Ali to je sad veliko pitanje, i ogroman problem, i o tome bi se moralo mnogo opširnije i detaljnije govoriti.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Ako i jeste, ja ne znam za njih. Mogu pretpostaviti neke od takvih komentara, ali mi u lice niko nikad nije rekao ništa.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

To sam već spomenula. Nema potpune pravde u toj vrsti valorizacije - danas sve spornije postaje i to isticanje jednog ili jedne kao najboljeg ili najbolje. To recimo sad pokušavaju ispraviti žene okupljene oko Nagrade Štefica Cvek. Moje najljepše iskustvo je bilo žiriranje za kratke priče Biber. Organizatori i organizatorice iz CNA su to jako dobro i pomno osmislile. To je proces koji ima nekoliko faza, na kraju i zajednički sastanak žirija u Beogradu - kada se nekoliko dana detaljno prolaze i ocjenjuju sve priče.

Trudila sam se (gdje god sam bila u žiriju) da to bude pravedno i pošteno, ali ne mogu garantovati da sam uvijek odabrala najbolje. Mogu se samo nadati da nisam nekog značajno zakinula.

MAGDALENA BLAŽEVIĆ

(1982)

Sve dok se veselimo što je nagradu napokon dobila žena, nismo ravnopravni

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Moja prva knjiga, zbirka kratkih priča *Svetkovina* izašla je 2020. godine i u njoj su dvije nagrađene priče. Prva koja je nosila naslov *Sonja* te je u knjizi preimenovana u *Naranče* dobila je Nagradu *Bugojanska vaza* i to je prvi natječaj na koji sam poslala neku priču. U to sam vrijeme tek počela pisati i značilo mi je mnogo što je izdvojena i nagrađena. Druga priča, *Strážara br. 13* osvojila je prvo mjesto na natječaju *Zija Dizdarević*. Iz rukopisa nove zbirke koji sada pišem nagrađene su također dvije priče pod naslovima *Vodite vraga* i *Đul pita*, obje su osvojile prvo mjesto na natječaju *Večernjeg lista* (Nagrada *Ranko Marinković*) što je jedna od najvažnijih nagrada za kratku priču u Hrvatskoj. Ja sam prvenstveno kratkopričašica i dobro vladam tom formom, što se vidi i po romanima koji čine kratka poetska poglavlja.

Prvi roman, *U kasno ljeto*, osvojio je Nagradu *Tportal* za najbolji roman u Hrvatskoj za 2022. godinu i *Kočičevo pero* te je kao i *Svetkovina* bio najužem izboru Nagrade *Fric* i Nagrade *Ivo Andrić*. Uz to, moj drugi roman, *Sezona berbe*, također je bio u finalu *Tportalove nagrade*. Počela sam pisati u zrelijoj dobi (38) i mislim da sam čekajući pravi čas za objavu sebi pomogla jer ove

knjige ne bi bile iste da sam ih pisala prije petnaest ili dvadeset godina.

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Svaka od ovih nagrada mi je važna jer mi je dala toliko potreban vjetar u leđa, motivaciju da radim, pretrpim mučna razdoblja pisanja i istraživanja da bih se našla u onom najboljem periodu kad već napišem pola rukopisa, kada točno znam kamo idem i kada istinski uživam u pisanju. Ipak, *Nagrada Tportala* je posebno važna – jedna je od najvećih u Hrvatskoj i novčani iznos koji se isplaćuje autoru nije zanemariv. Uz to, ono što je važno za autore koji su nagrađeni jeste to da ponekad nagrade otvaraju vrata prema europskoj pa i svjetskoj književnoj sceni. Za roman *U kasno ljeto* su se i prije nagrade zainteresirali strani izdavači. Već je izašao u Kataloniji i Sloveniji i uskoro u prijevodima na engleski, francuski, njemački, makedonski, talijanski... Razgovarala sam s nekoliko prevoditelja koji prevode *U kasno ljeto* jer me zanimalo kako su izdavačke kuće uopće došle do moje knjige. Jordi Cumplido, koji je preveo roman na katalonski, kazao mi je da je roman kupio u Srbiji i sam ga predložio novoosnovanoj izdavačkoj kući L'Agulla Daurada što se pokazalo kao pun pogodak jer je roman jedna od njihovih uspješnica te su stoga otkupili prava i za roman *Sezona berbe*, slično se dogodilo i s prijevodom na francuski, prevoditeljica Chloe Kloca preporučuje francuskim izdavačima autore za koje smatra da odgovaraju njihovim interesima i senzibilitetu. Uz to, Fraktura se pobrinula da knjigu ponudi izdavačima s kojima surađuje. Dok sam uređivala tada neobjavljeni rukopis romana *U kasno ljeto* sama sam financirala njegov prijevod na engleski jezik te ga dala Frakturi da pokuša naći izdavača, što se naposljetku i dogodilo. Izdavačka kuća Linden Edition otkupila je prava i isplatila troškove prijevoda tako da se moja investicija isplatila. Svaki prijevod moje knjige značajniji mi je od bilo koje nagrade.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Moguće je uspjeti i bez nagrada, ali je činjenica da su nagrađene knjige malo vidljivije, da se o njima više piše. Ipak, za uspjeh je važnije imati dobrog urednika i izdavača koji će se pobrinuti za sve ono za što se ne bi trebao brinuti autor.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Do mene nisu stigle negativne kritike i komentari kad sam primila bilo koju od ovih nagrada, što ne znači da ih nije bilo.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Svako priznanje koje prime moje knjige doživljam emotivno jer su rezultat mog rada, ali sam svjesna da književnost nije sport, nemoguće je knjige vrednovati na način kako se to čini u sportu, odluka o najboljoj knjizi ovisi i o osobnim čitateljskim preferencijama osoba koje čine žiri.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Kratke priče sam prijavljivala sama, željela sam provjeriti gdje stojim, hoće li moje priče biti izdvojene među stotinjak drugih, a knjige prijavljuje moj izdavač u Hrvatskoj (Fraktura), s kojima imam sjajnu suradnju. Osim afirmacije, važan faktor je i novac, pogotovo za autore koji pokušavaju živjeti od pisanja što je kod nas jako teško, ali ja i dalje vjerujem da ću to ostvariti.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Nisam.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Nisam primila toliko nagrada da bih to mogla usporediti, ali kada su u pitanju nagrade za knjige nemoguće ih je anonimno poslati jer žiri čita ukoričene rukopise, a neobjavljeni rukopis nisam nikada slala na natječaj. S kratkom pričom je drugačije, na natječaj se šalju priče pod šiframa, što je najpošteniji vid ocjenjivanja.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Nisam poznavala nijednog člana žirija *Tportalove nagrade*, upoznala sam ih na dodjeli, to je zato što sam tek odnedavno počela objavljivati, ali naša književna scena je mala, kad-tad dođete s ljudima u kontakt. Iako, poznanstvo s nekim ne znači uvijek pozitivno iskustvo, ono ponekad znači da negdje nikad nećete biti dobrodošli.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Uistinu vjerujem da autori mogu uspjeti i bez nagrade. Ako je knjiga dobra i za nju se zainteresiraju čitatelji i strani izdavači, već ste uspjeli. Ovdje govorim o pravoj književnosti, nažalost, najprodavanije knjige nisu i najbolje, za vrhunsku literaturu se zanima manje ljudi.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Ne mislim, svjesna sam da od recimo pet knjiga koje uđu u finale neke nagrade svih pet mogu zasluženo pobijediti.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Nisam zasad imala takva iskustva.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Bila sam nekoliko puta u žiriju Nagrade za najbolju kratku priču *Bugojanska vaza* i Nagrade *Zija Dizdarević* i iskustvo mi kazuje da kad se neka priča posebno istakne u svakom smislu, to prepoznaju svi članovi žirija, međutim, kada od stotinjak priča primimo deset koje su podjednako dobre/osrednje, dogodi se da se teško dogovorimo. I tu ne mogu biti zadovoljni svi članovi žirija.

Dodatno pitanje: Da li misliš da postoji rodna disproporcija u književnom nagrađivanju žena i muškaraca?

Jedini kriterij koji bi se trebao primjenjivati prilikom dodjeljivanja bilo koje književne nagrade jeste vrijednost književnog djela. Svaka druga kalkulacija narušava kredibilitet nagrade. Međutim, činjenica je da su knjige koje pišu muškarci nagrađivanije, što potvrđuje popis dobitnika svake velike regionalne nagrade, a u konkurenciji su uvijek izvrsne knjige koje su napisale žene, ali to me ne čudi jer se spisateljice kao i žene drugih zanimanja moraju mnogo više truditi da bi zaslužile povjerenje. Ohrabrujuće je to što se u posljednje vrijeme situacija mijenja, tri godine zaredom najboljim romanima u Hrvatskoj proglašeni su romani koje su napisale žene, *Frica* je dobila žena, ali sve dok se veselimo što je nagradu napokon dobila žena, nismo ravnopravni.

MIHAELA ŠUMIĆ

(1998)

Nagrade su mi dale priliku da se lakše povežem sa čitateljskom publikom

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Za prvu zbirku poezije *Nekoliko sitnih uboda* dobila sam Nagradu Čučkova knjiga za najbolju debitantsku knjigu objavljenu 2020. godine, a za zbirku priča *Herbarij svete smrti* dobila sam, uz još osam naslova drugih autora, regionalnu nagradu Štefica Cvek za najbolje „pobunjene“ knjige objavljene u 2021. godini. Imala sam dvadeset i dvije i dvadeset i tri godine kada sam dobila ove nagrade.

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Obje nagrade su mi veoma značajne, budući da je Nagrada Čučkova knjiga prva zvanična nagrada za književnost koju sam dobila, a druga nosi ime poznate junakinje Dubravke Ugrešić, koja mi je jedna od najinspirativnijih književnica sa naših prostora. Nagrada Štefica Cvek zapravo afirmiše književnost koja se bavi marginaliziranim temama, što smatram iznimno važnim.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Zahvaljujući objema nagradama imala sam priliku da upoznam

i druge književnike, ali i književne kritičare, da svoj rad predstavim publici u regionu, ali i da se nešto lakše povežem sa samom čitateljskom publikom.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Za sada su svi bili istinski podržavajući.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Ono što mi je u samom početku bilo veoma važno je da ostanem vjerna sebi i da ne dozvolim da vanjska valorizacija ili u nekim slučajevima manjak iste utječu na moj sam doživljaj kako moje, tako i tuđe književnosti. Ono što mi jeste bilo značajno jeste sama mogućnost kontakta sa čitateljskom publikom i zahvaljujući tome upoznala sam mnogo dragih ljudi koji su mi iznenađujuće slični.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

U većini slučajeva, na konkurse me prijavljivao izdavač. Prije nego sam objavila prvu knjigu rukopis sam slala sama na dva ili tri konkursa u kojima je nagrada bila zapravo objava samog rukopisa, no budući da su okolnosti i uvjeti većine konkursa ograničeni ili jezikom ili zemljom u kojoj netko živi, kao spisateljica iz Republike Srpske/BiH koja piše na hrvatskom jeziku bila sam osuđena na regionalne konkurse koji su prihvaćali rukopise na BHSC jeziku, samim tim prijavljene su bile stotine rukopisa i veoma je teško na taj način doći do izdavača. Na kraju sam Imprimaturu iz Banjaluke ponudila rukopis i od tada uspješno surađujem s njima. Nakon objavljene prve knjige možda sam još triput slala zasebne priče ili pjesme na konkurse koji su nudili dobre novčane nagrade, no sa tim nisam imala sreće.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Nisam i nadam se da će tako i ostati.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Budući da su obje nagrade koje sam dobila bile nagrade za već objavljenu knjigu, u oba slučaja žiri je znao da sam ja autorka. Kad je riječ o anonimnim konkursima, većinom su to bili tematski konkursi u kojima sam prolazila ili u uži ili u širi izbor.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Nisam ih poznavala osobno u trenutku kad sam dobila nagradu, ali s nekima se jesam upoznala kasnije.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Smatram da su književne nagrade važne kao i nagrade u svakom poslu; ako dugo radite na nečemu, izdvajate svoje vrijeme, svoje živce, prije svega, i na kraju uradite, to jest napišete nešto zaista dobro, to treba na neki način biti uvaženo i cijenjeno. Neće svaka dobra knjiga biti nagrađena, niti će joj nedostatak nagrade umanjiti kvalitet, ali ono u čemu nagrade mogu pomoći jeste prepoznavanje i otvaranje drugih mogućnosti kad je riječ o samom književnom radu.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Za sada nije.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Nije.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Nakon što sam dobila Čučkovu knjigu, naredne tri godine bila sam u žiriju za dodjelu te iste nagrade, jer su svi članovi žirija dobitnici nagrade u prethodne tri godine. Još od samog početka

sve je bilo prilično korektno, nakon što bismo pročitali knjige koje su pristigle na konkurs zajedno smo ih komentirali, pravili svoj uži izbor, a zatim rangirali knjige iz tog izbora uz kratki rezime onog što nam se sviđa i onog što nam se ne sviđa, zaista nijednom nismo imali problem ili nesporazum kad je riječ o konačnoj odluci, koja je uvijek bila jednoglasna.

NIKOLINA TODORVIĆ

(1995)

Žiriranje nosi veliki teret odgovornosti

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Svoje prvo i pravo priznanje dobila sam na manifestaciji Slovo Gorčina, kada sam osvojila prvo mjesto na jubilarnih pedeset godina postojanja ove manifestacije, koja je regionalno prepoznata i izuzetno važna za kulturu i književnost. Nagrađena sam, dakle, za prvu neobjavljenju zbirku poezije *Ofelija, Baštovanka*.

Tada sam imala dvadeset i šest godina. Istina, zbirka je nastajala poprilično dugo, cijeli proces je trajao gotovo tri godine, a svoju ukoričenost i promociju zbirka je dočekala godinu dana nakon nagrade, konačnim izlaskom u svijet, 2022. godine, u izdavačkoj kući Buybook.

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Nagrada *Mak Dizdar* je za mene jedan od najvažnijih i najradosnijih trenutaka u životu. I to ne mislim samo unutar aspekta pisanja, nego životnih događaja uopšte.

Željela sam da moja prva nagrada, i moje zvanično priznanje bude Slovo Gorčina, iz razloga što je to jedna od najstarijih književno-umjetničkih manifestacija koja je iznjedrila mnoge talentovane pjesnike i pjesnikinje.

Bilo mi je važno da prvu zbirku objavim unutar Bosne i Hercegovine i da ona bude prepoznata kao nešto novo i vrijedno unutar

bosanskohercegovačke književnosti. Srećom, tako se i desilo. Stolac je kolijevka riječi i postojanja, najljepše prirode, i zbog toga će mi ovo zauvijek biti najdraža i najznačajnija nagrada.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Kada govorim o ovoj nagradi, kao najvažnijoj, onda ujedno, osim mog intimističkog doživljaja i vezanosti za Stolac, mislim na afirmaciju u svijetu književnosti, afirmaciju mene pjesnikinje koja je napokon dobila svoje zvanično priznanje i poziciju za daljnji rad i djelovanje. A to je zaista potrebno, naročito za mlade pjesnikinje koje ulaze u svijet književnosti vrlo osjetljive, izložene sujetama i neravnopravnim kritikama, ili ignoriranju njihovog prisustva i postojanja kao pjesnikinja.

Tijekom godina bivanja “neafirmiranom pjesnikinjom” shvatila sam jedno: afirmacija podrazumijeva vrlo marljivu i strpljivu borbu za svoje mjesto u književnosti.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Na početku sam dobijala poruke i pozive podrške i čestitki od kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, profesora i profesorica, porodice, komšiluka, pa i ljudi koje nisam upoznala uživo... Bile su to iskrene čestitke, i zaista mogu reći da se mnogo mojih kolegica i kolega radovalo objavljivanju moje zbirke.

Što se tiče književne kritike, bilo je nekoliko sadržajnih i snažnih kritika na koje sam jako ponosna i zahvalna sam na njima. Kada kažem nekoliko, zapravo mislim na dvije književne kritike, a obje su napisale žene.

Uvidjela sam da moja zbirka živi tihim i povučenim životom, što me nimalo ne rastužuje. Važno mi je da još uvijek, iznenada, nigdje, dobijem poruke od sasvim nepoznatih ljudi, čitatelja, koji/e kažu da su po prvi put pročitali zbirku i da se duboko utisnula u njih. Za nju najčešće kažu - nježna i snažna u isti mah.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Donijela je hrabrost. Ohrabrenost, tačnije. Želju da ostanem u književnosti o čemu sam maštala otkako sam upisala studij komparativne književnosti. I zaista, još uvijek sam tu. Premda nisam objavila novu zbirku, ne može proći mjesec a da ne napišem osvrt, kolumnu, ne skiciram novu priču, odnosno pjesmu.

Da li si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Uvijek sam se prijavljivala sama. Motiv mi je u početku bio ponajprije vidljivost. Trebao mi je prostor, mjesto, čitanje... Željela sam da moje pjesme pročitaju. U ovom trenutku, možda, kada bih objavila drugu zbirku, više bih mislila o afirmacijama, nagradama, promocijama... Prva knjiga je samo željela vidljivost i čitatelje i čitateljice. Što je, naravno, najvažnije za svaku knjigu i književnost.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Da... Nažalost, morala sam odbiti nagradu Fondacije za izdavaštvo jer sam u istom momentu dobila nagradu i na Slovu Gorčina. Ali meni je to bila dupla potvrda da moja zbirka zaslužuje zvaničnost i pravičnost u svijetu književnosti.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Uvijek je to bio anonimni konkurs. Zanimljivo, nikada se nisam prijavila na transparentan konkurs. Od tri konkursa na koja sam se javila i na kojima sam nagrađena, svaki je bio anonimn.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Da. Nakon što su izašli rezultati konkursa, vidjela sam da su to književnici i književnice koje povremeno srećem na književnim događajima gdje se obično i upoznajemo i čije radove pratim.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Uvijek sam ih smatrala važnim. Pisati a ne biti nagrađen, jednostavno znači ne biti priznat u svijetu književnosti. Zato se veoma radujem kada vidim da naše književnice osvoje međunarodne ili strane nagrade.

S druge strane, mladim književnicima i književnicama nagrade su posebno važne jer im, na koncu, daju priliku, nekada i jedinu, da objave prvu knjigu.

Misliš li da ti je nekad nanescna nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Ne mogu to potvrditi sa sigurnošću. Osjećala jesam nepravdu, i negdje u podsvijesti znala sam da moja priča zasluđuje prvo mjesto, a ne treće. Ali, sve zavisi od senzibiliziranosti i prosuđivanja žirija. Svi, odnosno sve koje šaljem radove na konkurse znamo da na to ne možemo utjecati. I sve smo izložene mogućnošću neuspjeha i razočarenja. Ali važno je znati da je i to dio ovoga puta i rada.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne ili neugodne reakcije ili komentare?

Zanimljivo, ja sam očekivala neugodne i negativne komentare, odnosno strahovala od njih. Moja prva zbirka je ispunjena pjesmama o homoerotskoj ljubavi i čežnji, pa sam zbog toga strahovala od reakcije moje porodice i publike. To je prvi put u životu da sam se radovala jer sam u krivu. Nijednu negativnu reakciju ili komentar nisam dobila, posebice ne na tu temu.

Ali, ne mogu zaboraviti da sam se na ceremoniji preuzimanja nagrade osjećala loše i neugodno u trenutku čitanja pjesama. Bilo nas je troje. I od nas troje, najveći aplauz je dobio muški kolega. Zašto? Jer je čitao najrazgovjetnije, tačnije - najglasnije. Pun sebe. Neustrašiv. Dok sam se ja tresla i dok mi je glas drhtao.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja drugih književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Bila sam članica žirija, uz još jednu kolegicu, za predstojeći i novonastali međunarodni umjetničko-kulturni Female art rising festival Sarajevo čiji je osnivač Udruženje Kontakt. To je divno i korisno iskustvo, međutim, pomalo stresno jer nosi veliku odgovornost. Sjetila sam se mene kao mlade pjesnikinje koja je doneдавно bila "ocjenjivana", koja se nadala pravednoj i ravnopravnoj

odluci žirija, i koja je strepila, nestrpljivo čekala rezultate konkursa. Sve to skupa nosila sam kao teret odgovornosti dok sam prosuđivala i čitala radove.

SELMA ASOTIĆ

(1992)

Čitav taj cirkus nagrada i književnih natječaja imao je skoro poguban utjecaj na moje pisanje

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena?)

2018. Q21 Rezidencija u Beču preko Museums Quartier/Austrijske ambasade

2019. *Elizabeth Jenkins Poetry Prize*—druga nagrada za pjesmu *Nana*, konkurs organizovao književni časopis *Tinderbox Poetry Journal*

2019. Nominacija za *Pushcart Prize* za pjesmu *Nana*, nominovao *Tinderbox Poetry Journal*

2021. 92Y Discovery Poetry Contest, polufinalistkinja

2022. 92Y Discovery Poetry Contest, polufinalistkinja

2022. Nagrada *Stjepan Gulin* za najbolju knjigu poezije objavljenu na zajedničkom govornom području (za knjigu *Reci vatra*), nagradu dodjeljuje Festival ŠKURE

2023. Kolektivna nagrada Štefica Cvek za najbolja djela feminističke i kvir književnosti za knjigu *Reci vatra*

2024. Traduki rezidencija u Beogradu.

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Dva polufinala za *92Y Discovery Prize* su mi bila važna jer je to jedna od najznačajnijih nagrada za pjesnike i pjesnikinje na početku karijere u Americi. Govorim u prošlom vremenu jer se vodstvo organizacije 92Y sramno ponijelo nakon početka genocida u Gazi, pa mi više to priznanje ne znači ama baš ništa.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Konkretno, nagrade sa monetarnim fondom pomogle su mi da platim račune, hranu, kiriju, itd. Koliko su pomogle u afirmaciji, teško mi je procijeniti, za takvo nešto potreban je pogled iz vana, ali poprilično sam sigurna da su pomogle da se pronese glas o knjizi *Reci vatra*.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Mislim da od mojih nagrada i priznanja najviše koristi ima mama koja sve pomno prati i arhivira. Moji prijatelji se uglavnom ne bave književnošću niti razumiju šta je to što ja radim. Od kolegica i kolega do sada sam iskusila samo podršku. Nakon nagrada *Stjepan Gulin* i Štefica Cvek uslijedilo je nekoliko intervjua i pozitivnih tekstova o knjizi.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Pozitivan je osjećaj dobiti neko priznanje, ali čitav taj cirkus nagrada i književnih natječaja imao je skoro poguban utjecaj na moje pisanje. Živim i radim u Americi i jedno vrijeme sam se prijavljivala isključivo na njihove natječeaje. Tamo se i za najmanju stvar prijavi stotine ljudi. Stalno sam dobijala odbijenice i morala sam naučiti kako da se nosim sa neprestanim neuspjehom. Moj odnos prema vlastitoj poeziji se promijenio pa sam se našla u situaciji da moram spašavati svoj pjesnički glas i svoju vjeru u pjesnički zanat; pisati onako kako osjećam da mora i treba, a ne onako kako nalaže moda književnih časopisa i organizacija (i njihovih

nagrada). Tu modu kroje različiti akteri, a među najznačajnijima je akademska industrija, posebice poslijediplomski MFA programi (magistarski studiji kreativnog pisanja). Na američkoj književnoj sceni se ustalio pojam „MFA priče“ ili „MFA pjesme“ koji oslikava homogenizaciju književnog izričaja kojoj su ti programi kumovali. Bez njih je skoro nemoguće probiti se na književnu scenu. Zato svi idu na iste programe gdje uče od istih ljudi iste stvari o tome šta znači dobra pjesma/roman/kratka priča, onda te uratke šalju časopisima koje vode ljudi koji su prošli kroz isti sistem, itd. Na kraju dobijemo šablonsku književnost u kojoj ima jako malo mjesta za istinski eksperiment, poetičko (i/ili političko) odstupanje, rizik i druge stvari koje doprinose vitalnosti književnog ekosistema i koje, naposljetku, donose dobru književnost.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Za *Pushcart* me nominovalo uredništvo književnog časopisa, a za Šteficu Cvek čitateljstvo/književna zajednica. Kada sam se prijavljivala sama, motivacija je bila različita. Na početku su mi književni konkursi i nagrade bili pokušaj da se probijem na književnu scenu, a nakon objavljivanja zbirke bio mi je bitan i finansijski aspekt – u jednom trenutku shvatite da bi bilo lijepo nekako naplatiti sve te silne sate i rad.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Do sada ne.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

U Americi su skoro svi natječaji na kojima sam učestvovala anonimni. Za one na Balkanu nisam sigurna. Dvije nagrade za knjigu (*Cvek* i *Gulin*) nisu bile anonimne.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Sa ljudima iz organizacije koja dodjeljuje Šteficu Cvek sam nekoliko godina ranije saradivala na jednom serijalu emisija/događaja.

Članove žirija ostalih nagrada i priznanja nisam poznavala.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Bilo bi neiskreno reći da nisu važne – jesu, jer donose i simbolički i stvarni kapital. Voljela bih da iskrenije razgovaramo o njima, da se ne pretvaramo da je u pitanju objektivna ocjena književne izvrsnosti ili talenta, već da su nagrade, kao i književnost, duboko politične i da su jedan od načina valorizacije i dodatne afirmacije dominantnog ideološkog okvira. Grubo rečeno, književnost se prema stvarnosti može odnositi na dva načina: može ili povlađivati trenutnom stanju i odnosima moći ili ih propitivati i podrivati. Književni centar, sa svojim institucijama, naginje ka prvome. Književnost koja je istinski radikalnija i kritičnija prema postojećem poretku često je izgnana na margine i ne nagrađuje se, bez obzira koliko vrsno napisana. (Naravno da postoje izuzeci. I naravno da među nagrađenim i afirmisanim ima knjiga koje su zaslužile pažnju publike i struke). Nagrađivanje i mejnstrimovanje „ženske književnosti“ možda može poslužiti kao dobar primjer. Iako postoji tendencija, kakva-takva, ka većoj afirmaciji „ženskih glasova“, ako pomno analiziramo trendove objavljivanja i nagrađivanja uviđamo da se od književnica još uvijek očekuje fokus na ženskom stradanju, patnji i žrtvovanju, tj. u prvi plan se stavlja regresivno, suštinski mizogino poimanje ženskog iskustva. Dodatni je problem što se same institucije i procesi ne mijenjaju, bez obzira na veću prisutnost žena među objavljenima i nagrađenima. Još uvijek smo, naravno, daleko od jednake zastupljenosti, ali za mene je zapravo važnije ne insistirati samo na zastupljenosti, već misliti šire i ambicioznije o alternativnim modelima produkcije i recepcije književnosti koji bi mogli zamijeniti postojeće patrijarhalne, hijerarhijske modele.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Kada su urednici Izdavačke kuće Raštan pokušali nominovati knjigu *Reci vatra* za *Brankovu nagradu*, rečeno im je da knjiga ne ispunjava uslove jer nije pisana na srpskom. Ovo navodim više kao anegdotu nego nepravdu.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Koliko znam, ne.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja drugih književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Jednom, za konkurs časopisa *NEMA*. Zahvalna sam na tom iskustvu jer mi je pokazalo koliko je proces nagrađivanja arbitaran, da zavisi od raspoloživog vremena, raspoloženja, itd.

SENKA MARIĆ

(1972)

Kad sam saznala da sam dobila prvu nagradu mislila sam da je greška

Koje nagrade i/ili potpore / stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena? Za prozu, poeziju ili dramu?)

Počela sam pisati rano, u odnosu na to objavljivati kasno. Razlog je bio što nisam vjerovala da mogu biti književnica, da je čak skoro nepristojno od mene i pomisliti tako nešto, jer u vremenu u kojem sam ja odrastala, književnici su bili muškarci, i nekoliko tih čudnih žena, za koje ili nisam vjerovala da su stvarne, ili sam mislila da su superžene, kakva ja nikada ne mogu biti.

Prvu nagradu sam dobila za kratku priču, *Zija Dizdarević*, mislim 2000, tada sam imala već 27 godina. To je ujedno bila i prva kratka priča koju sam napisala, ako izuzmemo neke kratke wannabe priče koje sam pisala u srednjoj školi. U stvari, sjećam se da su dvije od tih priča bile dobre. Tako sam ih barem zapamtila, izgorjele su u mojoj kući u ratu, sa svim pjesmama koje sam pisala od osme godine. Sve bih dala da to sve mogu ponovo vidjeti. Tako da, reći ćemo da je to treća priča koju sam napisala. Proces pisanja je trajao jako dugo, kroz njega sam se obračunavala sa traumom smrti mog tate, a generalno vjerovatno i pitanjem smrti uopšte. Ne sjećam se zašto sam se odlučila prijaviti na konkurs, pamtim da sam bila jako iznenađena kada sam saznala da sam dobila nagradu (prvu), mislila sam da je greška.

2013. dobila sam evropsku Nagradu *Vitez/škinja poezije* za pjesmu *Dobro je*

2015. Zbirka poezije *Do smrti naredne*, dobila je potporu Fondacije za izdavaštvo

2016. provela sam mjesec dana na rezidenciji u Beču, Museum Quartier (ne sjećam se u čijoj je organizaciji to bilo)

2019. roman *Kintsugi tijela* dobio je regionalnu nagradu *Meša Selimović*

2020. provela sam mjesec dana u Beogradu na Krokodilovoj rezidenciji

2022. roman *Gravitacije* dobio je regionalnu **Štefica Cvek** nagradu

2023. *Kintsugi tijela* dobio je englesku Nagradu *PEN Translates* i potporu za prevod tog romana na engleski jezik

2023. provela tri mjeseca u Iowa Cityju, USA, na rezidenciji International Writer's Program

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Da, nagrada *Viteškinja poezije*, jer sam bila prva žena koja ju je dobila. Radilo se o evropskoj nagradi, koja nije imala neku preterano dugu tradiciju, svejedno bila sam sretna kada su te godine naziv Vitez preimenovali u Viteškinja.

Nagrada *Meša Selimović* bila je jako značajna u praktičnom smislu, ali i u ličnom. Do tada sam mislila da je dobivaju „pravi“ pisci, što ja, kao, nisam.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Definitivno su donijele vidljivost, pogotovo Nagrada *Meša Selimović*. Neka dva mjeseca nakon dodjele svakodnevno sam davala intervju. Najednom, bila sam prisutna svuda. Privatno, to mi je bilo jako zamorno, ali prihvatila sam to kao dio posla. Posljedica tih događanja bila je da me je kontaktirao agent iz Londona,

koji je želio da me zastupa. To je dovelo do prevoda. *Kintsugi* je preveden na slovenački, njemački, engleski, mađarski, španski (u Španiji i Meksiku), talijanski i ruski (mada za neku opskurnu kuću, koja mi je platila taj prevod, i nikad poslije ništa od njih ili o njima nisam čula, tako da ne znam ni da li je knjiga izašla).

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Reakcije su bile pozitivne. Pretpostavljam da oni s negativnim mišljenjem to nisu govorili meni. Zanimljivo mi je bilo s mamom. Ona nikako nije znala šta da radi sa svim tim. Valjda je to vezano za činjenice da nikada ne zna šta od mene može očekivati i da joj se, uvjerena sam u to, ono što pišem nimalo ne sviđa. Ona čita puno, ali moja poetika joj je strana i vjerujem nejasna. Tako da je godinama, kada god bih dobila neko priznanje, na njoj bio vidan osjećaj blage panike. Tek kada je 2023. engleski prijevod *Kintsugija* bio u užem izboru internacionalne nagrade *EBRD* uz Pamuka, Tokarčuk, Gospodinova, Drakulić i još neke kojih se ne sjećam, ona je bila van sebe od radosti. Bila sam na nekom putovanju, i ona me zvala, ushićena, izgubljena, da mi kaže kako su ona i njene prijateljice oduševljene, kako ona to ne može da vjeruje. *Pa, Senka, Pamuk, pa stvarno...* :D Čini mi se da je tada konačno odahnula, jer valjda ako mi ime stoji uz Pamuka, možda to i ima nekog smisla, iako je njoj sranje:D

Nakon *Meše*, u Mostaru, iz lokalnih kafana oko moje kuće, dobacuju mi: *Đe si Meša?* Ili još odranije: *Šta ima, pjesniče?* A moji najbliži prijatelji, nakon recepcije mojih knjiga u Srbiji, zovu me: autorka:D

Sve to zajedno jako mi je zabavno.

A kritika je bilo, ne na nagrade, ali jeste na knjige. *Kintsugi* zaista nije imao niti jednu lošu kritiku, ali *Gravitacije* jesu nekoliko. Bilo mi je drago kada sam shvatila da me to zaista ne dira, kao što sam uvijek i vjerovala da će biti. Uvijek bih pročitala, razmislila zašto ta osoba govori to što govori, odlučila da li se slažem ili ne slažem, uglavnom se složila da iz perspektive te osobe to ima smisla, iz moje ne, i zaboravila:D

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

S jedne strane jako mnogo, u smislu potvrde da to što radim možda i ima neki kvalitet. S druge strane, uvijek je bio izražen snažan osjećaj da to ne smije imati nikakve veze sa mnom samom, s mojim identitetom. Nisam sigurna da li znam o čemu se tu tačno radi, da li na nekom podsvjesnom nivou ne mogu prihvatiti uspjeh ili je to racionalno razmišljanje, potreba da ne dozvolim da recepcija utječe na vlastiti odnos prema pisanju; da zadržim određenu nevinost, u pristupu tekstu i dalje ostanem sama, bez pritiska da trebam nadmašiti sebe, biti bolja ili ispuniti nečija očekivanja.

Ili, da još bude gore od svega, možda nisam navikla na dobre stvari, pa kad god se dese, ne mogu da im vjerujem. Tipa, kad sam dobila *Viteškinju*, svi smo otišli na večeru, Ferida i Zvonko su bili tu, svi su slavili, a ja sam kontala: Super, Senka, ali jebo ti sve ovo, trebaš sutra voziti iz Maribora do Mostara, i živa doći kući, radovat ćeš se poslije. Kad sam dobila *Mešu*, nisam sebi dozvolila da pomislim da to nešto zaista znači, da govori bilo šta o meni, insistirala sam (sama sebi) da je to tek jedna stvar koju sam uradila i da moj stvarni život nema nikakve veze s tim. E, sad, jesu li to neki duboko usađeni korijeni patrijarhata, ili moja nespremnost da budem išta što je jedno, jedna etiketa, samo jedan identitet, ne znam. Senka, književnica. Ne, hvala, može u tom kontekstu samo, dok govorim javno, ili primam nagradu. U svim ostalim sferama mog života, to ne igra nikakvu ulogu. Čak ni dok pišem, tada sam samo ja, koja se igram, onako kako to radim cijeli život. Ne znam. Ne razmišljam inače o ovome, tako da očito nemam ni neki pretjerano smislen odgovor.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Na taj prvi konkurs Zija Dizdarević, prijavila sam se sama. Barem tako mislim, iako je moguće da je i tada postojao neko ko me je natjerao da to uradim. Poslovično sam neambiciozna i užasno lijena kada trebam uraditi nešto za sebe. Na sve druge konkurse (*Viteškinja poezije*, *Zija Dizdarević* drugi put, kada sam osvojila

treću nagradu, nisam to navela ranije, jer sam evo do ovog trenutka bila i zaboravila na to, a ne znam ni kada je tačno bilo, možda 2013.), kao i objavljivanje treće zbirke poezije (na prve dvije natjerao me je Alija Kebo – tako što je dolazio svako jutro kod mene da me probudi da bih sjela i prekucala zbirku), dakle, na sve kasnije doslovno me je natjerala Lejla Kalamujić. Ja bih poslušala sve njene komande i zaboravila na njih momentalno. Kada me je Zvonko Radeljković nazvao da mi javi da je pjesma *Dobro je* izabrana da predstavlja BiH na konkursu Vitez, pošto to nije objasnio, nego samo čestitao da mi je pjesma odabrana, ja nisam imala pojma o čemu govori.

Za ostale nagrade nominovana sam na prijedlog izdavača, selektora, ili žirija.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Ne, nije se to nikada desilo. Nisam nikada dobila nagradu koja mi se na bilo koji način činila spornom. Da jeste, ne bih imala problem da to uradim.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Zija Dizdarević i *Viteškinja* su bili anonimno, čini mi se i Fondacija za izdavaštvo, mada nisam sigurna. Tako da, ispada da je prilično podjednako, s tim da su nagrade koje sam dobila anonimno bile na početku karijere. Nakon *Meše* nisam slala svoje tekstove na anonimne konkurse.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

U slučaju nagrade *Meša Selimović* da. Vladimira Arsenića sam znala lično, Faruka Šehića i Milu Stojića također, Perišića i Nikolaidisa do tada nisam. Faruk je bio urednik te knjige, pa je izuzet iz glasanja. Vlada, koji mi je prijatelj, nije glasao za mene, i to nikada ni na jedan način nije bilo sporno. Užasno bi bilo da je dao glas zbog prijateljstva.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Vjerujem da su važne. Ili to zavisi od toga ko šta želi od knji-

ževnosti. Ako želimo da se naše knjige čitaju, vidljivost je važna. Nagrade je donose. Sudeći po mom primjeru donose i prevode. Ne radi se tu ni o kakvim velikim izdavačkim kućama po inostranstvu, niti velikim tiražima, ali svejedno svaki prevod otvori nešto. Nedavno sam provela tri mjeseca na prestižnoj rezidenciji IWP u Iowa Cityju. Bez nagrade i prevoda, to se ne bi desilo. Na osnovu boravka na toj rezidenciji bila sam pozvana da držim radionice kreativnog pisanja mladima na Iowa univerzitetu ovog juna. Ne sjećam se kada sam u nečemu toliko uživala.

Da se razumijemo, od svega toga se ne može živjeti. Srećom, ne moram živjeti od književnosti, u tom smislu sam privilegovana. Ono što intimno dobivam jeste da putujem puno i upoznajem divne ljude, što mi isto daje priliku da povežem autore i autorice koji se inače možda nikada ne bi sreli. To su stvari koje me čine sretnom.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Ne mislim to.

Ne kažem da se ne dešavaju takve stvari, već da mi lično unošenje paranoje, opravdane ili ne, u procese žiriranja nije zanimljivo. Već imam sasvim dovoljno godina da znam da je broj bitki koje možemo voditi jako ograničen, kao i da one koje odaberemo treba voditi pametno. Bilo kojem **žiriju odabranom od strane bilo koje institucije povjereno je da glasa prema svom nahođenju. Kada se nekome ne sviđa odluka može vrištati do sudnjeg dana, ništa se neće promijeniti. To mi se čini kao nepotrebno trošenje energije. Ako govorimo o nenagrađivanju žena u književnosti, umjesto izvikivanja: nepravda! radije ću raditi promjene tamo gdje mogu; promovišem žene na *Stranama*, pogotovo mlade autorice, prihvatam uređivati knjige autorica i bez honorara, preporučujem autorice kad god mi se za to ukaže prilika, itd. Što žene budu prisutnije u književnosti, na sve moguće načine, to će ih više biti i nagrađivanih, i u žirijima, i u konačnici doći ćemo do ravnopravne pozicije.**

Znam da ovo nije bilo pitanje, ali činilo mi se važnim za reći.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

U javnoj sferi ne. Bilo je komentara po mrežama, i iza leđa, ali nikada me to nije doticalo. To što se nekome ne sviđa ono što pišem zaista ne doživljam lično. Čak i kada govore zlobne stvari. Znam da je jedan pisac izjavio da se rak nije nikome isplatio kao meni. Nije me to povrijedilo. Mislim da se u konačnici nije ni bavio sa mnom, nego sam sa sobom. Mada, možda je to na neki način i istina. Sjećam se da sam se smijala kada sam to čula i rekla: hajde, nek je i rak jednom za nešto dobar.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja drugih književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Da, nekoliko puta. Za nagrade: *Zuko Džumhur*, *Slovo Gorčina*, *Meša Selimović* i kad me u Mostaru uspiju natjerati, svakih nekoliko godina, za Prosvjetin konkurs za mlade pjesnike. Mislim da je to to, ako nisam nešto zaboravila. Sviđa mi se dio kada čitam, tako sam natjerana pročitati stvari koje možda inače ne bih, i razmišljanje o pročitanoj. Dio sa žiriranjem mi ne prija, pojavi se pristrasnost, najednom silno želimo da „naš“ kandidat pobijedi, sve se odmakne od književnosti. Mada, nisam nijednom primijetila bilo kakvu nepravednost, s tim da nikada nisam ni ulazila u problematiku zašto neko glasa tako kako glasa, nije mi se činilo da imam pravo to propitivati, niti da bilo ko treba propitivati moj izbor. Jedino na čemu jesam insistirala je da svako mora sve pročitati, i na jednom od tih žiriranja su zato govorili da sam teška i naporna:D

TANJA STUPAR TRIFUNOVIĆ (1977)

Svaka nagrada je bila kao bodrenje jer čovjek na književnom putu često posustane

Koje nagrade i/ili potpore/stipendije / rezidencije si dobila za svoju književnost? (Da li su one lokalne, regionalne, međunarodne? U kojoj životnoj dobi si nagrađena?)

Književne nagrade sam počela dobijati u dobi od trideset godina, slično je i sa rezidencijalnim programima. U posljednjih deset godina (što odgovara dobi od 36 do 46 godina) svog književnog rada dobila sam neke od značajnih književnih nagrada.

Spisak nagrada i rezidencija je urađen od novijih ka ranijima.

Nagrade:

2023. Nagrada za najbolju knjigu poezije na srpskom jeziku objavljenu u 2022. *Vasko Popa* za knjigu pjesama *Zmijštak*

2020. Vitalova nagrada *Zlatni suncokret* za najbolju knjigu objavljenu u 2019. Radi se o knjizi *Otkako sam kupila labuda*

2019. *Risto Ratković*, regionalna nagrada za najbolju knjigu poezije objavljenu na c/s/b/h jeziku objavljenu u 2018. Radi se o knjizi *Razmnožavanje domaćih životinja*

2018. *Milica Stojadinović Srpkinja* za najbolju knjigu ženskog autora na srpskom jeziku objavljenu u 2017/18. godini za knjigu *Razmnožavanje domaćih životinja*

2016. *European Literature Prize (EUPL)* za knjigu *Satovi u majčinoj sobi*

2009. Nagrada *Fra Grgo Martić* za najbolju knjigu poezije u rukopisu. Riječ je o knjizi *Glavni junak je čovjek koji se zaljubljuje u nesreću*

2008. Nagrada *UniCredit banke* za najbolju knjigu objavljenu u BiH u 2007/2008. za knjigu *O čemu misle varvari dok doručkuju*. Knjiga se našla se u užem izboru za *Književnu nagradu za Istočnu i Jugoistočnu Europu (CEE Literature Award)* u okviru koje sam nagrađena jednomjesečnim rezidencijalnim boravkom u Beču).

Rezidencije:

2023. Kuća za pisce, Pazin

2019. Artist in residence program, Casa Mediterraneo, Alikante

2018. From Skopje with love, Artist in residence program, Traduki network, program for East-European writers, Skoplje, Makedonija

2017. Artist in residence program, Literary society Krokodil & Traduki Network, Germany, Beograd, Srbija

2017. Museum Quartier, Artist in residence program, Vienna, Austria

2017. AIR program Novo Mesto, Publishing house Goga and Traduki network, Germany, Novo Mesto, Slovenia

2008. AIR program, Kultur Kontakt, Vienna, Austria

Da li ti je neka od njih bila posebno značajna i zašto?

Nagrade sam doživljavala kao podstrek i ohrabrenje i u tom smislu je svaka bila kao bodrenje jer čovjek na književnom putu često posustane, tako da su nekako nailazile baš u tim trenucima zapitanosti i kolebanja. Kao, u profesionalnom smislu značajnije

nagrade, mogla bih izdvojiti *Evropsku nagradu za književnost* (EUPL) za roman *Satovi u majčinoj sobi* jer je romanu donijela vidljivost i brojne prevode i Vitalovu nagradu *Zlatni suncokret* za najbolju knjigu objavljenu na srpskom jeziku u toj godini. Sa druge strane, u nekom intimnom, ličnom smislu značajna mi je bila Nagrada *Vasko Popa* za najbolju knjigu poezije jer je Popa još od školskih dana moj omiljeni pjesnik, pjesnik koji mi je otvorio vrata poezije na jedan drugačiji način i samim tim je jedan od za mene bitnih pjesničkih uzora. Osim toga, prvo sam počela pisati poeziju i to je bila za mene draga potvrda mom pjesničkom radu sa imenom pjesnika kojem sam se divila i divim.

Koliko su ti konkretno nagrade (ili nagrada) bile korisne za afirmaciju, šta su ti donijele?

Nagrade imaju svoju praktičnu stranu i svakako su bile korisne za afirmaciju - uticale su na veću mogućnost prevoda, više poziva na književna gostovanja i mogućnost dobijanja rezidencijalnih programa.

Kakva je bila reakcija na nagradu tvoje okoline (kolega i kolegica, prijatelja i prijateljica, porodice, čitatelja i čitateljica, kritike)?

Pozitivna i podržavajuća.

Šta je vanjska valorizacija značila za tebe i tvoj doživljaj sopstvenog pisanja?

Značila je puno jer sam u početku svog književnog rada kao i svaki početnik trebala takvu vrstu potvrde i prepoznavanja.

Da li si se prijavljivala sama ili je za tebe to činio neko drugi (izdavač, urednik ili urednica, prevoditelj ili prevoditeljica...)? U slučajevima kad si se prijavljivala sama, šta je bio tvoj motiv (novac, vidljivost, afirmacija, potvrda sopstvenog talenta...)?

Najčešće je to činio izdavač, ali u nekim slučajevima sam i sama slala svoje radove, pogotovo kad je riječ o konkursima za rukopis knjige. Što se tiče samih motiva rekla bih da su to svi ovi pobrojani, da je to obično više isprepletenih motiva.

Da li si nekad morala odbiti neku nagradu i, ako jesi, zašto?

Nisam.

Da li si češće nagrađivana na anonimnim konkursima ili kad su članovi i članice žirija znali koga ocjenjuju? Ili podjednako? Možeš li prokomentarisati taj omjer?

Nagrađivana sam i na jednim i na drugim. Teško je uspostaviti omjer jer puno češće sam učestvovala na konkursima gdje se ocjenjuje već objavljena knjiga nego rukopis ili dio rukopisa, pa sam samim tim češće i nagrađivana za već objavljenu knjigu pod svojim imenom.

Da li si lično poznavala ljude iz žirija koji ti je dodijelio nagradu?

Kod nekih nagrada jesam, kod većine nisam.

Smatraš li da su književne nagrade važne ili ne i zašto?

Smatram da jesu važne jer pomažu afirmaciji knjiga i književnosti. Suštinski bi trebale biti raznovrsnije i ohrabrivati različite književne stilove i glasove.

Misliš li da ti je nekad nanesena nepravda prilikom dodjele nagrade i, ako jeste, možeš li objasniti okolnosti pod kojima se to desilo?

Prilikom dodjele nagrade Udruženja književnika Republike Srpske za najbolju knjigu te godine predsjednica udruženja koja imenuje žiri nagrade dobila je pomenutu nagradu. Mislila sam da smo time drugi kandidati i ja oštećeni i reagovala sam javno na tu činjenicu.

Da li je tvoja nagrada izazvala neke negativne i neugodne reakcije ili komentare?

Ne. Makar nisu stigli do mene.

Da li si sama nekad bila uključena u proces nagrađivanja književnika i književnica? Možeš li reći nešto o tom iskustvu? Da li si osjećala da je proces pravedan?

Jesam, u više navrata. Prilikom odabira nagrađenih autora rukovodila sam se isključivo tekstom i njegovom književnom

vrijednošću i insistirala na tom. U većini slučajeva proces odlučivanja je bio preveden, a kad bih osjetila da nije insistirala bih da zadržimo profesionalnost i da bude i do sada je uspijevalo. U suprotnom bih izašla iz žirija, a do sad to nisam morala učiniti.

Pogovor i zahvale

Knjiga *Lovorike za žensku glavu: Rodna dimenzija književnog nagrađivanja u Bosni i Hercegovini* nastala je u okviru druge, istraživačke, faze projekta pod nazivom **Trudbenice u kulturi** realiziranog u okviru velikog regionalnog projekta *Uvođenje rodne perspektive na univerzitete* (UNIGEM), koji ispred Univerziteta u Sarajevu implementiraju Univerzitetski gender resursni centar (UNIGeRC) i TPO Fondacija.

Trudbenice u kulturi zamislile smo kao svojevrsne male ženske turbine (lat. turbo, genitiv turbines: vihor, vrtlog) koje generiraju energiju neophodnu za pokretanje, osnaživanje i ohrabivanje žena u polju kulture u BiH i za kritičko preispitivanje vrednovanja njihovog rada.

U mnogim granama umjetnosti žene tradicionalno imaju status uljeza koji u njima, u najboljem slučaju, gostuju. U praksi, naravno, postoji mnoštvo izuzetnih djelatnica u kulturi, stoga smo ovu seriju tribina u januaru 2024. pokrenule duboko uvjerenе da je iznimno važno raditi na promjeni javne percepcije umjetnica. Željele smo da pokrenemo izgradnju novih solidarnih veza među samim trudbenicama u kulturi, ali i da stvorimo pretpostavke za buduće mapiranje značajnih djelatnica u savremenoj bosansko-hercegovačkoj umjetničkoj produkciji.

U prvoj fazi, u periodu od januara do juna 2024. godine, u prostoru Galerije Manifesto u Sarajevu, održano je šest tribina. Kroz ovu seriju javnih razgovora nastojale smo da stvorimo priliku za razmjenu iskustava književnica, vizuelnih umjetnica, muzičarki, producentica i poduzetnica u polju kulture -iskusnih profesionalki, ali i mladih žena koje tek počinju svoju afirmaciju.

Bilo nam je veliko zadovoljstvo i čast što smo u, relativno kratkom periodu, mogle da predstavimo izvanredne trudbenice i umjetnice. Na prvoj tribini sudjelovale su glumica **Selma Alispahić** i književnica **Lamija Bagagić**, s kojima smo razgovarale o izazovima koje je majčinstvo donijelo za njihov umjetnički rad. Učesnice druge tribine bile su **Anela Hakalović**, **Marina Đapić** i **Adna Muslija** koje su govorile o ženskom poduzetništvu u polju kulture. Na sljedećoj tribini ugledne profesorice s Muzičke akademije UNSA i muzičarke **Belma Alić** i **Belma Šarančić** zajedno s dirigenticom **Tijanom Vignjević** ponudile su odgovore na pitanje da li je muzika muški posao. Na posljednjoj tribini razgovarale smo o radiju kao specifičnom mediju umjetničke ekspresije i feminističkog angažmana s dramaturginjom, pjesnikinjom i urednicom **Selmom Dizdar** i radio novinarkom i urednicom **Ines Baždalić**. Ujedno, u okviru dvije specijalne tribine predstavile smo umjetnički rad fotografkinje **Imrane Kapetanović** i prve bh. filmske producentice i profesorice na Akademiji scenskih umjetnosti UNSA **Amre Bakšić Čamo**.

Sve učesnice ovih tribina nerado su govorile o vlastitim postignućima. Premda predano i neprestano rade na obnovi i izgradnji javnog dobra u kulturi, istovremeno postižući izvanredne rezultate, sve one su izuzetno skromne i pokazivale su nelagodu dok smo njihov rad javno predstavljale i ukazivale na vrijednost njihovog doprinosa. Svjesne privilegije da rade poslove u koje neizmjerljivo vole, neke od njih su tek tokom razgovora donekle osvijestile problem rodnog jaza i neravnopravnosti u umjetnosti kojom se bave. Na temelju razgovora zaključile smo da i ove žene, kao pripadnice nove generacije bh. umjetnica i kulturnih radnica, vjeruju da je umjetnost univerzalna i da nadilazi sve podjele pa tako i one rodne, usprkos tome što je svaka učesnica iskusila ili svjedočila nekim oblicima rodne diskriminacije i nejednakog tretmana.

Ovom prilikom želimo svakoj od njih da se još jednom zahvalimo što su s nama podijelile svoja iskustva, ali i snove i vizije razvoja bh. kulture.

Kao autorice koje rade već niz godina u polju književnosti, smatrale smo da je važno da ukažemo na rodni jaz u polju bh. književnosti i da plediramo za bolje uvjete rada ali i bolju vidljivost i valorizaciju rada bh. književnica. Stoga smo se odlučile da

ovu knjigu posvetimo, kod nas još uvijek neistraženoj temi rodnog jaza u okviru književnog nagrađivanja u BiH.

Kratko i bolno 20. stoljeće u povijesti bh. kulture i književnosti ostat će zapamćeno kao period rađanja i afirmacije ženske književne kulture ali i kao stoljeće u kojem nijedna bh. književnica nije dobila javno priznanje za životno djelo.

Svjesne problema rodnog jaza u polju kulture i književnosti, željele smo pokazati njegovu veličinu barem u segmentu kulture književnog nagrađivanja. Toleriranjem i/ili ignoriranjem rodne nejednakosti, diskriminacije, a ponekad i nasilja u polju kulture i umjetnosti ostajemo zarobljeni prevaziđenim modelima mišljenja i djelovanja. Smatramo da je kultura složeno interaktivno polje djelovanja u kojem moramo osigurati da svi imaju ista prava, prilike i mogućnosti sudjelovanja. Stoga samo zajedno možemo mijenjati postojeće politike književnog nagrađivanja. Barem u književnosti moramo ići preko rodnih, rasnih, klasnih i svih drugih podjela, stvarajući *književnu republiku* u kojoj su svi ljudi baš kao i sve književne vrste ravnopravni i ravnopravne i dobrodošli i dobrodošle.

Posebne zahvale upućujemo **Adni Musliji** koja je dala vizuelni identitet *Trudbenicama* ali i naslovnici ove knjige, kao i **Mireli Rožajac-Zulčić** koja je upotpunila studiju stručnom izradom registra imena i pojmova. Zahvalne smo također **Zilki Spahić-Šiljak** koja je od početka prepoznala značaj ovog projekta i podržala nas u njegovoj realizaciji.

Hvala i našim književnicama koje su pristale da sudjeluju u razgovorima o književnim nagradama i tako nam dale dragocjene uvide u ovu temu.

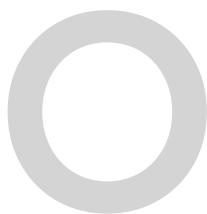
L iteratura

1. Alvis, Cole; Falck, Joanna i McQueen, Lynn. „Achieving Equity in Canadian Theatre: A Report with Best Practice Recommendations.“ 2015.
2. Avlijaš, Sonja et al. *Gender pay gap in the Western Balkan countries: evidence from Serbia, Montenegro and Macedonia*. FREN-Foundation for the Advancement of Economics, 2013.
3. Becker, Howard S. „Art as collective action.“ *The Sociology of Art: A Reader* (2003): 39-85.
4. Begagić, Lamija. „Nomen est omen: čitajući nazive osnovnih škola u BiH: nije za žensko škola“ 2019. Dostupno na web-stranici: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/nije-za-zensko-skola/>
5. Benini, Milena. „Zar vam nije dosta to što ste žene? Žene u hrvatskom sf-u“ *Treća 2 IX* (2007): 76-85.
6. Baffes, John i Vamvakidis, Athanasios. „Are you too young for the Nobel Prize?“ *Research Policy* 40.10 (2011): 1345-1353.
7. Alikadić, Bisera. „Bila sam ružno pače, ali ću postati labud ili vrana.“ *Novi Izraz* 73-74 (2019): 146-151.
8. Bogojević, Maja. *Cinematic gaze, gender and nation in Yugoslav film: 1945-1991*. Univerzitet Donja Gorica, Fakultet umjetnosti, 2013.
9. Bourdieu, Pierre. *The Field of Cultural Production*. Polity Press, 1993.
10. Bourdieu, Pierre. *Masculine domination*. Polity Press, 2001.

11. Bourdieu, Pierre. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge, 2017.
12. Burroway, Janet. *Imaginative Writing: The Elements of Craft*. Pearson, 2019.
13. Casanova, Pascale. *The World Republic of Letters*. Harvard University Press, 2012.
14. Dane, Alexandra. *Gender and Prestige in Literature*. Contemporary Australian Book Culture. Palgrav Macmillan, 2020.
15. Demoor, Marysa; Saeys, Frieda i Lievens, Sigfried. „And the winner is?: Researching the relationship between gender and literary awards in Flander, 1981-2000.“ *Journal of Gender studies* 17.1(2008):27-39.
16. De Nooy, Wouter. „Gentlemen of the jury...: The features of experts awarding literary prizes.“ *Poetics* 17.6 (1988): 531-545.
17. Ekelund, Bo G. i Börjesson, Mikael. „The Shape of the Literary Career: An Analysis of Publishing Trajectories.“ *Poetics* 30 (2002):341-346.
18. English, James F. *The economy of prestige: Prizes, awards, and the circulation of cultural value*. Harvard University Press, 2005.
19. Guillory, John. *Cultural capital: The problem of literary canon formation*. University of Chicago Press, 1993.
20. Holmes, Diana. „Literary Prizes, Women, and the Middlebrow.“ *Contemporary French Civilization* 3-4 (2016):437-488.
21. Horvat, Stjepan. *Književne nagrade u Republici Hrvatskoj*. Diplomski rad. Univ. Josip Juraj Strossmayer u Osijek, Fakultet humanističkih i društvenih znanosti, 2017.
22. Idrizović, Muris i Jeknić, Dalibor. *Književnost za djecu u Jugoslaviji*. Književna zajednica Drugari, 1989.
23. Lauzen, Martha M. „It’s a man’s (celluloid) world, even in a pandemic year: Portrayals of female characters in the top US films of 2021.“*The Center for the Study of Women in Television and Film*.(2022) Tekst je dostupan na web-stranici: <https://womenintvfilm.sdsu.edu/wpcontent/uploads/2022/03/2021-Its-a-Mans-Celluloid-World-Report.pdf>

24. Marković, Tomislav. „Srbija – svjetski rekorder po broju književnih nagrada”. Aljazeera Balkans. 17.3. 20027. Dostupno na web-stranici <https://balkans.aljazeera.net/teme/2017/3/25/srbija-svjetski-rekorder-po-broju-knjizevnih-nagrada>
25. Matamoros, Isabelle. „Woman readers and women’s reading in Europe”, *Encyclopédie d’histoire numérique de l’Europe* [online], 22/06/2000. Dostupno na web-stranici: <http://ehne.fr/en/node/12377>
26. Goff, Martyn. „Literary Prizes: Big Money and Glamour for Some.” *Logos* 2.3 (1991): 150-153.
27. Mikić, Hristina. „Gender (in) equality in the creative industries: Insights from Serbia.” *Global Perspectives on Women’s Leadership and Gender (In) Equality* (2020): 93-115.
28. Miller, Diana L. „Gender and the Artist Archetype: Understanding Gender Inequality in Artistic Careers.” *Sociology Compass* 10.2 (2016):119-131.
29. Miller, Diana L. „Symbolic Capital and Gender: Evidence from Two Cultural Fields.” *Cultural Sociology* 8.4 (2014):462-482
30. Peters, Bobby. „The Impact of Literary Awards on Reader Perception and Book Sales.” *European Journal of Literature Studies* 1.1 (2023):49-60.
31. Ridgeway, Cecilia L. *Framed by Gender: How Gender Inequality Persists in the Modern World*. Oxford University Press, 2011.
32. Rosić, Tatjana. *Mit o savršenoj biografiji*. Institut za književnost i umetnost, 2008.
33. Russ, Joanna. *How to suppress women’s writing*. University of Texas Press, 2018.
34. Squires, Claire i Marsden, Stevie. „The first rule of judging club...: Inside the Saltire Society Literary Awards.” *Journal of Cultural Analysis and Social Change* 4.2 (2019) <https://doi.org/10.20897/jcasc/6354>
35. Squires, Claire. *Marketing literature: The making of contemporary writing in Britain*. Palgrave Macmillan, 2007.

36. Tomašević, Nives i Horvat, Jasna. *Nevidljivo nakladništvo*. Naklada Ljevak, 2012.
37. Tuchman, Gaye i Fortin, Nina E. „Fame and Misfortune: Edging Women Out of the Great Literary Tradition.” *American Journal of Sociology* 90, 1 (1984): 72-96.
38. Weinberg, Dana B. i Kapelner, A. Comparing gender discrimination and inequality in indie and traditional publishing. (2018) PLoS ONE 13(4): e0195298. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0195298>
39. Winegarten, Renee. „The Nobel prize for literature.” *American scholar* 63.1(1994):63-75.
40. Waldfogel, Joel. „The welfare effect of gender-inclusive intellectual property creation: Evidence from books.” No. w30987. *National Bureau of Economic Research*, 2023.
41. Vincent, Caitlin; Coles, Amanda i Vincent, Jordan Beth. „Opera-ting on inequality: gender representation in creative roles at The Royal Opera.” *Cultural Trends* 31.3 (2021):205–221. doi: 10.1080/09548963.2021.1966295.

autoricama

Adisa Bašić (1979) docentica je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke, a u fokusu su joj poezija, kritika i kreativno pisanje. Na Univerzitetu u Grazu doktorirala je sa temom „Komički pristup erotskoj ljubavi u izabranoj južnoslavenskoj lirici“. Rad je nagrađen kao najbolja slavistička disertacija u Austriji i objavljen 2021. godine u izdanju Filozofskog fakulteta u Sarajevu pod naslovom *Erosova manufaktura*. Autorica je pet zbirki pjesama – *Havine rečenice* (Omnibus, 1999), *Trauma-market* (Omnibus, 2004), *Promotivni spot za moju domovinu* (Dobra knjiga, 2010), *Motel neznanih junaka* (Dobra knjiga, 2014) i *Košćela* (Planjax, 2021) – kao i knjige priča *A ti zaključaj* (Buybook, 2017). Njena poezija uvrštena je u brojne antologije i panorame novijeg bosanskohercegovačkog i evropskog pjesništva. Članica je P.E.N. Centra u BiH. Živi u Sarajevu i u hercegovačkom selu Aladinići.

Ajla Demiragić (1976) vanredna je profesorica na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Na Odsjeku za komparativnu književnost i informacijske nauke predaje predmete iz oblasti teorije književnosti, te feminističkih književnih teorija i rodni studija. Članica je Vijeća doktorskog studija na Katedri za komparativnu književnost. Pored angažmana na matičnom fakultetu, radila je i kao suradnica na Interdisciplinarnim postdiplomskim rodnim studijama Univerziteta u Sarajevu. Članica je Vijeća i Savjeta za rodnu ravnopravnost UNSA, P.E.N. Centra u BiH, te uredništva časopisa *Novi izraz*. Objavila je preko trideset

znastvenih radova u domaćim i inozemnim publikacijama i časopisima. Zajedno s Marinom Katnić-Bakaršić i Almirom Bašovićem uredila je zbornik *Život, narativ, sjećanje: prof. dr. Nirman Moranjak-Bamburać (1954-2007)*. (Sarajevo: Filozofski fakultet, 2017). Kao znanstvena istraživačica sudjelovala je u realizaciji projekta "Žene u bosanskohercegovačkoj književnoj tradiciji: rad na građi baštinskih institucija u Kantonu Sarajevo" (2018/2019). Autorica je knjige *Ratni kontranarativi bosanskohercegovačkih spisateljica*. (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2018.) Njeni znanstveni interesi usmjereni su prevashodno na feminističke teorije, ginokritiku, teorije roda, teorije pripovijedanja, te povijesno-kulturološka istraživanja književnosti koju su pisale žene.

R egistar pojmov a i imena

A

Abadžija, Maja, 32

Accademia della Crusca, 23

Akumulirana društvena moć, 59

Aleksijevič, Svetlana Aleksandrovna, 24

Alija Isaković v. književne nagrade

Alikadić, Bisera, 48, 49, 58, 61, 64, 69

Andrijašević, Marija, 31

Anka Topić v. književne nagrade

Antun Branko Šimić v. književne nagrade

Arhetip umjetnika, 21

Asotić, Selma, 14, 49, 58, 63, 68, 70, 72, 73, 75, 119

Astrid Lindgren v. književne nagrade

Atwood, Margaret, 29

B

Baileys Women's Prize for Fiction v. književne nagrade, *Women's Prize for Fiction*

Baničević, Morea, 30

Bastašić, Lana, 14, 28, 58, 63, 68, 71, 75

Bašić, Adisa, 13, 31

Bazdulj Hubijar, Nura, 31

Begagić, Lamija, 10, 14, 58, 63, 67, 72, 73, 91

Bela Šubić, Anastazija, 73

Benić, Gordana, 29

Benini, Milena, 30

Biga, Vesna, 29

Bijelić, Tatjana, 50

Blandiana, Ana, 29

Blažević, Magdalena, 14, 31, 58, 63, 67, 74, 76, 105

Bodrožić, Ivana, 58, 74

The Booker v. književne nagrade

Bosanski stećak v. književne nagrade

Brbora, Katarina, 30

Brlić-Mažuranić, Ivana, 10

Buck, Pearl, 24

Bugojanska vaza v. književne nagrade

C

Cervantes v. književne nagrade

Č

Članovi/članice žirija v. žiri

Čučkova knjiga v. književne nagrade

Čuvidina, Umihana, 10

Ć

Ćirjanić, Gordana, 28

D

Deledda, Grazia, 24

Desanka Maksimović v. književne nagrade

Deutscher Buchpreis v. književne nagrade

Dimić, Ivana, 28

Diskriminacija, 27, 74, 82, 100

- pozitivna diskriminacija, 28, 73

- rodna diskriminacija, 7, 12, 18, 20, 21, 26, 32, 36, 70, 80

Dr. Esad Sadiković v. književne nagrade

Duffy, Carol Ann, 29

Duraković, Ferida, 14, 58, 64, 73, 74, 86

25. novembar v. književne nagrade

E

Ekonomska dobit, 19, 62, 63, 64, 78

Ekonomski kapital v. ekonomska dobit

Ernaux, Annie, 24

F

Femina v. književne nagrade

Feministička teorija stajališta, 12

Festival, 58, 65, 79

Finansijska dobit v. ekonomska dobit

Fra Grgo Martić v. književne nagrade

Fra Ivan Frano Jukić v. književne nagrade

Fra Martin Nedić v. književne nagrade

Francuska akademija, 23

Fric v. književne nagrade

G

Gjoni, Svjetlana, 31

Glück, Louise Elizabeth, 24

Godišnja nagrada Društva pisaca BiH v. književne nagrade

Goetheova internacionalna nagrada grada Frankfurta (Goethepreis der Stadt Frankfurt) v. književne nagrade

Goncourt v. književne nagrade

Goranov vijenac v. književne nagrade

Gordimer, Nadine, 24

Govedić, Nataša, 30

Grah za Iliju Ladina v. književne nagrade

H

Hartmann, Irena, 30

Hasan Kaimija v. književne nagrade

Haver, Fadila Nura, 50

Hrvatski stećak v. književne nagrade

Hugo v. književne nagrade

I

Ingeborg Bachmann v. književne nagrade

Izdavačka industrija v. izdavaštvo

Izdavaštvo, 7, 18, 50, 58, 68

- izdavačka kuća, 13, 17, 18, 24–25, 31, 33, 36

- izdavač, 14, 21, 27, 33, 36, 58, 59, 64, 65, 66, 72

J

Jagić, Dorta, 29

Janko Polić Kamov v. književne nagrade

Jelinek, Elfride, 24

K

Kacić, Zlata, 29

Kahrović Posavljak, Amila, 43

Kalamujić, Lejla, 14, 32, 50, 51, 58, 70, 101

Kanon, 9, 18, 25, 43

Kanonizacija, 18

Kapidžić Hadžić, Nasiha, 64, 73

Kapital

- ekonomski v. ekonomska dobit

- kulturni 9, 19, 58

- simbolički, 19, 38, 58, 77

Kešetović, Selma, 50

Književna afirmacija, 9, 12, 17, 32, 36, 50, 53, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 72, 79

Književna nagrada Andrićevih dana v. književne nagrade

Književna nagrada naklade ZORO v. književne nagrade

Književna vrijednost, 17, 22, 54, 57, 62, 67, 79, 109

Književne nagrade

- *Alija Isaković*, 42

- *Anka Topić*, 36, 37, 38, 73

- *Antun Branko Šimić*, 37, 42, 45, 53

- *Astrid Lindgren*, 63

- *The Booker*, 19, 25, 26

- *Bosanski stećak*, 38, 42, 48, 69

- *Bugojanska vaza*, 42, 53

- *Cervantes*, 26

- *Čučkova knjiga*, 43, 47, 110

- *Desanka Maksimović*, 29

- *Deutscher Buchpreis*, 25

- *Dr. Esad Sadiković*, 42, 53

- *25. novembar*, 36, 37, 40, 41, 49, 53, 60

- *Femina*, 26

- *Fra Grgo Martić*, 36, 37, 42, 50, 54

- *Fra Ivan Frano Jukić*, 42, 50

- *Fra Martin Nedić*, 42, 54, 92

- *Fric*, 31, 58

- *Godišnja nagrada Društva pisaca BiH*, 37, 39, 44, 69
- *Goetheova internacionalna nagrada grada Frankfurta*, 25
- *Goncourt*, 26
- *Goranov vijenac*, 29
- *Grah za Iliju Ladina*, 50, 92
- *Hasan Kaimija*, 42, 44, 54
- *Hrvatski stećak*, 42, 44, 53
- *Hugo*, 27, 30
- *Ingeborg Bachmann*, 26
- *Janko Polić Kamov*, 30
- *Književna nagrada Andrićevih dana*, 36, 38, 42
- *Književna nagrada naklade ZORO*, 37, 50, 101, 103
- *Kočičeva knjiga*, 42
- *Kočičeva nagrada*, 39, 42, 44, 46, 53
- *Kočičevo pero*, 37
- *Kolja Mićević*, 36, 42
- *Krešimir Šego*, 42
- *Mak Dizdar*, 42, 47, 54, 72, 75, 114
- *Mali princ*, 38
- *The Man Booker International*, 25
- *Meša Selimović*, 57, 67, 74, 125, 128
- *Milenko Stojičić – najgladnija knjiga na svijetu*, 37, 38, 42
- *Miodrag Žalica*, 42, 47, 54
- *Nagrada za najbolji neobjavljeni dramski tekst na hrvatskom jeziku za autore do 35 godina*, 42
- *Nagrada za najbolju dramaturgiju Ljubica Ostojić*, 47
- *Nedžad Ibrišimović*, 42
- *Nike*, 26

- *Nobelova nagrada za književnost*, 19, 22, 24, 25, 26
 - *Njegoševa nagrada*, 30
 - *Petar Miloš*, 42
 - *Planjaxova nagrada Dječiji osmijeh*, 37
 - *Planjaxova nagrada Nafa Bukvić*, 38, 51
 - *Planjaxova nagrada za najbolju knjigu poezije u BiH*, 37, 50
 - *Preporodova nagrada za nauku, umjetnost i književnost*, 37, 49
 - *Pulitzerova nagrada za književnost*, 25
 - *Sfera*, 30
 - *Skender Kulenović (Bosanski Petrovac)*, 42, 45, 69
 - *Skender Kulenović (Književni susreti na Kozari, Prijedor)*, 42, 45
 - *Slovo Podgrmeča*, 42, 53
 - *Sovica*, 42
 - *Stazama djetinjstva*, 38
 - *Strega*, 26
 - *Svetozar Ćorović*, 42
 - *Štefica Cvek*, 32
 - *Šušnjar*, 42, 53
 - *Tportalova nagrada*, 30–31, 63
 - *V.B.Z. književna nagrada*, 31
 - *Velika nagrada Ivo Andrić*, 39, 40, 42, 46, 52
 - *Vladimir Nastić*, 42
 - *Zija Dizdarević*, 42, 54, 61, 91, 97, 105, 108, 124, 127, 128
 - *Zlatna sova*, 42
 - *Zlatni suncokret*, 30, 131, 133
 - *Zlatni vijenac poezije*, 29
 - *Women's Prize for Fiction*, 27
- Književne nagrade, međunarodne, 8, 23, 25

Književne nagrade, nacionalne, 20, 24

Književne nagrade, prestižne, 19, 20, 24, 27

Književne nagrade, visokorangirane v. književne nagrade, prestižne

Književne večeri, 60

Književni prvijenac, 17, 36, 38, 47, 51

Kočićeva knjiga v. književne nagrade

Kočićeva nagrada v. književne nagrade

Kočićevo pero v. književne nagrade

Kolja Mićević v. književne nagrade

Komentar, negativni, 76

Kordić, Ivan, 48

Kragujević, Tanja, 29

Krešimir Šego v. književne nagrade

Krilović, Branka, 28

Kriterij

- estetski, 20, 22, 54

- selekcije i ocjene, 18, 19, 22, 29, 37, 38,

Kulturni kapital v. kapital, kulturni

Kurilić, Vesna, 30

L

Lagerlöf, Selma, 24

Laureatkinja/laureat, 9, 12, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 31, 38, 39, 79

Lazić, Radmila, 29

Lengold, Jelena, 28

Lessing, Doris, 24

Lovrić, Suzana, 50

M

Mak Dizdar v. književne nagrade

Maksimović, Desanka, 29

Mali princ v. književne nagrade

The Man Booker International v. književne nagrade

Manojlović, Sonja, 29

Marić, Senka, 14, 58, 63, 69, 70, 75–76

Marić-Šarić, Senka v. Marić, Senka

Marković, Jelena, 31

Marković, Milena, 28

Medijska vidljivost, 8, 18

Medijsko izvještavanje, 13, 50, 52, 55, 56

Melvinger, Jasna, 29

Meša Selimović v. književne nagrade

Milenko Stojičić – najgladnija knjiga na svijetu v. književne nagrade

Milišić, Lamija, 31

Minjon, Milica, 64

Miodrag Žalica v. književne nagrade

Mistral, Gabriela, 24

Moranjak Bamburać, Nirman, 73

Morejón, Nancy, 29

Morrison, Toni, 24

Mrazović, Milena, 73

Mujkić, Naida, 43

Mulić, Snježana, 50

Müller, Herta, 24

Munro, Alice, 24

Musabegović, Jasmina, 73

Muzaferija, Gordana, 73

Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, 52, 82

N

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, 52, 82

Nacionalna podjela, 75

Nagrada za najbolji neobjavljeni dramski tekst na hrvatskom jeziku za autore do 35 godina v. književne nagrade

Nagrada za najbolju dramaturgiju Ljubica Ostojić v. književne nagrade

Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 82

Nedžad Ibrišimović v. književne nagrade

Nepravda, 58, 74, 75

Neravnopravan status, 11, 12

Nike v. književne nagrade

NIN-ova nagrada za najbolji roman godine na prostoru Srbije v. književne nagrade

Novčane nagrade, 13, 19, 26, 37, 51, 54, 56, 59, 68, 72, 80

Novčani dio nagrade v. novčane nagrade

Novčani iznos nagrade v. novčane nagrade

Nobelova nagrada za književnost v. književne nagrade

Nj

Njegoševa nagrada v. književne nagrade

O

Olujić, Grozdana, 28

Orange Prize for Fiction v. književne nagrade, Women's Prize for Fiction

Ostojić, Ljubica, 64

P

Pajević, Anita, 43

Papo Bohoreta, Laura, 73

Parun, Vesna, 29

Patrijarhalno društvo v. patrijarhat

Patrijarhat, 57, 71, 74, 80

Pavleković, Nikolina, 30

Pavličić, Zrinka, 30

P.E.N. Centar u BiH, Odbor za spisateljice, 31–32

- *Ženska čitaonica*, 31

Peregrin, Srebrenka, 30

Perković, Mihaela Marija, 30

Perlić, Vladana, 43

Petar Miloš v. književne nagrade

Petlevski, Sibila, 31

Planjaxova nagrada Dječiji osmijeh v. književne nagrade

Planjaxova nagrada Nafa Bukvić v. književne nagrade

Planjaxova nagrada za najbolju knjigu poezije u BiH v. književne nagrade

Pobunjene čitateljke, 31, 32

politička instrumentalizacija književnosti, 53, 56

Preporodova nagrada za nauku, umjetnost i književnost v. književne nagrade

Pulitzerova nagrada za književnost v. književne nagrade

R

Radović, Tanja, 30

Raičević Knežević, Olja, 31

Rakusa, Ilma, 49

Recepcija

- čitateljska, 9, 18

- kritička, 51

Rešeta, Irena, 30

Rezidencija, 63, 66, 67, 68, 72, 81

Ristović, Ana, 29

Rodna neravnopravnost, 41, 48, 49, 53, 56

Rodni jaz, 8, 9, 12, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 31, 80, 82, 138, 139

Rodno nesenzitivne osobe, 22

Rodno slijepa osobe v. rodno nesenzitivne osobe

S

Sachs, Nelly, 24

Sadiković, Esad, 73

Santo, Veronika, 30

Sarajevski dani poezije, 42, 48, 69

Sarajlić, Nafija, 10

Savanović, Saša, 28

Sekulić, Dara, 73

Sekulić, Isidora, 10

Selimović, Emina, 43

Sfera v. književne nagrade

Shibli, Adania, 41

Sidran, Abdulah, 48

Simbolička vrijednost, 70, 72

Simbolički kapital v. kapital

Simboličko nasilje, 10, 19

Skender Kulenović (Bosanski Petrovac) v. književne nagrade

Skender Kulenović (Književni susreti na Kozari, Prijedor) v. književne nagrade

Skenderova, Staka, 73

Slapšak, Svetlana, 30

Slovo Podgrmeča v. književne nagrade

Smiljanić Đikić, Vojka, 73

Sovica v. književne nagrade

Stazama djetinjstva v. književne nagrade

Stefanović, Mirjana, 29

Stipendija, 67, 68, 69

Strega v. književne nagrade

Stupar, Tanja v. Stupar-Trifunović, Tanja

Stupar-Trifunović, Tanja, 14, 30, 50, 58, 63, 67, 74, 75

Sukob interesa, 75

Svetozar Ćorović v. književne nagrade

Szyborska, Wislawa, 24

Š

Šečić, Aida, 50

Škunca, Andrijana, 29

Šojat, Ivana, 30

Štefica Cvek v. književne nagrade

Šumić, Mihaela, 14, 58

Šušnjar v. književne nagrade

T

Tahirbegović, Farah, 73

Tenjar, Sanja, 30

Todorović, Nikolina, 14, 58, 72, 75

Tokarczuk, Olga, 24, 25

Tolić, Tanja, 30

Tomić, Ankica, 31

Tontić, Stevan, 48

Tportalova nagrada v. književne nagrade

Travančić, Melida, 43

Trumić, Marina, 73

Tulić, Tea, 31

U

Ugrešić, Dubravka, 28, 29, 31, 59

Undset, Sigrid, 24

V

Val, Luna Tatjana, 30

V.B.Z. književna nagrada v. književne nagrade

Velika nagrada Ivo Andrić v. književne nagrade

Velmar Janković, Svetlana, 28, 29

Vidaić, Martina, 30

Vitalova nagrada v. književne nagrade

Vladimir Nastić v. književne nagrade

Vučković, Milica, 30, 32

Vujanović, Tatjana, 30

Vujičević, Marina, 31

Vukičević, Danica, 28

W

Women's Prize for Fiction v. književne nagrade

Z

Zamota, Jagoda, 29

Zija Dizdarević v. književne nagrade

Zlatna sova v. književne nagrade

Zlatni suncokret v. književne nagrade

Zlatni vijenac poezije v. književne nagrade

Ž

Žagar, Anka, 29

Ženska čitaonica v. P.E.N. Centar u BiH

Žiri, 12, 13, 22, 24, 26, 28, 29, 38, 39, 41, 47, 50, 52, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 64, 72, 74, 79, 80, 81, 82

Iz recenzija...

[...] U krizi humanističkih nauka i nužnosti dokazivanja svrshodnosti proučavanja književnosti, autorice Bašić i Demiragić upravo u procesu teorijsko-metodološkog hibridiziranja (uz dodatne opise, komentare, intervjue) pokazuju kako književno-kulturni fenomen može subverzivno reflektirati nadređenu cjelinu; govor o književnom, uvijek je (na altiserovskom fonu) i govor o društvu, o kulturi kao načinu života, pa otuda i o rodno uvjetovanoj diskriminaciji. Akademski svjesne da njihova studija svojom metodološkom putanjom ponire čak i do samih temelja mizoginih pretpostavki u našoj kulturi, autorice Bašić i Demiragić izražavaju nadu da, uz pridodate intervjue, i cijela studija može biti čitana u širokom hibridnom (multidisciplinarnom) luku, te p/ostati „koristan izvor informacija i budućim istraživači(ca) ma književnosti ali i društvenih prilika, sociologije književnosti, kulturne historije, ili položaja žena u Bosni i Hercegovini“.

[...] Studija doprinosi boljem razumijevanju procesa socijaliziranja žena/spisateljica unutar bosanskohercegovačke kulture, procesa koji izvjesno potražuju temeljite izmjene: žene se ne ohrabruju na vidljivost nego se – kroz nijansirano simbolično nasilje – kao ključni koraci ženske socijalizacije internaliziraju skromnost, samozatajnost, osjećaj nedoraslosti zadatku i slično.

Prof. dr. Anisa Avdagić
Filozofski fakultet Univerzitet u Tuzli

[...] Pregled naziva nagrada, kao i naziva škola i kulturnih institucija (od kojih je tek neznatan broj nazvan po značajnim ženama u istoriji i kulturi BiH) naročito je interesantan jer daje precizan uvid u kulturološke specifičnosti kako Bosne i Hercegovine tako i regiona kojim, uprkos sporim promenama, i dalje vlada tradicionalni i korumpirani patrijarhalni kulturni obrazac vezan dobrim delom za nacionalne mitove i figuru Pisca kao autoritarnu mušku figuru. Održivost ženske umjetničke karijere u uslovima patrijarhalne dominacije analizirana je u svetlu maskulinizacije umjetničke uloge uz više puta istaknut uvid da najmanji broj nagrada autorke dobijaju u poznim godinama, kada se očekuje nagrada za životno delo i konačno potvrđivanje društvenog statusa i simboličkog kapitala.

[...] Sve navedeno ukazuje na izvrsnost provedenog istraživanja te njegovu dobru metodološku i teorijsku zasnovanost koja daje uvide u nedovoljno ili nimalo ispitivanu problematiku rodne diskriminacije u procesu književnog nagrađivanja u BiH, a i šire, u regionu. Studija ne samo da predstavlja kompleksan uvid u rodne politike književnog nagrađivanja u BiH već otvara niz pitanja vezanih za rodne kulturne politike u regionu, predstavljajući odličnu polaznu platformu za nova istraživanja.

Prof. dr. Tatjana Rosić Ilić
Fakultet za medije i komunikacije
Univerzitet Singidunum u Beogradu

